IOANNIS LODOVICI VIVIS VALENTINI COLLOQVIA, SIVE lingua latina exercitatio.

Libellus valdè doctus & elegans, nuncq́ denuò in lucem êditus.

Acceßit & vocum aliquot difficiliorum explicatio & rerum verborumq́ memorabilium diligentißimus Index.
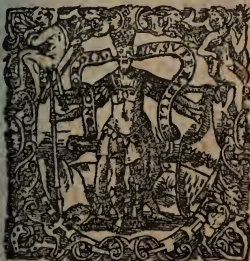

Coloniæ excudebat Petrus Horst.
Anno 1576.

VIVES PHILIPPO
CAROLI CAES. AVGVSTI
filio hæredi, optimam mentem.

LATINAE *linguæ permagnæ sunt & ad loquendum, & ad rectè sentiendum utilitates. Est enim ea uelut thesaurus quidam omnis eruditionis: quoniam magna & præstãtia ingenia Latino sermone disciplinas omnes conscripserũt: ad quas nemo potest peruenire, nisi per linguæ illius cognitionem. Quam ob causam non grauabor, inter maiorũ studiorum occupationes, hac quoq; parte pueritiæ rudimenta adiuuare. Cõscripsi in usum* Latinæ *linguæ primam loquẽdi exercitationem, quam pueris, ut spero, conducibilem, tibi principi puero uisum est dicare: quum propter patris tui beneuolentiam erga me summam, tum quòd in animo tuo ad rectos mores formandos optimè de* Hispania, *hoc est, patria mea, merebor, cuius salus sita est in tua probitate ac sapientia. Sed hæc à* Ioanne Martinio Siliceo *institutore tuo & copiosius audies, & crebrius.*

SVRRECTIO MATVTINA.

Beatrix puella, Emanuel, Eusebius.

IEsus Christus exuscitet uos à somno uitiorum. Heus pueri, estisne hodie euigilaturi? EV. Nescio quid incidit mihi in oculos, ita uideor eos habere plenos harenæ. BE. Hæc est tua prima cantio matutina, & bene uetus: aperiam fenestras hasce ambas, ligneam & uitream, ut feriat clarum mane uestros amborũ oculos. Surgite, surgite. EV. Tam multò manè? BE. Propior est meridies, quàm aurora. Vis tu Emanuel recentem [a] subuculam? EM. Nihil nunc est necesse: hæc est satis munda, cras sumam alteram. Cedo mihi thoracem. BE. Quem simplum, an [b] diploïdem? EM. Quem uoles, mea nihil refert. Porrige huc simplum, ut si sim hodie lusurus pila, minus grauer. BE. Hic est semper tuus mos: prius de lusu cogitas quam de schola. EM. Quid tu dicis inepta? & schola ipsa uocatur ludus. BEA. Ego non intelligo uestras grammaticationes & sophismata. EM. Da [c] ligulas astrictorias coriaceas. BE. Fractæ sunt: accipe sericas, & sic iußit tuus pædagogus. Quid iam? uin' femoralia & tibi alia? quoniam est ... EMA. Minimè uerò, dato [d] fœminicruralia: quæso constringe me. BE. Quid tu habes brachia fœnea, aut butyracea? EMA. Non, sed filo tenui consuta. Hui qualia dedisti

a Est uirilis camisia.

b De quauis re duplicata dicitur.

c Quibus uestimenta astringuntur.

d Nouũ? pro caligis.

disti mihi astrigmenta e exarmata, & lacera. BE.
Memineris te heri alea perdidisse integra. EMA.
Qui scis? BE. *Ego per rimulam ostij obseruabam*
te cum Guzmanulo ludentem. EMA. *Amabo, ne id*
pædagogus resciscat. BEA. *Imo ego narrabo, cùm*
primùm appellaris me deformem, ut soles. EMA.
Quid, si rapacem? BE. *Quiduis modò ne deformẽ.*
EM. *Cedo calceos* BE. *Vtros? longo f obstragulo,*
an breui? EM. *Tectos propter lutum.* BE. *Propter*
lutum aridum, quod alio nomine uocatur puluis.
Sed benefacis: nam in apertis cingulum est fractũ,
& fibula amissa. EMA. *Iadue rogo.* BEA. *Tu ip-*
se facito. EMA. *Non possum me flectere.* BE. *Tu*
quidem facilè te curuares, desidia uerò tua diffici-
lè: an deglutisti ensem, ut circulator ille nudius
quartus? adcóne es tam delicatus? quid facies gran-
dior? EM. *Adstringe nodo laxo gemino: quod est*
elegantius B. *Nihil minus, solueretur nodus ilico,*
& decideret tibi calceus è pedibus. præstat uel ge-
mino astricto, uel astricto & laxo. Sume tunicam
manicatam, & cingulum textile. EMA. *Minimè*
id quidem, sed coriaceum uenatorium. BE. *Mater*
uetat: uis tu omnia arbitratu tuo facere? & tu he-
ri fregisti g acicula n fibulæ. EMA *Non poteram*
alioqui exfibulare. Da ergo illud puniceum ex lig-
no. BEA, *Cape, cinge te h cinctu Gallico. pecte ca*

e sine ferris.

f Est corii calcei superius.

g Id est quo corrigia adiungitur.

h quo mo

 put

do solent Galli se cingere.

put prius radijs rarioribus, tum densioribus apta pileum uertici, ne in occipitium reijcias more tuo, aut in frontem & oculos. EM. Prodeamus iam tādem. BE. Quid? illotis manibus & facie? EM. Istá tua tam molesta curiositate taurum iam enecasses, nedum hominem: uideris mihi nō puerum uestire, sed sponsam. BE. Eusebi, adfer i pollubrum cum * urceolo, funde altius: stilla potius ex l epistomio quā profundas. elue sordes istas ex nodis digitorū: ablue os, & gargariza: frica benè cilia & palpebras, tū glandulas sub auriculis duriter, cape linteū extergete. Deum immortalem, de omnibus es sigillatim admonendus: nihil ne ipse tua sponte faceres? EMA. Vah, nimium es importuna, & odiosa. BE. Et tu nimium scitus puer, ac formosulus. Deosculare me. flecte iam genua, & ante hanc Seruatoris nostri imaginem, recita præcationem Dominicam, & preces alias, ut habes de more, antequam pedem ponas extra cubiculum. Vide mi Emanuel, uti de re nulla alia cogites, dum oras. Mane paulisper, appende sudariolum hoc de zona, ad nares emungendas & purgandas. EMA. Sum ne satis ad arbitrium tuum compositus? BE. Es. EM. Ad meū minimè, quoniā iam tandem ad tuum. Ausim m facere sponsionem me horam unam uestiendo cōsumsisse. BE. Quid si uel duas? quo eras alioqui iturus? quid

i Vas ex quo aqua funditur.

* Patina in quam funditur.

l Est nasus gutti.

m Depo nere, certare precio.

quid acturus? fossurus credo, aut araturus. EMA. Quasi desit quod agam. BE. O magnum uirum, ue hementer in nihil agendo occupatum. EMA. Non hinc abis cauillatrix? abi, aut ego te abigã hoc calceo, aut n calanticam tibi detraham de capite.

n Indumentum est capitis muliebre.

PRIMA SALVTATIO.

Puer, Mater, Pater.

II

SAluus sis mi pater, salue mea matercula, precor uobis felicem hunc diem germanuli, propitium uobis opto Christum sororculæ. Pa. Mi fili, sospitet te Deus, euehat ad ingentes uirtutes. Ma. Seruet te Christus, mea lux. Quid agis mea dulcedo? quid uales? quomodo nocte hac quieuisti? Pu. Rectè ualeo, & placidè dormiui. Ma. Christo gratia: proprium hoc uelit tibi esse. Pu. Ad mediam tamen noctẽ excitatus sum è dolore capitis. Ma. Mé perditam & miserrimam, quid narras? qua parte capitis? Pu. Ad brechma. Ma. Quam diu? Pu. Vix octaua parte horæ: postea redormij, nec sensi amplius. MAT. Respiraui, nam exanimaras me. PV. Benè sit tibi. Isabellula para mihi ientaculum Ruscio Ruscio huc, canicule festiuißime: en ut cauda adulatur. ut se in posteriores pedes erigit. quomodo habes? quomodo uales? Heus tu, adfer panis buccam unam aut alteram, quam ei demus: uidebis lusus scitißimos. Non esuris? nihilne edisti hodie?

profectò plus est in cane isto intelligentiæ, quàm in illo mulione crasso. Pa. Tulliole mi, lubet mihi tecum paulisper confabulari. Pu. Quid mi pater? nam nihil mihi accidere potest suauius, quàm te audire. Pa. Hic tuus Ruscio est belua an homo? Pu. Belua, ut credo. Pat. Quid tu habes, cur sis homo, non ille? tu edis, bibis, dormis, ambulas, cursitas, lusitas: hæc ille omnia. Pu. Atqui ego sum homo. Pat. Quomodo id cognoscis? quid nunc habes plus quàm canis? sed hoc interest, quòd ille non potest homo fieri: tu potes, si uis. Pu. Obsecro mi pater, effice id primo quoq; tempore. Pat. Fiet, si eas quò eunt beluæ, redeunt homines. Pu. Ibo pater multò libentißimè, sed ubi id est? Pat. In ludo literario. Pu. Nulla est in me ad rem tantam mora. Pat. Nec in me. Isabellula, audin'? da huic ientaculum in cistellam. Isab. Ecquid nam? Pa. Frustum panis butyro illitum, uel ficos aridas, aut uuas passas pro obsonio, sed [a] insolatas: nam alteræ illæ uiscosæ inficiunt puerorum digitos & uestes: nisi maüit cerasa aliquot, uel pruna aurea, & oblonga, insere brachiolum cistellæ, ne excidant.

[a] Ad solē exiccatas.

DEDVCTIO AD LVDVM.

Pater, Propinquus, Philoponus ludimagister.

Signa te sacro signo crucis. Duc nos Iesu Christe sapientißime dementes, potentißime imbecilles:

alles. Quæso mi Propinque, tu qui es uersatus in studijs literarum, ecquis est in hoc gymnasio optimus institutor puerorum? Propin. Doctißimus quidem Varro: sed diligentißimus & uir probißimus Philoponus, nec eruditionis aspernandæ. Habet Varro scholam frequentißimam, & domi numerosum gregem contubernalium. Philoponus non uidetur delectari turba, paucioribus est contentus. Pa. Hunc malo. Ellum in porticu gymnasij inambulantem. Fili, hoc est formatorium, & quasi officina hominum, & hic artifex formandi. Adsit tibi Christus magister. Aperi caput puer, & flecte poplitem dextrum, sicuti es edoctus. sta iam rectus. Philop. Prosperus sit nobis omnibus tuus aduentus. ecquid rei est? Pat. Hunc filiolum meum ad te adduco, ut ex belua hominem facias. Phil. Dabo in eam rem operam sedulam. fiet: reuertetur ex pecude homo, ex nequam frugi & bonus: id uerò ne dubitaueris. Pat. Quanti doces? Philop Si puer benè proficiat, uili: sin parum, carò. Pat. Acutè hoc dicis & sapienter, ut omnia. Partiamur inter nos igitur hanc curam: tu ut sedulò instituas, ego ut benignè compensem tuam operam.

EVNTES AD LVDVM LITERARIVM.

Cirratus, Prætextatus, Titiuillitium, Vetula, Teresula, Olusculatia.

VIdetur tibi tempus eundi ad ludum? PR. Planè tempus est ut eamus. CIR. Non satis teneo uiam, credo esse in illo uico proximo PR. Quoties illuc itasti? CIR. Ter aut quater. PRAE. Quando cœpisti eò itare? CIR. Nudiustertius, ut puto, aut quartus. PR. Quid igitur, an non id satis est ad noscendam uiam? CIR. Nō etiamsi eam centies. PR. Ego uerò uel si semel, nunquam deinceps aberrarem. Sed tu uadis inuitus, & ambulas lusitans, nec uiam aspicis, nec domos, nec ulla signa, quæ te postea admoneant, quà sit flectendum, quæ uia tenenda. Ego hæc omnia obseruo diligenter, quia lubens eo. CIR. Puer hic habitat in proximo scholæ. Heus Titiuillitium, qua itur ad ædes tuas? TIT. Quid uis? uenis à matre tua? mater mea non est domi, ac ne soror quidem: ambæ sunt profectæ ad diuæ Annæ. CIR. Quid illic agitur? TIT. Heri fuerunt encænia: hodie inuitauit eas mulier quædam casearia ad edendum lac coagulatum. CIRR. Et tu cur non es unà profectus? TIT. Relictus sum hic, ut seruē domū: frater meus puerulus abductus est ab eis illuc. sed pollicitæ sunt mihi, se de reliquijs adlaturas partes in quasillo. CIRR. Quin tu igitur manes domi? TIT. Continuò reuertar, nunc prodeo lusum talis cum filio huius cerdonis. uultis & nos uenire? CIR. Eamus sodes. PR. Minimè uerò id

rò id quidem. CI. Quid ni? PR. Ne uapulemus. CI. Vah, non memineram. TI. Non uapulabitis. CIR. Quî scis? TITI. Quia magister uester perdidit heri ferulam. CIR. Hem quomodo nosti? TIT. Hodie de domo nostra audiebamus eius uociferationem quærentis ferulam. CIR. Amabo, ludamus paurumper. PR. Tu ludito, si uis: ego ibo solus. CIRR. Ne me apud præceptorem quæso deferas, dic me detineri domi à patre. PR. Vis mentiri me? CIRR. Quid ni, propter sodalem? PR. Quia in templo audiui concionatorem adfirmantem, mendaces esse filios diaboli, ueraces Dei. CI. Diaboli uerò? apage. Per signum sanctæ crucis, ab inimicis nostris libera nos Deus noster. PR. Non potes liberari, si ludas, cùm est discendum. CIR. Eamus, tu ualeto. TIT. Hui, pueri isti non audent paulisper ludere, alioqui cædendi. PR. Ille est puer perditus, & euadet scelerosus uir. Sed quomodo elapsus est nobis? nec rogauimus quà esset uia ad ludum, reuocemus. CIR. Abeat in malam rem, nolo sit mihi rursum incitamento ad lusum, percontabimur ab hac uetula. Mater, nostîne quà itur ad scholam Philoponi? VETV. Iuxta eam scholam habitaui ego sex annis, è regione peperi filium natu maximum, & filias duas. transite plateam hanc uillæ rasæ, inde est angiportus, tum plateam Domini Veterani, hinc

hinc flectite ad dexteram, tum ad sinistrã ibi percontamini, non procul abest schola. Cir. Vah, non poterimus omnia retinere. Vet. Teresula deduc istos ad ludũ Philoponi. nam mater huius est, quae dabat nobis linum pectendum, & nendum. Teren. Quid malum Philoponi? quid hominis est hic Philoponus? quasi ego norim. loquérisne de illo, qui resuit calceos iuxta cauponam uiridem? an de praecone in uico Gigantis, qui alit equos meritorios? Ve. Sat scio, nunquam tu nosti ea, quae sunt opus, sed ea, quae ad rem nihil faciunt. Inertißima Philoponus est Ludimagister ille senex, procerus, luscìosus, è cõspectu aedium, quas olim habitauimus. Te. Ah, iam redit in memoriã. Ve. In reditu transi per macellum, & eme acetarium, & raphanum, & cerasa: cape fiscellam. Cirra. Duc nos etiam per forum olitorium. Tere. Hac ibitis breuius. Cirra. Nolumus isthac ire. Ter. Qui sic? Cirra. Quia momordit me illic canis ex domo pistoris. quin & uolumus te commitari ad forum. Tere. Reuertens faciam iter per macellum: nam procul adhuc absumus: & emam quae sum iussa, postquam reliquero uos in ludo. Cirr. Nos cupimus uidere, quanti emes cerasa. Tereſul. Numis senis emin us libras singulas, sed quid ad te? Cir. Quia soror iußit me hodie manè sciscitari, & est illic uetula quaedam olusculari-

laria, de qua si emeres, scio eam & uenditurã mi-
noris, quàm alias, & daturam nobis uel cerasa ali-
qua, uel thyrsum lactucæ, nam filia eius ministra-
uit aliquando matri, & sorori meæ. Ter. Ne dispē-
dium hoc uiæ constet uobis flagris aliquot. Cirra.
Minimè uerò: nam satis ueniemus tempori. Tere.
Eamus, tantulum deambulauero, quæ misera con-
sumor sedendo domi totos dies. Præt. Quid facis?
an tantum sedes otiosa? Ter. Otiosa uerò? minimè
certè id quidem: neo, conglobo, glomero, texo, pu-
tas uetulam nostram passuram ut ocier? festos dies
execratur, in quibus est cessandum. Præ. Festi dies
num non sunt sacri? quomodo ergo execratur illa
rem sacram? uult'ne ipsa execrari, quod est sacrum
constitutũ? Ter. Censen me didicisse Geometriam,
ut hæc poßim uobis edisserere? Cirr. Quid rei est
Geometria? Tere. Ego nescio, nos habebamus ui-
cinam, quæ uocabatur Geometra: Hæc semper uel
erat ipsa in templo cum præsbyteris, uel præsby-
teri domi eius cum illa: itaq; erat, ut ferebant, sa-
pientißima. Sed uentum est in forum olitorium,
ubi est tandem uestra uetula? Cirra. Id ego circum-
spiciebam. Sed eme ab hac, ea lege, ut nobis det ali-
quid corollarij. Heus amita, puella hæc emet de te
cerasa, si aliquid nobis donaueris. Olusc. Nihil mi-
hi donatur, omnia uenduntur. Cirra. Nec sordes

istæ

istæ donantur tibi, quas habes in manibus & collo? OLVS. Nisi procul hinc abis impudenticule, has sordes sentient genæ tuæ. CIR. Quomodo sentient meæ genæ, cùm tu habeas in tuis manibus. OLVS. Redde cerasa furuncule. CI. Sumo exemplum, nam uolo emere. OLVS. Eme igitur. CIR. Si placuerint quanti? OLVS. Numo libram. CI. Ah, acerba sunt, tu anus uenefica, uendis hîc populo cerasa strãgulatoria TER. Abeamus hinc ad ludum. nam uos argutijs uestris intricaretis me, & detineretis diu. Iam, ut puto, mea uetula furit domi ob moram meam. Hoc est ostium, pulsate.

LECTIO.

Præceptor, Lusius, Aeschines, Pueri.

PRAE. Cape tabellam abecedariam manu sinistra, & radium hunc, quo indices singula elementa, sta rectus, pileum pone sub axilla, audi attentissimè quemadmodum ego has literas nominabo: specta diligenter, quo gestu oris. Vide ut eodem prorsum modo reddas, cum reposcam. Sis mecum. Iam audisti. Sequere nunc me sigillatim præeuntem. Tenes probè? LV. Videor mihi sic satis. PR. Vnaquæq; istarum uocatur litera: ex his quinque sunt uocales, A, E, I, O, V. quæ sunt in uocabulo Hispano oueia, quæ est ouis, memineris huius uerbi. Hæc cum unaqualibet, uel pluribus aliarum, syll-

syllabam efficit sine uocali non fit syllaba, & uocalis ipsa non rarò est syllaba. Itaq; aliæ omnes consonantes nominantur: quæ per se nihil sonant, nisi adbibita uocali, habent enim sonum quendam imperfectum & mancum, b,c,d,g, quæ sine e parum sonant. Iam ex syllabis fiũt uoces, seu uerba: ex his sermo, quo beluæ omnes carent. nec tu a belua differes, ni probè sermonem discas. Euigila, & naua sedulam operam. Ito, sede cum tuis condiscipulis, & edisce quæ præscripsi. LV. Non ludimus hodie? AE. Non, nam dies est * operarius. Eho, tu uenisse te huc arbitraris lusum? non est hic lũdendi locus, sed studendi. LVSI. Cur ergo ludus nominatur? AESC. Nominatur quidem ludus, sed literarius: quia literis est hic ludendum, alibi pila, trocho, talis. & Græcè audiui appellari scholam, quasi otium: quod uerum sit otium & animi quies, ætatem in studijs agere. Sed ediscamus, quæ miunxit institutor summisso murmure, ne alij alijs simus impedimento. LVSI. Auunculus meus, qui aliquando dedit operam literis Bononiæ, docuit me, melius memoriæ infigi quæ uelis, si altius pronuncies: idq; confirmari auoritate nescio cuius Plinij. AESC. Si quis ita uelit ediscere suas formulas, in hortos secedat aut in cœmiterium templi: ibi clamet licet, quòad excitet mortuos. COR. Pueri, hoccine est ediscere?

* Quo est operandũ.

ediſcere? garrire,iurgari? agite,conuenite ad præceptorem omnes,iuſſu eius.

REDITVS DOMVM ET lusus pueriles.

Mater Tulliolus, Corneliola, Lentulus, Scipio.

COR. Proſpere redieris Tulliole, libet pauliſper luſitare? TV. Nondum,ſtatim, COR. Quid habes negotij? TVL. Recolere, quæ magiſter memoriæ ut commendarem, mandauit. COR. Quæ tandem? TVL. Aſpice. COR. Hui,quæ notæ ſunt iſtæ? credo eſſe formicas depictas. mea mater, quot formicas & culices adfert Tulliolus, pictos in tabella. TV. Tace inſana,ſunt literæ. CO. Quæ uocatur hæc prima? TV. A. COR. Cur prima eſt, magis A, quam hæc altera? Ma. Cur tu es magis Corneliola, quam Tulliolus? CO. Quia ſic uocor. Mat. Et illæ literæ ad eundem modum. Sed ito iam luſum,mi fili. TV. Hic pono tabellam meam & radium: ſi quis attigerit, uapulabit à matre: nónne mea matercula. Mat. Etiam mi fili. TVL. Scipio Lentule adeſte luſuri. Scip. Quam luſionem? TV. Nucibus ludemus ad coniectum ſcrobiculi. Lent. Non habeo nuces niſi paucas,& eas quaſſas ac putres. Scip. Ludamus putaminibus nucum. TVL. Quid mihi ea proderunt, etiam ſi lucrer uiginti? nullus eſt intus nucleus, quẽ edam. Scip. Ego uerò

dum

dum ludo, non comedo; si quid uolo comedere, matrem adeo. Ista nucum putamina sunt apta ad extruendas formicis ædiculas. LEN. Ludamus par impar aciculis. TVL. Adfer potius talos. SCI. Adfer Lentule. LE. Ecce uobis tali. Tul. Quam sunt puluerulenti & immundi, nec satis purgati à carne, & politi. Iacias. SCI. Pro * primatu ludendi, TVL. Ego sum primus, quid ludimus? SCI. Astrigmenta. LEN. Ego nolo mea perdere: nam domi cæderer à pædagogo. TVL. Quid uis ergo perdere si uinceris? LEN. Talitra. MA. Quæ est ista humi abiectio? deteritis uestes omnes & calceos, tum loco immundissimo. quin uerritis prius pauimentum, & sedetis? adfer scopas. TVL. Quæ erit igitur sponsio? SCI. Aciculæ in singula puncta. T. Imò binæ. LE. Ego non habeo aciculas. deponam, si uultis, pedunculos cerasorum pro aciculis. TVL. Apage, ludamus ego & tu Scipio. SCI. Ego ausim sorti meas aciculas credere. TVL. Da mihi talos in manum, ut iaciam primus. en uici sponsionem. SCI. Minimè uerò, nam non ludebas seriò. TVL. Quis unquam ludit seriò? ceu dicas album nigrum. SCIP. Cauillare quantum uoles, non auferes modo aciculas. TVL. Age, remitto tibi hanc manum, ludamus iam pro præmio, adsit dextera sors. SCIP. Victus es. TVL. Auferto. LEN. Cedo talos. TV.

* Quis ludet primus.

In hunc iactum omnia. LEN. Non recuso. PV. Ad cœnam pueri, nunquámne facturi estis ludendi finem? TVL. Nunc incipimus, ista iam de fine loquitur. COR. Ludi huius iam tædet, laudamus * calculis discoloribus. TVL. Pinge tu nobis * urbes in hoc latere carbone, aut gypso. SCIP. Ego malo cœnare, quàm ludere. & discedo, aciculis meis omnibus exutus fraude uestra. TVL. Memineris te heri Cethegum spoliasse. Nullus ubique potest fœlici ludere dextra. CO. Adfer quæso folia lusoria, quæ inuenies sub abaco ad sinistram. SCI. Aliâs id quidem, nunc non uacat, nam si diutius morer, timeo ne pædagogus meus iratus incœnem me mittat cubitum. Tu Corneliola, habe nobis parata folia isthæc in crastinum sub horam uesperam. COR. Si licebit nos per matrem. satius est nunc ludere, dum sinimur. SCIP. Satius est nunc cœnare, dum accersimur. PVEL. Et mihi nihil datis, quæ uos spectaui? COR. Daremus, si iudicasses. da tu nobis potius, quæ nostris lusionibus te delectasti. PVEL. Heus pueri, quando estis uenturi? cœna est semicomesa. propè est, ut sublatis carnibus, apponamus caseum & poma.

Calculi sunt duo deni, albi, & nigri.

Vrbs.

REFECTIO SCHOLASTICA.

Nepos

Nepotulus, Piso, Magister, Hypodidascalus. Larma·

V Iuitisne hic laute? PIS. Quid isthuc uerbi est, an lauamur? quotidie manus ac faciem, & quidem crebro, mundicies enim corporis & sanitati & ingenio confert. NEPOT. Non id quaero: sed an edatis & bibatis ex animi uestri sententia? PI. Nos non edimus ex animi sententia, sed ex palati sententia. NE. Dico, anut uultis? PI. Maximè, nempè cum fame: & qui uult edit, qui non uult abstinet. NE. Surgitis à mensa famelici? PIS. Non omninò saturi: nec expedit, beluarum enim est expleri non hominum. *Regem quendam sapientißimum narrāt nunquam sine appetitū accubuisse, nunquam surrexisse saturum. NEPOT. Quid editis? PIS. Quae habemus. NEPOT. Putabam uos esse quae non habeatis. Sed quae sunt ista tandem, quae habetis? PIS. Molestum percontatorem, quae dantur. NEPO. At quae dantur? PIS. Ientamur de mane, sesquihora posteaquám surreximus. NEPOT. Quando surgitis? PISO. Ferè cum sole, qui est dux musarum, & aurora gratißima Musis. *Silatum nostrum est, frustum panis *autopyri, & paululum butyri, aut fructuum aliquid, quales anni tempus suppeditat. Prandium, olus coctum, uel pultes in pultarijs, aliquid pulmentarij

Cyrum maiorem.

Ientaculū

Ex tota farina cōfecti sine excretione furfurū.

tarij carnium. Rapæ modò, modò braßicæ, amygdalum, similago, oriza: tum diebus pisculentis lac serosum. in * gabbatis, è quo fit butyrum expressum, iniectis aliquot * turundis panis. piscis recens aliquis, si sit in foro piscario precij tolerabilis: sin secus, salsamētum probè maceratum. hinc pisa, aut cicera, aut lentes, aut fabæ, aut lupini. NE. Quantum cuiq; ex his? PI. Panis quantum auemus, obsoniorum quantum est satis, non ad explendum, sed ad alendum. Amplißimas epulas alibi quærito, non in schola, ubi ad uirtutem formantur animi. NEP. Quid bibitis? PI. Alij frigidam & liquidam, alij ceruisiam tenuem, pauci & rarò uinum, & bene dilutum. Merenda est, seu (si id mauis) anticœniū, aliquid panis & amygdalarum, seu auellanarum, ficorum aridorum, uuarum passarum: aut, si sit æstas, pyrorum aut malorum, cerasorum, aut prunorum. cùm uerò animi gratia rus proficiscimur, tum edimus lac, uel liquidum, uel coactum, caseum recentem, cremorem, lupinos lixiuio maceratos, pampinos, et alia, quæ uilla suggerit. Cœnæ caput est, acetarium concisum sale aspersum, irroratum oleo oliuarum ex gutto, aceto etiam infuso. NEP. Quid? oleo nucum, aut raparum? PI. Apage rem insuauem, & insalubrem. tum in lata paropside * aulicoctia uerucina * iussulenta, cum prunis paßis aut

Sunt profundæ scutellæ.

Frusta parua.

Cocta in olla.

Cum ipso iure.

aut radiculis, aut herbulis, quæ sint pro intrito. interdum * tucetum, saporis scitißimi. NE. Quo condimēto? PI. Fame omnium optimo & sapidißimo. hinc certis diebus hebdomadis aliquid aßi, potißimum uitulinæ, hædinæ interdum in uere. pro secunda mensa raphani perpusillum, & casei non putris, nec ueteris, sed recentis, qui est quam uetus altbilior: pyra, mala persica, cydonia. Diebus, quîs carne fas non est uesci, habemus pro carnibus oua assa, aut frixa, aut elixa: singula per se, aut in libum commista in sartagine, aceto, aut omphacio, non tam infuso, quam instillato: paululum interdū piscium, & caseo succedunt nuces. NE. Quantum cuiq;? PIS. Bina oua singulis, & binæ nuces. NE. Quid? à cœna nūquámne comessamini? PI. Sæpius NEP. Quid quæso? nam id est suauißimum. PIS. Conuiuium Syri apud Terentium, aut aliquod aliud ex illis lautißimis Athenæi, aut similium, quorum meminerunt historiæ. Vtrum censes nos porcos esse an homines? qui uentriculi, quæ ualetudo sufficeret, post quaternas refectiones commessari? heus tu, schola hæc est, non saginarium. Dicunt etiam nihil esse perniciosius ualetudini, quam bibere, cùm statim sis iturus cubitum. NEP. Licebitne cœnæ uestræ interesse? PI. Facile, modò uenia petita à præceptore: quam scio illum daturum non

* Est caro minutim concisa, & ita elixa.

grauatè: nam solet alioqui prauæ esset educationis: ingerere te conuiuio magistro inscio: & qui te adduceret, nihil aliud quam probrum & pudorem contraheret apud condiscipulos. mane paulisper. Magister, licebitne cum bona tua uenia, puerum quendam mihi notum adhibere nostræ cœnæ? PR. Maximè, non erit molestus. PIS. Habeo gratiam. Hic, quem uides gestantem mantile pro focali, est architriclinus huius hebdomadæ. nam hebdomarios habemus hic architriclinos, ut reges. AR. Lamia, quota est hora? LA. Horas non audiui à tertia, intentus compositioni epistolæ. Florus melius id norit, qui toto hoc pomeridiano tempore librum non uidit, neque chartam. FLOR. Amicum testimonium & apud Magistrum iratum ualdè utile. Sed quî potuisti tu id animaduertere, immersus (ut ais) compositioni epistolari? planè maleuolentia te coëgit mentiri. Gaudeo profectò, inimicum meum pro mendaci haberi. Si quid me posthac uoluerit calumniari, carebit fide. AR. Non potero alicunde cognoscere de hora? Anthrax, transcurre ad diui Petri, & inspice horas. ANT. Index signat iam sextam. ARC. Sextam uerò? Eia pueri agite, eia consurgite. abijcite libros: uel quo cerui cornua. parate mensas, insternite, apponite sedilia, mantilia, orbes, quadras, panem, dicto citius uolate,

late, ne tarditati nostræ institutor succenseat. Prome tu ceruisiam, tu hauri aquam de cisterna, appone scyphos, quid istuc rei est? tam obnubilatos adfers? refer in culinam, ut famula eos fricet, et extergat probè, quò sint nitidi & fulgentes. PI. Nunquam tu hoc perfeceris, quandiu simiam hanc habebimus ministram culinariam. nunquã audet fortiter confricare, quæ mundat, ita timet suis digitis: nec abluit, nisi semel & tepida. ARC. Quin admones de eo præceptorem? PI. Satius est queri apud famulam atriensem. nam in eius manu est, mutare famulas culinarias. Sed eccum præceptorem. Tu ipse perluito hos calices, frica folio fici, uel urticis, harena, aqua, ne quid hodie habeat magister iure reprehendendum. MA. Sunt parata omnia? est aliquid, quod nos remoretur? AR. Nihil omninò. MA. Ne postea facturi simus interualla magna intermissus. AR. Missus uerò? missum potius dixeris & eum exiguum. MA. Quid tu mußitas? AR. Dico ut aßideas, esse tempus, & propemodum corrũpi cœnam. MA. Pueri abluite omnes manus, & os. Vah, quod mantile? qui hic se extergunt, ubi mundantur? curre, adfer aliud purius. Sedeamus more solito. Est is puer conuiua noster? PI. Est here. Ma. Cuias est? PI. Flander. Ma. Ex qua urbe illius prouinciæ? PISO. Brugis. MAG. Recipe illum supra

te. Expediat quisque cultellum suum, & purget quisque suum panem, si quid hæret uel cineris, uel carbonum in crusta. Sacret mensam, cuius est munus hac hebdomade. FLO. Pasce animos nostros Christe charitate tua, qui benignitate tua alis uitas omnium animantium: sancta sint Domine hæc tua munera nobis sumentibus, ut tu, qui ea largirus, sanctus es: Amen. MaG. Sedete quantum licet laxè, ne comprimatis mutuò: quandoquidem est satis loci. Et tu habes cultellum Brugensis? PI. Prodigium, Flander sine cultello: & quidem Brugensis, ubi cuduntur optimi. NEP. Mihi uerò cultello nihil est opus, dentibus frangam mordendo, uel digitis buccellatim comminuam. HY. Ferunt illud de morsibus tum gingiuis, tum candori dentium esse perutile. MAG. Vbi fecisti Latinæ linguæ tyrocinium? nam non uideris mihi prauè institutus. NEP. Brugis, sub Ioanne Theodoro Neruio. Ma. Viro diligenti, docto, probo. Brugæ elegantißimæ, nisi quòd pereunt indies uitio plebis profusißimæ dolendum est: quàm pridem illinc uenisti? NE. Nudius sextus. Ma. Quam nuper cœpisti studere? NE. Ab hinc annos tres. Mag. Non potest te profectus pœnitere. NE. Meritò: nam & habui magistrum non pœnitendum. MAG. Sed quid agit Viues noster? NE. Dicunt eum agere athletam, non tamen athle-

athleticè. Mag. Quid istuc rei est? NE. Quia luctatur semper, sed parum fortiter. Mag. Cum quo? N. Cum suo morbo articulari. Mag. O luctatorem dolosum, qui primum omnium inuadit pedes. HYP. Imò lictorem sæuum, qui totum corpus constringit. Sed tu quid agis? quid cessas? uideris huc spectatum uenisse, non cœnatum. Nemo uestrûm attingat pileum inter cœnandum, ne quis capillus inuolet in patinas, cur non tractatis hospitem comiter? HY. Nepotule, præbibo tibi. NE. Præceptor, excipio animo libentiss. HYP. Exinanias calicem tuum, quandoquidem exiguus haustus restat. NE. Hoc esset mihi nouum. Mag. Quid? non exinanire? Sed tu Hypopidascale quid dicis, quid adfers noui super cœnã? H. Ego uerò nihil dico, sed hisce duabus horis multa cogitaui de arte Grammatica. Mag. Quæ tandem? HY. Recondita sanè, & ex penetralibus disciplinæ. primum, cur Grammatici posuerunt tria genera in arte, quum sint tantum duo in natura? aut cur natura non producit res neutrius generis, sicut masculini & fœminini? non possum causam exculpere tanti ministerij. Deinde philosophi dicunt esse tantùm tria tempora, ars nostra ponit quinq;: ergo ars nostra est extra rerũ naturam. MAG. Imò tu ipse es extra rerum naturam. nam ars in rerum natura est. HY. Si ego sum ex-

tra rerum naturam, quomodo possum comedere hunc panem, & has carnes, quæ sunt in rerum natura? MA. Tanto tu deterior, qui uenis ab altera rerum natura, ut comedas, quæ sunt in hac nostra. HY. παράφθεγμα ἀπροσδιόνυσον. aliam ego uellem solutionem mearum quæstionum. Vtinam haberemus nunc palæmonem aliquem, aut Varronem, qui has quæstiones posset profligare. MAG. Quin potius Aristotelem, aut Platonem? Habes aliquid aliud? HY. Heri uidi scelus capitale admitti. Ludimagister uici recti capro olidior, qui in phrontisterio suo in pedore & fœtore docet auditores diabularios, ter aut quater pronunciauit uolucres, accentu in penultima. ego uerò miratus sum terram illi nō dehiscere. MA. Quid aliud decebat talem Ludimagistrum dicere? & est alioqui in formulis Grammaticis ualdè detritus. Sed tu in re leui nimium tumultuaris, & facis tragœdiam ex comœdia, seu mimo uerius. HY. Equidē absolui pensum meum: nunc tuæ sunt partes, dic tu uicißim aliquid inter cœnam. MA. Nolo, ne tu mihi uicißim παραφθέγγης. Iussulenta hæc iam conglaciant. adfer * foculum mensarium. excalfacite aliquantū priusquam panem intingatis. Raphanus hic non est esui, adeò est lentus, nec minus sunt radiculæ iussulentæ. HY. Lentorē profectò non à macello attulerunt,

Responsum alienum à proposito.

Preter rē respondeas.

Et calfactoriū mēsę aptum.

lerunt,

lerunt,sed hic contraxerũt in nostro pœnore, qua cella nihil est pœnui incõmodius. Nescio quid istuc rei est, semper adferuntur huc ossa emedullata. MAT. Parum habent ossa medullarum * sub lunã silentem. HY. Quid cùm est plena? MAT. Plurimum. HY. Tum uerò ossa nostra habent minimũ, seu nihil uerius. MAT. Nõ exorbet nobis medullas luna, sed nostra Lamia nimis hic indidit piperis & gingiberis: & in iure hoc, & toto acetario, nimium mentæ, petroselini, saluiæ, erucæ nasturcij, hyssopi. nihil puerorum & adolescentum corporibus æquè damnosum, ut cibi, qui interiora feruefaciunt. AR. Quibus igitur ex herbis uelles confici? MA. Lactucis, buglossa hortensi, & portulaca, & petroselini aliquid admisceri. Heus tu Gingolfe, ne extergas labra manu aut manica, sed simul ipsa, simul manum mantili: nam ideò tibi datur. Carnes ne attingas, nisi ab ea parte, quam tibi es sumpturus. Tu Dromo, non animaduertis te manicas tuas inficere pingui carnium? reduc eas si sint apertæ ad humeros: si non sunt, corruga, uel complica ad cubitum, quæ si relabũtur, affige acicula, sed quod magis te decet, spina. Tu Dommaster delicatule in mensam incũbis: ubi id didicisti? in hara quapiam. heus, subijcite ei⁹ cubito puluillũ. Architricline ui de ne* analecta hæc pereant, recõde in prõptuariũ tolle

* Prope nouilunium

* reliquiæ quæ colliguntur.

tolle primum omnium salinum, hinc panem, tunc lances, discos, mantilia, postremò mappam. mundet quisq; suum cultellum, & reponat in uaginam. Heus tu Cinciole, ne scalpes dentes scalpello, nam est noxium. conficito tibi dẽtiscalpium penula, uel bacillo tenui acuminato: & scalpe modicè, ne gingiuas scarifices, & sanguinem elicias. Consurgite, & abluite manus priusquam recitetur gratiarum actio. Amoue mensam, uoca ministrũ, ut pauimentum hoc scopis uerrat. Agamus Christo gratias, praeeat uerba, qui sacrauit mensam. FLO. Pro cibo temporali gratias agimus Christe Domine temporarias, fac ut pro immortalitate agamus aeternas: Amen. Mag. Ite lusum, & confabulatum. & deambulatum, quò libuerit, dum licet per lucem.

GARRIENTES.

Nugo, Gracculus, Turdus, Bambalio.

NVGO. Aßideamus in hac trabe: tu Graccule, è conspectu in saxo illo, modò ne impedimento sis, quò minus cernamus praetereuntes. apricemur nos ad hunc parietem, egregiè soli ostentum. Quam grandis truncus, & cui usui? TVR. Vt nos hîc sedeamus. NV. Oportet fuisse procerißimam & latam arborem, unde est sumpta. TVR. Quales sunt in India. GRA. Qui scis? fuisti tu in India cum Hispanis? TVR. Quasi scire aliquid de regio-

regionē quapiā non poßis,nisi in ea fueris.sed dabo tibi autorem meum.Plinius scribit,in India crescere ad eam altitudinem, quæ non poßint iaculo superari: & gens illa quidem sumptis non tarda pharetris,ut ait Verg. NV. Scribit etiam Plinius, Turmam equitum condi sub ramis. TV. Nemo id miretur,qui scirpos illius regionis consideret, quibus infirmi fulciunt gradum, diuites duntaxat. GRA.Heus quota est hora?NV.Nulla,nam horarum tintinabulum nunc funditur.adfuisti? GRA. Non sum ausus: nam aiunt rem esse periculosam. N. Ego interfui,& uidi innumeras mulieres prægnantes transilire canalem fusionis,qui est sub terram conditus.TVR.Audiui hoc illis esse salutare. GRAC. Ea est colus Philosophica, ut dicunt. sed de hora quærebam.NV. Quid tibi opus est hora? si quid uis agere, dum est oportunitas, est hora. Sed ubi est horologium tuum uiatorium? GRAC. Excidit mihi nuper,cùm fugerem canem holitoris post decerpta pruna. TVR. Ego te currentem uidi de fenestra: sed quò te recepisses, spectare non potui, quia impedimento mihi erat hortus pensilis, quem tibi mater adfixit patre inuito, & multum reclamante: mater uerò in proposito constans obtinuit,ne tolleretur.NV.Quid tu?tacebas? Tu. Flebam tacitus,quid enim aliud agerem, dissentien
tibus

tibus mihi charißimis capitibus?tametsi mater iubebat me ab se stare, & clamare strenuè: sed mihi non erat cordi, quicquam aduersus patrem mutire. Ergo missus sum ad scholam, quatuor continuis diebus inientatus à matre irata, & deierante me non esse ex se natum, sed commutatum à nutrice, de quo ait dicturam se nutrici diem apud Prætorem capitalem. NV. Quid rei est Prætor capitalis? an nō Prætor omnis habet caput? N. Quid ego scio? sic illa dixit. GRA. Hem, qui sunt isti penulati & ocreati? NV Galli sunt. GRA. Quid, est ne pax? TVR. Bellum narrabant futurum, & quidem atrox. GR. Quid adferunt? TVR. Vinum. NV. Exhilarabunt multos. GR. Scilicet, non solum uinum exhilarat, sed uini mentio et recordatio. NV. Vinosos utiq;: mea nihil refert, qui aquā bibo. GR Nunquam facies bonum carmen. TVR. Nosti illā mulierem? GRA. Non, quænam est? TVR. Aures habet gossypio obturatas. GRA. quid ita? TVR. Ne quid audiat, quia male audit. NV. Quā multæ peßime audiunt auribus patentibus, & benè perforatis. TV. Crede huc pertinere, quod est apud Ciceronem in Tusculanis quæstionibus: Surdaster erat M. Crassus: sed illud peiᵒ, quòd male audiebat. NV. Non dubium est, quin hoc ad infamiam sit referendā. Sed heus tu Bambalio, inuenisti tuas Tusculanas

sulanas quaestiones? Ba. Etiã, apud propolã: adeò interpolatas, ut non agnoscerẽ. Nu. Quis surripuerat? Ba. Vatinius, quod illi male sit. GR. Vah hominem manibus aduncis & picatißimis: ne admittas eum unquã ad tuas capsas, nec ad scrinia, si uis omnia esse salua. Nescis illum crumenisecã existimari ab hominibus, & de crumenisecio accusatum apud gymnasiarcham? NV. Soror puellae illius enixa est heri gemellos. GRA. Quid mirum? Mulier quaedam uia salaria ad leonem galeatum, peperit nudius sextus tergeminos. NV. Plinius dicit, ad septimum posse procedi. TV. Quis uestrûm audiuit de uxore Comitis Batauiae? quam ferunt uno partu tot edidisse, quot sunt in anno dies, ex imprecatione mendicae cuiusdã. GR. Quid istuc fuit de mẽdica? TVR. Mendica haec liberis onusta petijt ab hac Comite stipem: illa ubi conspexit tot pueros, conuitio illam abegit, scortum uocitans. negabat enim posse fieri, ut ex uno uiro tantam sobolẽ suscepisset. Innocens mendica precata est diuos, ut si se castam & puram scirent, darent comiti ex marito suo tot foetus uno conceptu, quot sunt in anno dies & ita contigit. ostenditurq; propago numerosa illa in oppido quodã illius insulae. GR. Malo credere, quã exquirere. N V. Omnia sunt Deo possibilia. GR. Imò uerò facillima. N. Non nosti illum

onustum

onustum retibus, comitatum canibus, cum * causia & peronibus, uehentem canterio strigosissimo? TVR. Estne Mannius uersificator? NV. Est planè. TVR. Quaenam tanta metamorphosis? NV. Ex Minerua transijt ad Dianam: id est, ab honestissima occupatione ad inanem & stultum laborem. Pater eius mercimonijs faciundis auxerat rem. hic paternam artem dedecori sibi esse ducit, uertit se ad alendos equos, & uenationem, non aliter ratus posse nobilitatem generis uenari. Nam si quid ageret utile, non haberetur pro nobili. Sequitur eum uenantem talis Curius, pereruditus homo, aleator famosissimus, & qui probe nouit taxillos mittere * compositos: domi habet sodalem Tricongium. T. Imò amphoram. GRA. Imò spongiam. NV. Imò harenam Africae aridissimam. BA. Aiunt illum semper sitire. NV. An sitiat, nescio, semper certè paratus est potare. BAM. Ausculta lusciniolam illam. GR. Vbinam est? BAM Non uides eam in ramo illo sedentem? uide, ut canit ardenter, nec intermittit. NV. Flet Philomela nefas. GR. Quid mirum dulciter eam garrire, quae sit Attica? ubi etiam fluctus maris non sine numero alliduntur littori? NV. Plinius scribit, eam praesentibus hominibus diutius & accuratius cantare. TV. Quid causae est? NV. Ego tibi causam aperiam. Cuculus & Philomela

Est pileus latus aduersus aestum.

Ita ut cadant ut ipse uult.

eodem

eodem cantant tempore, uerno scilicet, ab Aprili medio ad Maium exactum, aut eò circiter. Hæ duæ aues in contentionem uenerunt de suauitate concentus, quæsitus est Iudex: & quia de sono erat certamen aptissimus uisus est ad eam cognitionem asinus, qui præter cæteras animantes grandes haberet auriculas. Asinus repudiata, luscinia, cuius se harmoniam negaret intelligere, uictoriam cuculo adiudicauit. Philomela ad hominem appellauit, quē ubi uidet, agit statim causam suam, canit diligēter, ut se illi approbet ad uindicandam iniuriā ab asino acceptam. GRA. Habeo causam poetæ dignam. NV. Quid ergo, expectabis philosopho dignam? posse id à nouis illis magistris Parisiensibus. GRA. Plerique illorum uestibus sunt philosophi, non cerebro. NV. Quid ita uestibus? nam coquos potius dixeris, aut muliones. GRA. Quia gestant eas crassas, detritas, laceras, lutulentas, immundas, pediculosas. NV. Erunt ergo philosophi Cynici. GRAC. Imò cimici: non quod uideri adfectant, Peripatetici: quippe Aristoteles sectæ princeps, cultissimus fuit. Ego uerò longum ualedico iam nunc philosophiæ, si aliter non possum esse philosophus. Quid enim pulchrius, & homine dignius quā mundicies, & ciuilis quidam cultus in uictu & uestitu? ea in re attestant mea sententia Loua-

 nienses

exigua, subitò inflammaretur uelut stuppa, tradiderat se somno & ocio. NVG. Quid necesse habes plures aut maiores causas amandi commemorare? TVR. Nunc insanit, ambulat plerunque solus: semper autem uel tacitus, uel cantillãs aliquid, & modulans, scribit uersus sermone uernaculo. NVG. Scilicet quos legat ipsa Lycoris. GRAC. O Christe auerte ab animis nostris tam perniciosum morbum. TVRD. Nisi me ingenium Clodij fallit, recipiet se aliquando ille ad frugem meliorem, peregrinatur animus eius in nequitia, non habitat. GRAC. Et ille alter quas mercaturas exercet? TVRD. Misit ad patrem epistolam, flebiliter conscriptam de misera conditione studiorum, quam quod esset [b] apertulis, legit ipse tabellarius. Pater homo crassæ Mineruæ, transdidit eum à chartis ad lanas, pannos, glastum, piper, gingiber, cinnamomum. Nunc ille succinctus brachia, mire diligens & sedulus in aromataria taberna uocat aduentores, excipit blandus, scandit, descendit per scholas infestißimas, profert suas merces, uertit, inuertit: mentitur, pierat, omnia sunt illi leuiora, quam studere. NVG. A puero noui illum attentum ad rem, & delectari nummulis. Itaq; potiorem habuit numerationem quam literaturam, & uile lucrum anteposuit excellentiæ eruditionis aliquando

[b] Quæ aperire posit integre.

pœni-

pœnitebit eum. TVR. Sed serò. NVG. Indubiè: prouideat ne accidat sibi, quod suo consobrino. TVR. Cui? NV. Antonio in angiportu pomorum, ad tres graculos. Non audisti illum superiore anno decoxisse? GRA. Quid decoxit quæso? est ne hoc tantum malum? an non quotidie id fit in culinis omnibus? TVR. Decoxit rem. GRA. Quam rem? TVR. Alienam, & conturbauit. GRA. Nihilne reddidit creditoribus? TVR. Ex compactione, nam receperat se in asylum: uncias ternas ex libris singulis. GRA. Hoc uocas tu decoquere, cum nihil sit crudius? sed quomodo amisit. TVR. Audiui equidem nuper de patre, non satis tamen intellexi, narrabat pater eum fecisse uersuras damnosissimas, quæ deglubērunt eum, & deuorarunt usque ad ossa. GRA. Quid rei est uersura? quid deglubere? TVR. Ne ego quidem noui: credo esse aliquid de furibus. NVG. Vides illum obesum? quẽ putes uix se posse commouere, petaurista est, & funambulis. GRA. Ah tace, rem narras incredibilem. TVR. Non ipse quidem suo corpore, sed calcibus. GRA. Adferebat aliquid aliud noui tabellarius de nostris sodalibus? TV. Etiam de Hermogene, qui in omni nostro certamine semper ferebat primas, is admirabili mutatione ex ingeniosissimo, & (ut ætas illius ferebat) doctissimo, repente

Conturbauit rationes, nolens soluere creditoribus.

factus

factus est tardissimus, et rudissimus. Nu. Tale quid dam sæpè uidi accidere in quibusdam acutulis. Ba. Aiunt id fieri, cum ingenij acumen non est solidum: ut in scalpellis, quorum acies facilè retūditur præsertim si quid fecit paulò durius. GRA. Quid? est ne acies ingenio, sicut in ferro? BAM. Nescio, ferrum sæpe uidi, ingenium nunquā uidi. NV. Quid factum est adolescentulo illi pagano, qui superiore mense exhibuit nobis prandium nobis aduentorium, refertum delicijs rusticis, ad quem è fuga retrahendum præceptor miserat quatuor fugitiuos? & erat formosulus. TVR. Venustus asinus. Puella amanuensis amicæ meæ, quæ puella est illi soror patruelis, conuenit illum nuper in pago suo, nudo capite, impexum, horridum, sentum, cum gallicis, & tunica uillosa leuidensi, uendentem in triuio quodam chartaceas imagines, & tabellas elementarias, cantantem cantiones nouas in circulis. GRAC. Oportet illum esse ortum claro sanguine. TVR. Qui istuc? GRA. Quoniam pater eius est de genere Coelitum. NVG. Non tam id arguit nobilem uirum, quàm bonum iaculatorem. collimabit facilè. TVR. Aut fabrum tignarium, qui oculo rubricam dirigit uno. NVG. Nunquam placuit mihi ille puer, nec dederat mihi significationem aliquam uirtutis. GR. Quid ita? NV. Quia nec ama-

Pro suo se liciā aduentu.
Qui retrahunt seruos à fuga
Quam hera semper habet sibi paratā ad manum.
Socci lignei.
Crassa, qualis est Frisia.
Attinget scopum.

te. Expediat quisque cultellum suum, & purget quisque suum panem, si quid hæret uel cineris, uel carbonum in crusta. Sacret mensam, cuius est munus hac hebdomade. FLO. Pasce animos nostros Christe charitate tua, qui benignitate tua alis uitas omnium animantium: sancta sint Domine hæc tua munera nobis sumentibus, ut tu, qui ea largiris, sanctus es: Amen. MAG. Sedete quantum licet laxè, ne comprimatis mutuò: quandoquidem est satis loci. Et tu habes cultellum Brugensis? PI. Prodigium, Flander sine cultello: & quidem Brugensis, ubi cuduntur optimi. NEP. Mihi uerò cultello nihil est opus, dentibus frangam mordendo, uel digitis buccellatim comminuam. HY. Ferunt illud de morsibus tum gingiuis, tum candori dentium esse perutile. MAG. Vbi fecisti Latinæ linguæ tyrocinium? nam non uideris mihi prauè institutus. NEP. Brugis, sub Ioanne Theodoro Neruio. MA. Viro diligenti, docto, probo. Brugæ elegantissimæ, nisi quòd pereunt indies uitio plebis profusissimæ dolendum est: quàm pridem illinc uenisti? NE. Nudius sextus. MA. Quam nuper cœpisti studere? NE. Ab hinc annos tres. Mag. Non potest te profectus pœnitere. NE. Meritò: nam & habui magistrum non pœnitendum. MAG. Sed quid agit Viues noster? NE. Dicunt eum agere athletam, non tamen
athle-

athleticè. Mag. Quid istuc rei est? NE. Quia luctatur semper, sed parum fortiter. Mag. Cum quo? N. Cum suo morbo articulari. Mag. O luctatorem dolosum, qui primum omnium inuadit pedes. HYP. Imò lictorem sæuum, qui totum corpus constringit. Sed tu quid agis? quid cessas? uideris huc spectatum uenisse, non cœnatum. Nemo uestrûm attingat pileum inter cœnandum, ne quis capillus inuolet in patinas, cur non tractatis hospitem comiter? HY. Nepotule, præbibo tibi. NE. Præceptor, excipio animo libentiss. HYP. Exinanias calicem tuum, quandoquidem exiguus haustus restat. NE. Hoc esset mihi nouum. Mag. Quid? non exinanire? Sed tu Hypopidascale quid dicis, quid adfers noui super cœnã? H. Ego uerò nihil dico, sed hisce duabus horis multa cogitaui de arte Grammatica. Mag. Quæ tandem? HY. Recondita sanè, & ex penetralibus disciplinæ. primum, cur Grammatici posuerunt tria genera in arte, quum sint tantum duo in natura? aut cur natura non producit res neutrius generis, sicut masculini & fœminini? non possum causam exculpere tanti ministerij. Deinde philosophi dicunt esse tantùm tria tempora, ars nostra ponit quinq;: ergo ars nostra est extra rerũ naturam. MAG. Imò tu ipse es extra rerum naturam. nam ars in rerum natura est. HY. Si ego sum ex-

tra rerum naturam, quomodo possum comedere hunc panem, & has carnes, quæ sunt in rerum natura? MA. Tanto tu deterior, qui uenis ab altera rerum natura, ut comedas, quæ sunt in hac nostra. HY. παράφθεγμα ἀπροσδιόνυσον. aliam ego uellem solutionem mearum quæstionum. Vtinam haberemus nunc palæmonem aliquem, aut Varronem, qui has quæstiones posset profligare. MAG. Quin potius Aristotelem, aut Platonem? Habes aliquid aliud? HY. Heri uidi scelus capitale admitti. Ludimagister uici recti capro olidior, qui in phrontisterio suo in pedore & fœtore docet auditores diabularios, ter aut quater pronunciauit uolucres, accentu in penultima. ego uerò miratus sum terram illi nõ dehiscere. MA. Quid aliud decebat talem Ludimagistrum dicere? & est alioqui in formulis Grammaticis ualdè detritus. Sed tu in re leui nimium tumultuaris, & facis tragœdiam ex comœdia, seu mimo uerius. HY. Equidẽ absolui pensum meum: nunc tuæ sunt partes, dic tu uicißim aliquid inter cœnam. MA. Nolo, ne tu mihi uicißim παραφθέγγῃς. Iussulenta hæc iam conglaciant. adfer * foculum mensarium. excalfacite aliquantũ priusquam panem intingatis. Raphanus hic non est esui, adeò est lentus, nec minus sunt radiculæ iussulentæ. HY. Lentorẽ profectò non à macello attulerunt,

Responsum alienum à proposito.

Preter rẽ respondeas.

Et calfactoriũ mẽsæ aptum.

lerunt, sed hic contraxerũt in nostro pœnore, qua cella nihil est pœnui incõmodius. Nescio quid istuc rei est, semper adferuntur huc ossa emedullata. MAT. Parum habent ossa medullarum * sub lunã silentem. HY. Quid cùm est plena? MAT. Plurimum. HY. Tum uerò ossa nostra habent minimũ, seu nihil uerius. MAT. Nõ exorbet nobis medullas luna, sed nostra Lamia. nimis hic indidit piperis & gingiberis: & in iure hoc, & toto acetario, nimium mentæ, petroselini, saluiæ, erucæ nasturcij, hyssopi. nihil puerorum & adolescentum corporibus æquè damnosum, ut cibi, qui interiora feruefaciunt. AR. Quibus igitur ex herbis uelles confici? MA. Lactucis, buglossa hortensi, & portulaca, & petroselini aliquid admisceri. Heus tu Gingolfe, ne extergas labra manu aut manica, sed simul ipsa, simul manum mantili: nam ideò tibi datur. Carnes ne attingas, nisi ab ea parte, quam tibi es sumpturus. Tu Dromo, non animaduertis te manicas tuas inficere pingui carnium? reduc eas si sint apertæ ad humeros: si non sunt, corruga, uel complica ad cubitum, quæ si relabũtur, affige acicula, sed quod magis te decet, spina. Tu Dommaster delicatule in mensam incũbis: ubi id didicisti? in hara quapiam. heus, subijcite ei⁹ cubito puluillũ. Architricline ui de ne* analecta hæc pereant, recõde in prõptuariũ

Prope nouilunium

reliquiæ quæ colliguntur.

tolle

tolle primum omnium salinum, hinc panem, tunc lances, discos, mantilia, postremò mappam. mundet quisque suum cultellum, & reponat in uaginam. Heus tu Cinciole, ne scalpes dentes scalpello, nam est noxium. conficito tibi dētiscalpium penula, uel bacillo tenui acuminato: & scalpe modicè, ne gingiuas scarifices, & sanguinem elicias. Consurgite, & abluite manus priusquam recitetur gratiarum actio. Amoue mensam, uoca ministrā, ut pauimentum hoc scopis uerrat. Agamus Christo gratias, praeeat uerba, qui sacrauit mensam. FLO. Pro cibo temporali gratias agimus Christe Domine temporarias, fac ut pro immortalitate agamus aeternas: Amen. Mag. Ite lusum, & confabulatum. & deambulatum, quò libuerit, dum licet per lucem.

GARRIENTES.

Nugo, Graeculus, Turdus, Bambalio.

NVGO. Aßideamus in hac trabe: tu Graecule, è conspectu in saxo illo, modò ne impedimento sis, quò minus cernamus praetereuntes. apricemur nos ad hunc parietem, egregiè soli ostentum. Quam grandis truncus, & cui usui? TVR. Vt nos hîc sedeamus. NV. Oportet fuisse procerißimam & latam arborem, unde est sumpta. TVR. Quales sunt in India. GRA. Qui scis? fuisti tu in India cum Hispanis! TVR. Quasi scire aliquid de regio-

regionē quapiā non poßis,nisi in ea fueris. sed dabo tibi autorem meum. Plinius scribit, in India crescere ad eam altitudinem, quæ non poßint iaculo superari: & gens illa quidem sumptis non tarda pharetris, ut ait Verg. NV. Scribit etiam Plinius, Turmam equitum condi sub ramis. TV. Nemo id miretur, qui scirpos illius regionis consideret, quibus infirmi fulciunt gradum, diuites duntaxat. GRA. Heus quota est hora? NV. Nulla, nam horarum tintinabulum nunc funditur. adfuisti? GRA. Non sum ausus: nam aiunt rem esse periculosam. N. Ego interfui, & uidi innumeras mulieres prægnantes transilire canalem fusionis, qui est sub terram conditus. TVR. Audiui hoc illis esse salutare. GRAC. Ea est colus Philosophica, ut dicunt. sed de hora quærebam. NV. Quid tibi opus est hora? si quid uis agere, dum est oportunitas, est hora. Sed ubi est horologium tuum uiatorium? GRAC. Excidit mihi nuper, cùm fugerem canem holitoris post decerpta pruna. TVR. Ego te currentem uidi de fenestra: sed quò te recepisses, spectare non potui, quia impedimento mihi erat hortus pensilis, quem tibi mater adfixit patre inuito, & multum reclamante: mater uerò in proposito constans obtinuit, ne tolleretur. NV. Quid tu? tacebas? TU. Flebam tacitus, quid enim aliud agerem, dissentientibus

ſculanas quæſtiones? Ba. Etiã, apud propolã: adeò interpolatas, ut non agnoſcerẽ. Nu. Quis ſurripuerat? Ba. Vatinius, quod illi male ſit. GR. Vah hominem manibus aduncis & picatiſsimis: ne admittas eum unquã ad tuas capſas, nec ad ſcrinia, ſi uis omnia eſſe ſalua. Neſcis illum crumeniſecã exiſtimari ab hominibus, & de crumeniſecio accuſatum apud gymnaſiarcham? NV. Soror puellæ illius enixa eſt heri gemellos. GRA. Quid mirum? Mulier quædam uia ſalaria ad leonem galeatum, peperit nudius ſextus tergeminos. NV. Plinius dicit, ad ſeptimum poſſe procedi. TV. Quis ueſtrûm audiuit de uxore Comitis Bataniæ? quam ferunt uno partu tot edidiſſe, quot ſunt in anno dies, ex imprecatione mendicæ cuiuſdã. GR. Quid iſtuc fuit de mẽdica? TVR. Mendica hæc liberis onuſta petijt ab hac Comite ſtipem: illa ubi conſpexit tot pueros, conuitio illam abegit, ſcortum uocitans. negabat enim poſſe fieri, ut ex uno uiro tantam ſobolẽ ſuſcepiſſet. Innocens mendica precata eſt diuos, ut ſi ſe caſtam & puram ſcirent, darent comiti ex marito ſuo tot fœtus uno conceptu, quot ſunt in anno dies & ita contigit. oſtenditurq́; propago numeroſa illa in oppido quodã illius inſulæ. GR. Malo credere, quã exquirere. N V. Omnia ſunt Deo poſſibilia. GR. Imò uerò facillima. N. Non noſti illum

onuſtum

onustum retibus, comitatum canibus, cum * causia & peronibus, uehentem canterio strigosissimo? TVR. Estne Mannius uersificator? NV. Est planè. TVR. Quænam tanta metamorphosis? NV. Ex Mineruа transijt ad Dianam: id est, ab honestissima occupatione ad inanem & stultum laborem. Pater eius mercimonijs faciundis auxerat rem. hic paternam artem dedecori sibi esse ducit, uertit se ad alendos equos, & uenationem, non aliter ratus posse nobilitatem generis uenari. Nam si quid ageret utile, non haberetur pro nobili. Sequitur eum uenantem talis Curius, pereruditus homo, aleator famosissimus, & qui probe nouit taxillos mittere * compositos: domi habet sodalem Tricongium. T. Imò amphoram. GRAC. Imò spongiam. NV. Imò harenam Africæ aridissimam. BA. Aiunt illum semper sitire. NV. An sitiat, nescio, semper certè paratus est potare. BAM. Ausculta lusciniolam illam. GR. Vbinam est? BAM Non uides eam in ramo illo sedentem? uide, ut canit ardenter, nec intermittit. NV. Flet Philomela nefas. GR. Quid mirum dulciter eam garrire, quæ sit Attica? ubi etiam fluctus maris non sine numero alliduntur littori? NV. Plinius scribit, eam præsentibus hominibus diutius & accuratius cantare. TV. Quid causæ est? NV. Ego tibi causam aperiam. Cuculus & Philomela eodem

Est pileus latus aduersus æstum.

Ita ut cadant ut ipse uult.

eodem cantant tempore, uerno scilicet, ab Aprili medio ad Maium exactum, aut eò circiter. Hæ duæ aues in contentionem uenerunt de suauitate concentus, quæ situs est Iudex: & quia de sono erat certamen aptißimus uisus est ad eam cognitionem asinus, qui præter cæteras animantes grandes haberet auriculas. Asinus repudiata, luscinia, cuius se harmoniam negaret intelligere, uictoriam cuculo adiudicauit. Philomela ad hominem appellauit, quē ubi uidet, agit statim causam suam, canit diligēter, ut se illi approbet ad uindicandam iniuriā ab asino acceptam. GRA. Habeo causam poetæ dignam. NV. Quid ergo, expectabis philosopho dignam? posse id à nouis illis magistris Parisiensibus. GRA. Plerique illorum uestibus sunt philosophi, non cerebro. NV. Quid ita uestibus? nam coquos potius dixeris, aut muliones. GRA. Quia gestant eas crassas, detritas, laceras, lutulentas, immundas, pediculosas. NV. Erunt ergo philosophi Cynici. GRAC. Imò cimici: non quod uideri adfectant, Peripatetici: quippe Aristoteles sectæ princeps, cultißimus fuit. Ego uerò longum ualedico iam nunc philosophiæ, si aliter non possum esse philosophus. Quid enim pulchrius, & homine dignius quā mundicies, & ciuilis quidam cultus in uictu & uestitu? ea in re attestant mea sententia Loua-
 nienses

exigua, subitò inflammaretur uelut stuppa, tradiderat se somno & ocio. NVG. Quid necesse habes plures aut maiores causas amandi commemorare? TVR. Nunc insauit, ambulat plerunque solus: semper autem uel tacitus, uel cantillãs aliquid, & modulans, scribit uersus sermone uernaculò. NVG. Scilicet quos legat ipsa Lycoris. GRAC. O Christe auerte ab animis nostris tam perniciosum morbum. TVRD. Nisi me ingenium Clodij fallit, recipiet se aliquando ille ad frugem meliorem, peregrinatur animus eius in nequitia, non habitat. GRAC. Et ille alter quas mercaturas exercet? TVRD. Misit ad patrem epistolam, flebiliter conscriptam de misera conditione studiorum, quam quod esset [b] apertulis, legit ipse tabellarius. Pater homo crassæ Mineruæ, transdidit eum à chartis ad lanas, pannos, glastum, piper, gingiber, cinnamomum. Nunc ille succinctus brachia, mire diligens & sedulus in aromataria taberna uocat aduentores, excipit blandus, scandit, descendit per scholas infestißimas, profert suas merces, uertit, inuertit: mentitur, pierat, omnia sunt illi leuiora, quam studere. NVG. A puero noui illum attentum ad rem, & delectari nummulis. Itaq; potiorem habuit numerationem quam literaturam, & uile lucrum anteposuit excellentiæ eruditionis aliquando poeni-

b Quæ aperire posit integre.

pœnitebit eum. TVR. Sed ſerò. NVG. Indubiè: prouideat ne accidat ſibi, quod ſuo conſobrino. TVR. Cui? NV. Antonio in angiportu pomorum, ad tres graculos. Non audiſti illum ſuperiore anno decoxiſſe? GRA. Quid decoxit quæſo? eſt ne hoc tantum malum? an non quotidie id fit in culinis omnibus? TVR. Decoxit rem. GRA. Quam rem? TVR. Alienam, & conturbauit. GRA. Nihilne reddidit creditoribus? TVR. Ex compactione, nam receperat ſe in aſylum: uncias ternas ex libris ſingulis. GRA. Hoc uocas tu decoquere, cum nihil ſit crudius? ſed quomodo amiſit. TVR. Audiui equidem nuper de patre, non ſatis tamen intellexi, narrabat pater eum feciſſe uerſuras damnoſiſsimas, quæ degluberunt eum, & deuorarunt uſque ad oſſa. GRA. Quid rei eſt uerſura? quid deglubere? TVR. Ne ego quidem noui: credo eſſe aliquid de furibus. NVG. Vides illum obeſum? quē putes uix ſe poſſe commouere, petauriſta eſt, & funambulis. GRA. Ah tace, rem narras incredibilem. TVR. Non ipſe quidem ſuo corpore, ſed calcibus. GRA. Adferebat aliquid aliud noui tabellarius de noſtris ſodalibus? TV. Etiam de Hermogene, qui in omni noſtro certamine ſemper ferebat primas, is admirabili mutatione ex ingenioſiſsimo, & (ut ætas illius ferebat) doctiſsimo, repente factus

Conturbauit rationes, nolens ſoluere creditoribus.

factus est tardissimus, et rudissimus. Nu. Tale quiddam sæpè uidi accidere in quibusdam acutulis. Ba. Aiunt id fieri, cum ingenij acumen non est solidum: ut in scalpellis, quorum acies facilè retūditur, præsertim si quid fecit paulò durius. GRA. Quid? est ne acies ingenio, sicut in ferro? BAM. Nescio, ferrum sæpe uidi, ingenium nunquā uidi. NV. Quid factum est adolescentulo illi pagano, qui superiore mense exhibuit nobis prandium nobis aduentorium, refertum delicijs rusticis, ad quem è fuga retrahendum præceptor miserat quatuor fugitiuos? & erat formosulus. TVR. Venustus asinus. Puella amanuensis amicæ meæ, quæ puella est illi soror patruelis, conuenit illum nuper in pago suo, nudo capite, impexum, horridum, sentum, cum gallicis, & tunica uillosa leuidensi, uendentem in triuio quodam chartaceas imagines, & tabellas elementarias, cantantem cantiones nouas in circulis. GRAC. Oportet illum esse ortum claro sanguine. TVR. Qui istuc? GRA. Quoniam pater eius est de genere Coelitum. NVG. Non tam id arguit nobilem uirum, quàm bonum iaculatorem. collimabit facilè. TVR. Aut fabrum tignarium, qui oculo rubricam dirigit uno. NVG. Nunquam placuit mihi ille puer, nec dederat mihi significationem aliquam uirtutis. GR. Quid ita? NV. Quia nec ama-

Pro suo felici aduentu.

Qui retrahunt seruos à fuga

Quam hera semper habet sibi paratā ad manum.

Socci lignei.

Crassa, qualis est Frisia.

Attinget scopum.

bat studia, nec præceptorem reuerebatur, quod est perditi animi argumentum euidentißimum: & senes irridebat, & calamitosos subsannabat. Sed quis est iste sericatus, torquatus, bracteatus auro? Gra. Ex genere clarißimo, matrem habet nobilißimam & fœcundißimam. Nug. Quam? Gra. Terram, & uix credas, quas semper faciat delicias: dicas puerulum in cunis adhuc & crepundijs uagientem. Nug. Atqui lanugo illi incipit iam per malas serpere. Bamb. Hem obseruator uenit, expedite libros, explicate, incipite euoluere. Grac. Nec fuit his multis hebdomadibus obseruator magis curiosus, & qui tam gauderet deferendis ad magistrum criminibus. Bamb. Vtinam saltem nos uerae culpae reos ageret, sed calumniatur plerunque. Nug. Hic murus aheneus esto. Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa. Sed quiescite, ego illum statim fugabo. OBSER. Quid tu dicis Vacia? Nug. Quid tu Vatrax? OBSERV. Quid tu Vatrachomyomachia? sed loco amoto, quid hic agitur? Nug. Quid agetur? quod inter bonos scholasticos & studiosos: legitur, ediscitur, disputatur. Dic sodes capitulum lepidißimum quod est apud Verg. Transuersa tuentibus hirquis? ORSER. Benè facitis, pergite studere, ut bonae indolis adolescentes decet, mihi aliud nunc est negotij: uos ualebitis. Nu. Satis nugatum est,

est, reuertamus ad ludum, sed prius relegamus, quæ præceptor explicauit, tum ut discamus, tum ut illi placeamus, & nos approbemus: quod cuiq; nostrũ debet esse in uotis, non minus quam patri.

ITER ET EQVVS.

Misippus, Philippus, Misospudus, Planetes.

PHIL. Vultisne proficiscamur animi gratia Bononiam, quæ est ad sequanam? MISIP. & MISOS. Nihil malumus, die præsertim sereno, & à uentis silenti. tum etiam in nostro pædagogio feriato. PHIL. Cur nón est nobis operarius? MISO. Quia Pandulphus malefacturus est hodie ingenti prandio magistros omnes, in honorem laureæ suæ magistralis. PLANET. Vah, quantum potabitur. MISOSP. Multò plus sitietur. MISIP. Ego habeo asturconem. PHILIP. Et ego equum meritorium, conductum de lusco impostore. MISOS. Ego & PLANETES uehemur rheda: reliqui si uidetur, uel pedestres sequentur nos, uel ui brachiorum agent cymbam contra cursum amnis. PL. Imò equis trahetur. MISOS. Vt erit cordi, nam nobis [b] pedestre iter magis placet. PHIL. Eia puer, frena equum meum, & insterne. Quid malum, manno indis lupatum? orna potius frenulo illo leui cum bullis. PVER. Hui, nec Coream habet,

[b] Idem est quod terrestre. Corrigea quæ est subore.

Corriga ad aures.

bet, nec aureas. PHIL *Si scirem quis fregisset, ego illi frangerem.* MISIP. *Quid tu nunc dices concitatus?* PHIL. *Panem in cœna. Accipe, unde poteris, accommodato.* PVER. *Scilicet in medijs pædagogijs quæris tu uel equos, uel equorum ornamenta.* PHIL. *Supple igitur quæ desunt ex hoc fune.* PVE. *Erit deforme.* PHIL. *Abi insane, quis uidebit extra urbem?* PVE. *Antilena est dissuta.* PHI. *Sarcias ligula astrictoria aliqua.* PVE. *Non habet postilenam.* PHIL. *Nec opus est. Planet. Magnum equidem & exercitatum, delabetur ephippium ad collum, & effundet te equus supra caput.* PHIL. *Quid ad me? lutosa est magis uia, quam lapidosa: inficiar cœno, non cruentabor. Sed si hæc omnia apparanda, non hinc discedemus ante uesperum, adhuc equum qualicunq; ornatu.* PV. *Paratus est, cōscende. ah quid agis, pedem dextrum ponis priorem & stapeda?* PHI. *Vtrum ergo?* PV. *Sinistrum, & habenas sinistra manu rege: dextra cape hanc uirgulam, quæ erit pro calcaribus.* PHI. *Non indigeo, calcanei erunt mihi uice calcarium.* PV *Iubellium Tauream, uidetis, aut qui cum hoc est cōgressus, Asellam.* PHI. *Apage historias in procinctu. ubi reliqui?* PVE. *Ite, ego comitabor uos pedester.* MISIP. *O equum molestissimum succussatorē, ossa mihi omnia contuderit, priusquam perueniamus in oppi-*

Est lorum ante pectus.

Lorum à strato ad caudam.

oppidulum. PHIL. *Quid malum est stratum istud tuum? clitella est, ut puto.* MISIP. *Paulò minus* PHIL. *Quanti, quanti?* MISIP. *Nummis Turonensibus quatuordecim.* PHIL. *Equum ipsum cum suo uictu & uestitu tanti non emerim, nec uidetur mihi equus uector, nec ephippiarius, sed iumentum clitellarium & iugale, aut dorsuale. animaduerte quæso, ut paßim cespitat? uel in chartam, aut latum culmen inpingeret.* MISIP. *Quid tu de eo dicis? pullus est adhuc. Sed garrias quæ uoles. Vides tu hunc equum? is qualis qualis est. me uehet, aut ego illum.* PV. *Vngulam habet tenerrima miser.* PHI. *Quid admonuit te tam accuratè unoculus, cum tibi eum insterneret?* MISIP. *Rogauit uerbis amantißimis, ne duo incideremus equo, alter in strato, alter super clunes, & ut in equili diligenter ei substernerem.* PV. *Nimirum eget Misellus, qui latera habet nudata à carne.* PHILIP. *Quid agitis uos? non ascenditis in rhedam?* PLANET. *Probè mones, rhedarius petit nunc altero tantò plus, quàm quanti eramus pacti.* PHIL. *Cum rhedarijs est uobis res, & cum nauiculatoribus facilè conficietis omnia, & ex animi sententia, genus hominum est mite, mansuetum, come, urbanum, pium, Rhedarij sunt fex terræ, nauiculatores fex maris: date illi dimidium eius quòd plus poscit.* PVE. *Quotam esse*

Paleam ad cubandum.

iam horam censetis? PHILO. *Ex sole conijcio esse ultra decimam.* PV. *Appetit iam meridies.* PHIL. *Itáne? Heus Misippe, eamus sequatur qui poterit. Inuenient nos ad galerum purpureum, ea est taberna diuersoria, sita contra regiam pyramidem, non procul à domo* [a] *Curionis.* MIS. *Qua egredietur?* PHIL. *Per portam Macellinam, ad dextra simplici uia & directa.* MIS. *Imò teneamus hanc semitam, uia iucunda & placida.* PHI. *Minimè uerò: nihil commodius ac tutius, quam uia regia, nam transuersis in itineribus amittimus comites: præsertim quòd trames ille, nisi me fallit memoria, est ualdè sinuosus, & ambagiosus.* MISI. *Qui sunt isti hastati? uidentur milites ex istis mercenarijs.* PHI. *Quid agendum?* MI. *Reuertamur ne nos spolient.* PHIL. *Progrediamur, nam facilè euademus eos cursu equorum per campos.* MISI. *Quid si gestent* [b] *tormenta manuaria?* PHI. *Nihil tale cerno, sed solas sarissas.* MIS. *Accede propius puer* PV. *Quid rei est?* MIS *Non tu uides illos Germanos?* PV. *Quos?* MIS. *Illos huc uenientes aduersum nos.* PV. *Planè sunt Germani, sed Parisienses rustici duo cum suis baculis.* MIS. *Profectò ita est: benè sit tibi, animam mihi & uitam reddidisti. Sed ubi Misi spudus & Planetes?* PV. *Rhedarius iratus, quod non quantum postulauerit, accipiat, duxit eos.*

a Est sacerdos qui præest parocciæ, curatus uulgo.

b Quas scolpetas uocant.

eos uia salebrosa: equi dum magna enituntur ui rotas in alto cœno hærentes extrahere, temonem & helcia confregerunt, tum canthi reuulsi sunt cum clauis, & ipse rotam sufflamimauerat imprudens, bili excæcatus. nunc ea reficit stomachabundus, & conuicians diuis omnibus, uectores quoque diris deuouens atrocissimis. PHIL. *Quæ capiti illius sint.* PV. *Puto eos rheda relicta transituros in sarracum, quod sine onere habet iter* Boloniam. *Glaucus &* Diomedes *ingressi erant in scapham quandam, sed nautæ negant se hoc uento posse remis aut contis agere nauigium: equos* [a] *helciarios narrant omnes esse occupatos, nescio qua materia uehenda: ita nondum relegarant* [b] *prymnesium.* PHI. *De Naulo nihil noui?* PLANET. *Nihil prorsus.* PHI. *Mirum est, sed conijcio quid futurum sit: non peruenient illi* Bononiam *ante serum diei.* MISI. *Quid tum? sumemus diem crastinum totum ad reficiendum animum. Aspice ut fluuiolus ille leniter labitur, aquæ planè crystallinæ inter scrupos aureos, quàm iucundum murmur? Audis lusciniolam & carduelem, Profectò territorium hoc Parisiensi amœnissimum est.* PHILO.

Quod spectaculum potest esse huic par? quàm placido agmine fluit Sequana? ut fertur nauicula illa plenis sinibus, & secundo uento?

mirificè

a Qui trahunt nauigium & similia.

b Funis est, quo nauiculæ terræ alligantur.

mirificè his omnibus redintegrantur animi. O pratum miro artificio uestitum. MISI. Nempè ab admirabili artifice. PHIL. Quam suauem odorem eructat. MISI. Hàc, hàc ad sinistram flectito, ut uites cœnum tenacißimum, in quo gradarius tuus statim unguem amitteret. Quam contrarius hic campus suo uicino obsitus situ, squallidus, cariosus, horrens petris & spinis armatus. PV. Non uides esse agrum ruderatum ex uillæ ruinis? & alioqui frumentarius est. Hyberno puluere, uerno luto, magna farra Camillæ metes. PHIL. Quæso cantillæ uersus aliquot, ut soles. MIS. Placet.

Fœlix illi animi, diuisq; simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia uitæ.

PHIL. Versus facetißimos, & grauißimos, cuius quæso sunt. MISIP. Non agnoscis? PHILIP. Non. MISIP. Angeli Politiani. PHIL. Vetustiores putaui, & habent gratiam antiquitatis. Suspicor nos deerrasse. MISIP. Heus bone uir, quà itur Bononiam? RVSTICVS. Aberrastis: obuertite canteria uestra ad biuium illud, & tenete uiam, quam rodit flumen: ea uos non sinit falli: recta est & simplex usq; ad uetustam quercum; inde ad manũ

hanc

hanc uos præcipitatote. MISI. Habemus gratiam. RVST. Ducat uos Deus. MISI. Mallem currere, quam sic ab equo isto concuti. PH. Tanto cœnabis auidius. MIS. Imò non potero cœnare delassatus, & confractus toto corpore, citius quæram de lecto, quam de mensa. PHI. Sede coniunctis cruribus non diuaricatis: minus senties laborem. MIS. Hoc est fœminarum, & facerem, nisi metuerem derisus & sannas prætereuntium. PV. Siste parumper Philippe, dum hic faber ferrarius calciarit asturconem tuum, cui excussa est solea dextri pedis. MI. Quin potius moremur hic, ut clauso diuersorio sub dio dormiamus. PHIL. Quid tum? in aperto mundo: an non id præstabilius, quam in clauso? grauius esset, quod incœnes.

SCRIPTIO.

Manricus, & Mendoza, Magister.

MAN. Adfuistin' hodie, cum ille haberet orationem de utilitatibus scribendi? MEN. Vbi nam? MAN. In auditorio Antonij Nebrissensis. MEND. Minimè uerò: sed tu recense, si qua hæserunt memoriæ. MAN. Quid ego recenseam? dixit tam multa, ut omnia propè exciderint. ME. Ergo contingit tibi, quod de uasis angusti orificij. Quintilianus dicit, quod superfusam humoris copiam

in 2 libro 1 capite 2do.

piam respuunt: sensim si instilles, recipiunt. Sed nihil retinuisti penitus? MANR. Propemodum nihil. MENDO. Aliquid igitur. MANRIC. Perpusillum. MENDO. Istuc ipsum perpusillum fac mihi etiam commune MANRI. Primùm omnium aiebat esse perquam admirabile, tantam uarietatem humanarum uocum paucis potuisse literis comprehendi: deinde amicos absentes posse inter se beneficio literarum colloqui. Addebat, nihil esse uisum mirabilius apud insulas istas à regibus nostris recens inuentas, unde aurum adfertur, quam posse inter se homines aperire quæ sentiant, tanto interuallo regionum missa chartula aliqua, maculis nigris distincta. Rogabant enim, an papyrus sciret loqui: hæc ille: & alia permulta, quæ sum oblitus. MEND. Quandiu dixit. MAN. Horas duas. MENDO. Ex tam longa oratione tam paucula mandasti memoriæ? MANR. Mandaui quidem memoriæ, sed ea noluit retinere. MEN. Planè dolium habes filiarum Danai. MAN. Imò excepi cribro, non dolio. MEN. Accersamus aliquem qui tibi ea quæ ille dixit, redigat in memoriam. MAN. Mane tamen, nam aliud quiddam cogitatione quæro, teneo. MEND. Eloquere tandem: cur non excipiebas penna? MAN. Non erat ad manum. MEN. Ne pugillares quidem? MANR. Ne pugilles quidem.

MEN.

MEND. Exprime hoc tandem. Manric. Aufugit iam, tu excußisti menti, tam odiose interpellando. MEND. Hui, tam citò? Manric. Rediјt in memoriam. Ex autoritate nescio cuius scriptoris adfirmabat, nihil esse ad magnam eruditionem compendiosius, quàm probè ac celeriter pingere. MEN. Quis est autor? MANRIC. Nomen sæpe audiui, sed memoria effluxit. MENDO. Vt alia, sed huic præcepto non paret uulgus nostræ nobilitatis, quæ pulchrum & decorum sibi esse ducit: nescire literas formare: dicas scarificationem esse gallinarum, & nisi premonitus sis cuius sit manus, nunquam diuinaras. Manric. Et ea de causa uides, quàm craßi sunt homines, quàm tamen res & opinionibus corruptißimis. MEND. Quomodo sunt uulgus, si nobiles? an non hæc multum inter se distant? Manric. Quia uulgus non uestibus & possеßionibus distinguitur, sed uita & iudicio de rebus integro. MEND. Vin' ergo ut nos à uulgari ista inscientia uindicemus? tradamus nos huic exercitamento. MANR. Nescio quo pacto naturale est mihi, distortè, inequaliter, perturbatè exarare literas. MEN. Hoc habes nobilitatis, exerceas te: nam assuefactio mutabit, quod naturale est ducis. Man. Sed ubi is habet? ME. Ex me tu id quæris? qui nec audiui hominē, nec uidi, cum ipse eũ audieris, tu,

quantum

quantum intelligo, uelles omnia ingeri tibi præmansa in os. MAN. Nunc cõmemini: aiebat sibi domum conductam iuxta ædem diuorum, Iusti & pastoris. MEND. Est ergo uicinus uester: eamus. MANR. Heus puer, ubi est Magister? PVNR. In illo conclaui. MAN. Quid agit? PVE. Docet quosdam. MAN. Significa illi, astare hic pro foribus, qui huc etiam ueniunt, ut ab eo doceantur. MAG. Qui pueri sunt isti? quid petunt? PV. Te cupiunt conuentum. MAG. Admitte eos ad me rectà. Man. & MEND. Optamus tibi salutem & omnia prospera Magister. MAG. Et ego uicißim uobis fœlicem huc ingressum: sospitet uos Christus quid est, quid uultis? MAN. Doceri abs te artem istam, quã profitêre, si modo uacat, & si uis. MAG. Profectò oportet uos esse pueros honestißimè educatos & sic loquamini, & tam modesto sitis ore. Nunc uerò magis, cum tota facie suffudit se uobis rubor, confidite filij, nam iste color uirtutis est, qui uocamini? Man. Manricus & Mendoza. Mag Nomina ipsa testantur ingenuam educationem, & generosos animos. Ita demum eritis uerè nobiles, si ijs artibus excolatis animos, quæ maximè sunt dignißimæ claris natalibus, quanto magis sapitis uos quàm multitudo ista nobilitatis, qui eò se habitum iri generosiores sperant, quò imperitius pingant

literas

literas. Sed minimè est hoc mirandum, quando-quidem persuasio hæc dementiam nobilitatis iam pridem inuasit, nihil esse abiectius aut uilius, quã aliquid scire. Ergo uidere est, illos epistolis à librarijs suis compositis subscribentes id, quod nullo pacto legi potest: nec scias, à quo tibi epistola mittatur, nisi sit à tabellario prædictum, aut signum agnoscas. MANRIC. *Id modò ego & Mendoza querebamur.* MAG. *Sed uenitis huc armati?* MANR. *Minimè uerò bone præceptor: uapularemus à nostris pædagogis, si ausi essemus arma hac ætate uel aspicere. nedum tangere.* MAG. *Ah ah, non loquor de armis crudelitatis, sed de istis scriptorijs, quæ ad præsentem rem faciũt.* Habetis *thecam pennariam cum pennis?* MEND. *Quid rei est theca pennaria? an ea, quam nos calamarium nominamus?* MAGIS. *Ea ipsa, nam antiquißimi homines solebant stylis scribere, quibus succeßerunt calami, & potißimum* Nilotici, Argareni, *si quos nouisti, harundinibus scribunt à dextera in sinistram, sicut omnes penè ad* Orientem *nationes* Europa Græcos *secuta, contrà à sinistra in dexteram.* MAN. *Etiam latini?* MAG. *Latini quoque, fili: sed hi à Græcis habent originem, & olim ueteres* Latini *scribebant in mẽbrana deletili, quæ uocabatur palimpsestos, tũ una tantũ facie: nã qui u-*

trinque erant libri conscripti, opistographi dice-
bantur: qualis fuit Horestes ille Iuuenalis, scriptus
& in tergo, nec dum finitus. Sed hæc aliâs, nunc ea
quæ instant: Anserinis pennis scribimus, aliqui gal
linaceis. Vestræ istæ sunt egregiè habiles. nam sunt
caule ampla, & nitida & firma: detrahite plumu-
las scalpello, & detruncate aliquid è cauda: tum
eradite, si quam habent scabriciem, nam leuigatæ
fiunt aptiores. MAN. Nunquam ego gero nisi de-
plumatas & nitidas, sed institutor meus docuit me
eas lenes facere saliua, & adfricatione ad aduer-
sam tunicam, uel fœmini cruralia. MA. Præsens cõ
siliũ. Me. Doce nos aptare pennas. Ma. Primũ om-
niũ rescindetis utrinq; caput: ut fiat bifurcata: tũ
in superiore parte incisurã facite scalpello sensim
ducto, quæ crena uocatur: hinc equate duos illos pe
dunculos, seu mauultis nominare cruscula, ita ta-
mẽ ut altius sit dextrũ, in quod penna scribendo in
cumbit, id tamen discrimen uix perceptibile opor-
tet esse. Pennam si firmius uis chartæ imprimere,
tribus digitis teneto. sin celerius, duobus, pollice &
indice, more Italico nam medius inhibet magis cur-
sum & moderatur, ne se immodicè effundat, quam
adiuuat. MAN. Profer atramentariũ MEN. Hem
cornu atramentariũ elapsum est mihi uenienti huc
MAG. Puer profer ampullam illam atramentariã,

exce

ex ea effundemus in hoc mortariolum plumbeum. MEN. Sine peniculo? MAG. Ita haurias penna liquidius & cōmodius: nam in goßipio uel filo bombylini, aut lini, quum pennā intingis, adhæret semper crenæ fibra aliqua uel flocculus, in quo detrahendo fit mora scriptioni: aut si non detrahas, lituras uerius effingas, quam literas. MEN. Ego ex sodalium consilio linteolū Melitense indo, aut [a] bombycinum leue ac tenue. MAG. Istud uerò est satius. Cæterùm multò præstat, solum atramentum infundere in mortariolo quidem fixo, nam quod circumgestandum est, huic omninò opus est peniculo. Cæterùm habetis chartam? MENDOS. Hanc. MAGIST. Asperam admodum, & quæ pennam remoretur, ne inoffense decurrat, quod est studijs noxium. Nam dum luctaris cum scabricie chartæ, elabuntur multa ex ijs, quæ scribenda cogitaueras. Hoc genus chartæ amplæ, densæ, duræ, scabræ librarijs relinquite: quæ igitur libraria nuncupatur, quod ex eis fiant ad diuturnitatem libri: nec illam quotidiano usui parueritis grandem, augustanam siue imperialem, quæ de rebus sacris hieratica nominatur: quales uidetis in libris sacrarum ædium, acquirite uobis chartā epistolarē, quæ ex Italia adfertur optima, tenuißima et firma: uel uulgarē illā, quā ex Gallia importāt,

[a] Toletanū uulgo.

quam paßim inuenietis uenalem in singulos codices numis octonis plus minus, dabitur uobis pro corrollario philura una aut altera chartæ emporeticæ, quam bibulam dicimus. MEND. Quæ est horum nominum ratio? nam sæpe dubitaui. MAG. Emporetica de Græco uenit, ab inuoluendis mercibus, & bibula, quod atramentum absorbeat. Ita non erit uobis opus furfuribus, aut sabulo, uel puluere de pariete eraso, Sed omnium optimum est, cum per se literæ exiccantur: eo enim modo diuturniores fiunt. Proderit tamen emporetica, quam sub manum extendatis, ne sudore aut sordibus maculetis papyri candorem. MAN. Cedo iam nobis, si uidetur exemplar. MAGIS. Primum abecedarium, deinde syllabatim, tunc uerba coniuncta, ad hunc modum. Disce puer quibus fias sapientior, & proinde melior. Voces sunt animorũ signa inter præsentes, literæ inter absentes. Hæc effingite & redite huc à prandio, uel cras, ut scripturam uestram emendẽ MA. Faciemus: interea cõmẽdamus te Christo. MAG. Et ego uos eidem. MEN. Secedamus, ut absq; interuentu sodalium & interpellatione meditemur. quæ à magistro hoc accepimus. MA. Placet mihi ita fiat. MEN. Ventum est quò uolebamus: aßideamus in his saxis. MAN. Etiam, sed auersi à sole. MEN. Mutua mihi dimidium chartæ

folium,

folium, quod reddam cras, MAN. Sufficit tibi hoc frustulum? MEND. Hui, non capiet sex uersus. ex meis præsertim. MAN. Scribe in utraq; facie, & duc in uersus densiores: quid necesse habes tã magna interstitia relinquere? MEND. Ego ne? uix interuallum est ullum: nam literæ sese utrinq; attingunt, præsertim quæ longos habent apices, aut pedes, ut b & p. Sed quid tu? iam ne duos uersus exarasti? & quidem eleganter, nisi quod sunt praui. MANR. Scribe tu seorsum, & tace. MEND. Enimuero penna & atramento hoc scribi nullo pacto potest. MAN. Quid ita? MEND. Non cernis. ut penna respergit chartam atramento extra literas? MANR. At atramentum meum adeò est crassum, ut limum esse credas, aspice amabo, ut hæret in summa crena, nec ad characteres formandos defluit. Quin igitur utrique incommodo medemur? tu de cuspidibus pennæ rescinde scalpello, quo ad atramentũ commode colligat in literas: ego in atramentarium, quò sit atramentũ liquidius, instillabo guttas aquæ aliquot. ME. Immeijto potius. MAN. Oh ne lotiũ, fœtebit atramẽtũ ipsum, & quicquid scripseris: nec facilè deinceps odorẽ hunc elueris è peniculo, optimũ esset acetum, si haberes ad manũ, nam hoc ui sua statim disrarat densum atramentũ. ME. Verũ: sed periculũ est, ne acrimõia sua charta

penetret. MANR. Nihil tale metuas: hæc charta maximè omnium continet atramentum, ne effluat. MEN. Extremæ huius tuæ chartæ oræ inæquales sunt, rugatæ & asperæ. MA. Demarginato chartam aliquantum forficibus. nam hoc est etiam elegantius, aut citra eam asperitatem scribendo subsiste: tibi semper leuißimæ offensiones satis magno impedimento sunt, ne pergas: sed quicquid est in manibus, abijcias illico. MEN. Redeamus iam ad præceptorem. MANRI. Videtur tibi tempus? MEN. Metuo ne præterierit iam tempus: nam solet maturè cœnare. MANR. Eamus: ingredere tu prior, qui habes minus cordis. MEND. Imò tu potius, qui minus frontis. MAN. Vide ne quis ab illo exeat, qui deprehendat hic nos iocantes & lasciuientes. Pulsemus fores annulo, etsi patentes, nam hoc fuerit urbanius. At at. PVE. Quis istic? recta introeas, quisquis es. MAN. Nos sumus ubi est institutor? PVE. In conclaui. MEND. Omnia sint tibi fausta præceptor. MAGIS. Fœliciter ueneritis. MEN. Effinximus quinquies aut sexies tuum exemplar in eadem charta: referimus hoc opus nostrum ad te emendandum. MAGIS. Rectè facitis. Ostendite: posthac relinquite maiorem intercapedinem uersuum, ut sit ego poßim corrigere uestra errata ad emendationem. Hæ literæ sunt admodum

inæqua-

inæquales, quod est in scribendo fœdum. Animaduerte: quanto n, maius est quàm e: & o, quàm orbis huius p? nam literarũ corpora omnia oportet esse æqualia. MEN. Quid quæso uocas corpora? MA. Media in literis, præter apiculos, & pedunculos, si quos habent: apices habent b, & l, pedes p, & q. Iam in eodẽ m, crura sunt imparia, primũ breuius est medio, & nimis magnam caudam trahit, sicuti & illud a, nec satis imprimitis pennam chartæ, uix hæret atramentum, nec dignoscas quæ sint elementa. Quod literas has transformare tentaris in alias, crasis particulis cuspide scalpelli, magis detur pasti scripturam, satius fuisset, tenuem lituram inducere. Tum & quod superest uerbi in fine uersus, transferre in caput sequentis, modò integræ sint semper syllabæ, quæ secari non patitur lex Latinæ scriptionis. Augustum Cæsarem produnt memoriæ, non solitum uerba diuidere nec ab extrema parte uersuum abundantes literas in alteram transferre, sed ibidem statim subijcere & circunducere. MAN. Nos id libenter imitabimur, quoniam exemplum est regis. Mag Rectè facitis: quomodo enim aliter approbaretis uos, ex illius esse satos sanguine? Sed ne coniungatis oẽs literas, nec oẽs separetis. Sunt quæ uinciri inter se postulẽt, ut caudatæ cũ alijs, uelut, a, l, u: item hastatæ, ut f, et t.

Sunt quæ recusent, nempè orbiculatæ, p, o, b. Quãtum poteritis, recto capite scribite: nam inflexo atq; incumbenti defluunt humores ad frontem & oculos: unde morbi nascuntur multi, & uidendi imbecillitas. Accipite alterum exemplar, quod exprimatis cras, Deo propitio.

OVID. Sed propera nec te uenturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Et aliud.

MARTIALIS. Currant uerba licet, manus est uelocior illis,
Nondum lingua suum dextra peregit opus.

ME. Vis ne etiam lituram hanc reddamus? MA. Lituram sanè, modò & alia probè exarata. ME. Interea optamus te bellissimè ualere.

VESTITVS ET DEAMBVlatio matutina.

Bellinus, Maluenda, Ioannius, Gomezulus.

MAL. Nempè hoc aßiduè iam clarũ mane fenestras intrat. Stertimus indomitum, quod despumare falernum sufficiat. BEL. Apparet profecto insanire te, nã alioqui nec tã multo mane esses experrect⁹ nec uersus funderes, et quidẽ Satyricos, quò manifestius rabiẽ tuã patefacias. M. Accipe ergo epigrammatarios, èdentulos & falsos. Surgite, iam pueris uendit ientacula pistor. Cristatæque sonant undique lucis aues. BELLI. Istud de ienta-

ientaculo citius mihi somnum excuteret, quam clamores tui. MAL. Festiuissime nugator, precor tibi fœlicem hunc diem. BELLI. Et ego tibi faustam noctem, & bonum cerebrum, ut simul & dormire possis, & soluta oratione loqui. MALV. Quæso te seriò responde, si modo seriò potes unquam loqui: quam horam censes nunc esse? BELLI. Medium noctis, uel plus paululum. MALV. In quo horologio? BEL. In medio domestico. MA. Vbi tandem est horologium tuum domesticum? tu horologium unquam habueris, aut inspexeris, cui omnis hora est semper dormiendi, edendi, ludendi: studendi uerò nunquam. BEL. Atqui hic ego habeo horologium mecum. MAL. Vbi? ostende BE. In meis oculis, uide ut nulla ui aperiri possint, obdormi rursus obsecro, aut certè tace MAL. Quid malum est carosis hæc, seu uerius lethargus et mors quædam? quamdiu putas nos iam dormisse? BEL. Horas duas, uel ad summum tres. MAL. Ter ternas, BELL. Qui fieri istud potest? MALV. Gomezule, i curriculo ad solarium Franciscanorum, & cōtemplare quota sit hora. BEL. Apage solarium, cùm sol nondum sit ortus. MAL. Ortus uerò? aperi fenestram istam uitream: heus tu puer, ut uerberet sol huius oculos suis radijs: plena sunt iam sole omnia, & umbræ minores. BEL. Quid tibi est

rei cum ortu solis, & occasu? sine illum priorem te surgere, cui maius est conficiundũ iter diurnum Gomezule cursim intendito ad D. Petri; ibi aspicito & in horologio machinali quæ sit hora, & in gnomone. GOM. Vtrunq; sum intuitus. In solario parum abest umbra à secunda linea. In horologio digitus indicat horam paulò plus quintã. BE. Quid narras? aliud restat ergo agendũ tibi, ut hic sistas mihi fabrum ferrarium ex uico lapideo, qui forcipe disiũgat has palpebras tam adfixas. dic ei, reuellendam esse è foribus seram aliquam, cuius sit amissa clauis. GOM. Vbinam habet? MA. Iste uerò seriò accerseret. Desine iam nugari, & surge. BEL. Surgamus tandem quando ita obstinasti animo. Vah. quã es odiosus sodalis. Exuscita me Christe ex somno peccati ad uigiliam iustitiæ, transfer me ex nocte mortis ad lucem uitæ: Amen. MAL. Fœliciter tibi procedat hæc lux. BEL. Et tibi hæc eadem, & aliæ quam plurimæ lætæ ac faustæ: hoc est, ut eam ita transfigas, ne cuius uirtutem lædas, neu quis tuam. Puer, adferte subuculam mundam: nam hanc iam totos sex dies gestaui. Hem arripe pulicem illum saltitantem. Omitte nunc uenationem pulicum: quantulum erit pulicem unum in cubili hoc extinxisse? MALV. Quantum guttam unam aquæ [a] Diliæ huic adimere. BEL. Imò uerè

[a] Fluuius est Louanij.

mari

mari ipsi Oceano. Nolo hanc subuculam collari rugato, sed alteram illam plano. Nam rugæ hæ quid aliud sunt hoc tempore, quàm nidi aut receptacula pediculorum & pulicum? MAL. Ineptè, ex istes repentè diues, habebis pecus album, & pecus nigrum. BELLIN. Peculium numerosum magis, quàm quæstuosum: & comites, quos malim semper uidere in uicinia, quàm domi meæ. Iube famulum resuere latera huius subuculæ, & quidem filo serico. GOMEZVL. Non habet. BELLIN. Lineo igitur, aut laneo, aut etiam, si ita libet ei, sparteo. Nunquam famula hæc habet, quod est opus: quod uerò non est opus, affatim, te uerò GOMEZVLE uolo ego esse diuinatorem. Exequere mandatum meum, & renuntia: ne arioleris quid sit futurum. Excute puluerem è fœmini cruralibus concussu. Hinc purga diligenter [a] muscario illo setaceo. [b] Vdones dato itidem mundos. Nam hi sunt iam exudati & pedore olidi, φεῦ, amoue eos isthinc, cõtinuò offendit me fœtor grauißimè. GO. Vis [c] interulam? BEL. Non, nam ex luce solis colligo diem fore calidam, sed cedò mihi thoracem illum dimidijs manicis [d] serici gausapini, & tunicam simplicẽ [e] fustadicã, cum [f] uinculis uestiarijs oblongis. MAL. Imò [g] faustanicam. Quid isthuc rei est? quónam ire cogitas, ut tam ornes te præter morem

a Scopula uocatur uulgò.

b Sunt calceoli lintei.

c Est indusium subuculę proximum quod pro hyemẽ gestatur.

d Vugò uellutum.

e Pannus leuis, qui in Britannia texitur.

f Sunt astrigmẽta.

morem tuum, præsertim quum sit dies profestus, & poßis ligulas deuinctorias castrenses. BELLI. *Et tu cur induisti bombycinam lēuem, recentem ab officina, cum habeas capripiliam & damasce-nam detritam.* MAL. *Dedi hæc resarcienda* BEL. *Ego uero in hisce meis magis commoditatem specto uestitus quàm ornatum* [b] *uncinuli isti & orbiculi sunt laxati. tu improbe, inconsideratè semper dissoluis.* MALV. *Ego potius utor* [c] *globulis, & ocellis, quod est decentius, & minus in induendo & exuendo molestum.* BEL. *Non est idem omnium iudicium in his, ut in reliquis omnibus.* Pe-*ctorale hoc, tunicam condito in arcam, nec proferas tota æstate. Astrigmenta hæc strenuè sunt exarmata suis ferreis. Limbus hic est diffutus & discerptus, cura reficiendum: sed uide ne adsuantur deformes commissuræ.* GO. *Non poterit id perfici ante sesqui horam.* BEL. *Adfige ergo acicula, ne pendeat: dato periscelides.* GO. *Adsunt, calceolos cum crepidis longi obstraguli paraui tibi, puluere bene excusso.* CAL. *Calcios potius exterge situ, ac nitida.* MAL. *Quid est ligula in calceo? de qua inter Grammaticos fuit cõtrouersia peracerba, ut solet de omnibus, dicendum ne esset ligula an lingu la.* BEL. *Illa adsuitur calceis Hispanicis in summa planta, hic non habent.* MAL. *Et in Hispania iam desue-*

[a] Pannus ex gossipio qui texitur in Germania.

[b] Quę uulgo undulata.

[c] Hęc quatuor significant quibus ad pectus & manicas uestes adstringuntur.

desuescunt apponere, calceatu Gallico. BEL. Adcommoda mihi tuum pectinem eburneum. MAL. Vbi est tuus ligneus, & quidem Parisiensis? BEL. Non audisti me heri obiurgantem Gomezulum. Malu. Obiurgare uocas tu ferire? BELL. Hoc illud erat: fregerat quinque aut sex radios pectinis ex densis: ex raris penè omnes. MAL Legi nuper scriptorem quendam præcipere, ut eburneo pectine pectamus caput, quadragies ducto à brechmate ad uerticem, & inde ad occipitium. Quid agis? hoc non est pectere, sed mulcere. cedo pectinem. BEL. Neque istuc est pectere, sed radere aut uerrere. Credo habere te caput testaceum. MAL. Et ego te butyraceum, adeò non audes attingere. BEL. Vin' tu igitur, ut mutuo arietemus capita? Maluen. Nolo tecum contendere insania, nec committam bonam mentem meam cum tua dementia. Ablue iam tandem manus & faciem: sed os potißimum, ut mundius loquaris. BELL. Vtinam adeò citò animum perpurgarem, ut manus, da to malluuium. MAL. Confrica paulò diligentius nodos istos manus, quib. hærent sordes densißimæ, BEL. Falleris, nam puto esse potius decoloratam pellem & rugatam. Abijce has malluuias Gomezule in cloacam illam, & cedò mihi reticulum, & pileum [a] clauatū, Adfer iam ocreas. Gome. Itinerarias

[a] Clauis aureis uel aureis uel eiusmodi adfixis.

rearias'ne? BEL. Non, sed urbanas. GO Vis [b] cucullionem, an [c] pallam? BEL. Sumus foras prodituri? MAL. Quidni? BEL. Adfer igitur [d] lacernam. MAL. Prodeamus iam tandem ne amittamus è manibus deambulandi tempus. BELL. Duc nos Christe per uias tibi gratas in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Amen. O quàm formosa aurora uerè rosea, & (ut poetæ uocant) aurea. quã gaudeo me surrexisse: exeamus urbem. MALV. Exeamus: nam ego hac tota hebdomade pedẽ portanon extuli, sed quò ibimus primùm, inde quò? BEL. Ad arcem, an ad mœnia Carthusiana? MA. An potius ad prata diui Iacobi? BE. Minimè illuc de mane, ad serum potius. MAL. Ad Carthusianos ergò per Franciscanos & Bistum, inde per portam Bruxellensem: tum redibimus per Carthusianos ad rem diuinam. Ecce tibi Ioannium. Sis saluus Ioanni. IOAN. Et uos plurimùm. Quid istuc est insolitum? tàm benè manè surrexistis? BEL. Ego uerè arctissimo somno eram consopitus: sed Maluenda hic clamando & tundendo auellit me è lectulo. IOAN. Rectè fecit: nam totum te reficiet, ac recreabit hæc deambulatio. Eamus ad pomœrium, ô admirabilem & adorandum artificem tantæ pulchritudinis, non immeritò uocatur opus hoc mundus, & à Græcis κόσμος, quasi ornatus et elegans.

[b] Pallium Hispanicum.
[c] Vestis est longa & lata.
[d] Pallium itinerarium.

gans. MAL. Ne contentè deambulemus, sed lentè ac molliter. Conficiamus quæso in hac mœniali ambulatione duo aut tria spacia, aut ociosius & liberius tam decoram speciem contemplemur. IOAN. Attende: nullus est sensus, qui non egregia aliqua uoluptate perfundatur. oculi primùm: quæ uarietas colorum, qui uestitus terræ & arborum, qui tapetes, quæ picturæ comparari huic possunt? hæc sunt naturalia & uera, illa altera ficta & falsa. Non iniuria [b] uates ille Hispanus, Maium appellauit pictorem mundi: Iam aures, qui concentus auium, & potißimum lusciniæ? ausculta eam è salice, à qua (ut Plinius inquit) perfectæ Musicæ scientiæ modulatus editur sonus. animaduertè accuratè, & annotabis uarietates omnium sonorum: nunc non interquiescit, sed continuò spiritu in longum æquabiliter, sine mutatione: nunc inflectitur. Iam minutius & concisius canit: nunc intorquet. Et quasi crispat uocem: nunc extendit, iam reuocat, alias longos concinit uersus, quasi heroicos: alias breues, ut sapphicos: interdum breuißimos, ut adonicos. Quin etiam quasi Musicæ ludos & scholas habent. Meditantur aliæ iuniores, uersusque, quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magna, utinam nos præceptores nostros pari: & reddit, uicibusq; reticent. Intelligitur emendata

[b] Ioannes Mena.

data correctio, & in docente quædam reprehensio. Sed illos ducit natura rectè, nos uoluntas praua. Adde his, qui odor spirans undiq; siue ex pratis, siue ex segetibus, siue ex arboribus, etiam ex ipsis agris cessantibus & squalidis. Sapor, quicquid ori admoueas, uel ex ipso aere, qualis primi, & tenerrimi mellis. MAL. Hoc puto esse, quòd à nonnullis audiui, apes consuesse mel suum colligere mense Maio ex cœlesti rore. IOAN. Ea fuit multorum opinio. Si aliquid uis dari tactui, quid mollius aut salubrius hac aura ubique spirante? quæ salutari spiritu per uenas & uniuersum corpus sese insinuat. Venit mihi nunc in mentem uersuum aliquot Vergilij de Vere, quos utique cantillabo, si me potestis ferre uoce mea non olorina, sed anserina: tametsi hanc malo, si nō aliâs cygnus canit dulce, nisi fato suo proximus. BEL. Ego quidem ut pro me respondeam, uehemēter eos uersus aueo audire, qualicunque uoce, modò etiam exponas eos nobis. MAGIST. Nec ego ab hoc dissentio. IOAN.

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliúmue habuisse tenorem
Crediderim; uer illud erat, uer magnus agebat
Orbis, & Hybernis parcebant flatibus Euri,
Quùm primùm pecudes lucem hausere, uirūq;

Ferrea

Ferrea progenies durum caput extulit aruis,
Immissæq; feræ syluis, & sydera cœlo.
Nec res hũc teneræ possent perferre laborem
Si non tanta quies iret frigusq; calorem
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.

BEL. *Non satis intellexi.* MAL. *Ego, ut reor multò minus.* IOAN. *Ediscite nunc eos, aliâs intelligetis: sunt enim desumpti ex intima philosophia, ut alia uatis illius permulta.* MALV. *Quæramus ab* Orbilio literatore, *quem habemus obuium.* IOA. *Imò est homo nõ admodũ obuius, salutemus modo & sinamus abire hominem rabiosum & plagosum, ingentis supercilij, imbutum magis literis, quàm eruditum: tametsi persuasit sibi seriò, se esse literatorum alpha. Cæterũ diximus de corpore. quid porrò animum, & mentem quantoperè exhilarat, & excitat huiusmodi aurora? nullum est tempus ad ediscendum æquè idoneum, nullum ad perspiciendum, continendumq; quæ audias, quæq; legas, nec aliud ad meditandum & excogitandum, quocunq; adplicaris animum. Non immeritò quidam dixit: Aurora gratißima Musis.* BELLI. *Sed ego iam extimulor appetentia, redeamus domum ientatum.* MAL. *Quid tandem?* BELLI. *Panem, butyrum, cerasa, pruna cereola: quæ tantoperè uidetur nostris Hispanis placuisse, ut illorum nomine*

Intinctũ, pfusum.

pruna omnia nuncupent. Vel si hae non sint domi, decerpemus folia aliquot buglossæ & saluiæ, quæ addamus butyro MAL. Bibemus uinum? BEL. Minimè uerò, sed ceruisiam, & quidem tenuißimam ex flaua ista Louaniensi: uel aquam puram & liquidam, haustam è fonte Latino, aut Græco. MA. Quem tu fontem Latinum uocas? quem Græcum? BEL. Illum qui iuxta portam est, Græcum solet nominare Viues: ulteriorem illum, Latinum. causas ipse reddet tibi, quùm illum conuenies.

DOMVS.

Iocundus, Leo, Vitruuius.

IOCVN. Est tibi notitia cum insulario amplæ atque elegantis huius insulæ? LEO. In primis, & est assecla patris mei admodum propinquus. IOC. Rogemus eum, ut nobis eam omnem patefaciat: nam ferunt nihil fieri posse amœnius nec delectabilius. LEO. Adeamus, pulsemus fores tintinabulo, ne irrumpamus inexpectati. Atat. VITRV. INSVLARIVS. Quis istbic est? LEO. Ego sum. VITRV. O salue multum pusio dulcißime, unde tu nunc? LEO. E ludo. VITRV. Quæ igitur gratia huc? LEO. Sodalis hic meus & ego uehementer cupimus has ædes uisere. VITRV. Nunquàm spectastis? LEO. Non totas. VITRV. Ingredimini. Heus puer, adfer mihi claues ostiorum domus. Pri-

mum

mum hoc est uestibulum, patet semper interdiu absque ianitore, quod nec intra domum est, nec tamen extra noctu clauditur. Contemplamini portam magnificam, ualuas è robore munitas ære, utrunq; limen, & infernum, & supernum ex marmore alabastrite. Olim Hercules solebat præfigi ostio domus, ille ἀλεξίκακος: hic est Christus, uerus Deus, nam Hercules erat crudelis homo. & maleficus: hoc custode nihil mali ingredietur in ædes. IOC. Οὐδ' ἐ οὖν δεσπότης ἀυτός. VITR. Quid dixit Græcè? IO. Quòd cur tam multi ingrediuntur mali? VI. Etiamsi mali ingrediuntur, nihil tamen inferunt mali. LEO. Non utimini cardinibus? VITR. Desijt esse mos apud quasdam nationes. Sequitur ostium atrij, quod atriensis seruus custodit, præcipuus in familia, ut mediastinus extremus. Tum atrium spaciosum ad deambulandum, multæ atque uariæ in eo picturæ. IOCVN. Quænam quæso? VITRV. Illa est cœli facies ichnographica: illa terræ & maris orthographica: illa orbis nuper Hispanis nauigationibus aperti sciographica: in tabella illa est Lucretia se interficiens. IOCVND. Quid quæso dicit? nam moriens, ut uidetur, loquitur. VITRV. Multæ hoc mirantur, quia non cuique tantum dolet. IOCV. Intelligo quid dicat. LEO. Quid sibi uult tabella

illa tam uariè delimiata? VIT. Ea est graphis huius ædificij reduc à tabula hac uelum. IOC. Quid hoc est rei? uetulus sugens papillam fœminæ? VITR. Non legisti exemplum hoc apud Valerium Maximum, titulo de Pietate? IOC. Legi. quid dicit illa? VIT. Nondum tantum rependo, quantum accepi. IOC. Quid ille? VIT. Iuuat genuisse. Ascendamus has scalas cochlides. singuli gradus lati, ut cernitis, ex singulis sunt saxis marmoris Basaltis. Hæc prima contignatio, habitatio est domini. cœnaculum superius hospitale est: nō quod Herus meus faciat [b] cenaculariam, quod absit: sed paratum est hospitibus amicis, ornatum, semper instructum & uacuum, nisi cum adsunt hospites. hoc est triclinium. IOC. Bone Christe, quæ fenestræ speculares? quam scitè depictæ pictura sciographica? qui colores, quàm uiuidi? quæ tabulæ, quæ signa, quæ coassatio? Quænam est historia uitrearum? VIT. Fabella Griselidis quam aptè & ingeniosè confinxit Ioan. Bocatius, sed herus meus decreuit addere rei fictæ rem ueram, de Godeliua Flandrensi, & Catarina Angliæ regina, quæ superat inuentum Griselidis. Signa sunt, primum illud apostoli Paul. IO. Quod est lemma? VITR. O quantum tibi nos debemus, tu Christo. IOCV. Quid ipse loquitur? VITRV. Gratia Dei sum quod sum: & gratia Dei in me

[b] est locare cœnacula, & inde quæstum facere.

uacua

uacua non fuit. Alterum illud est Mutij Scæuolæ. IOC. Nec is est mutus, etiam si Mutius quid mutit? VIT. Non incendet, inquit, me hic ignis, quoniam alius maior ardet intus. Tertium signum est Helenæ, titulus est: Vtinam fuissem semper talis, minus nocuissem. IOCVN. Quid signat cæcus ille seniculus recaluaster, indice ad Helenam uerso? VIT. Homerus est, dicit Helenæ: Quæ male, tu fecisti, ego bene cantaui. IOC. En lacunar est deauratum admistis margaritis. VITRV. Margaritæ quidem sunt, sed precij exigui. IOC. Quò spectant fenestræ? VITR. Hæ in hortos, illæ in impluuium. hæc est diæta, seu æstiua cœnatio, en uobis cubiculum & conclaue. Cubiculum ornatum est tapetibus pauimento contabulato, storijs tecto: & imagines aliquot diuæ uirginis, Christi seruatoris. Illæ altera sunt Narcißi, Euriali, Adonidis Polyxonæ, qui dicuntur fuisse formosißimi. IOC. Quid scriptum est in limine superiore ostij: VITRV. Recipe te in portum tranquillitatis adfectuum. IOCVND. Quid in interiore poste forium? VITR. Ne induxeris in portum tempestatem. In conclaui illo clauso asseruatur fere [d] prima utensilia. Hoc alterum membrum est hybernum: uides omnia obscuriora & magis tecta: tum hypocaustum. IOC. Amplius mea sententia, quàm præcœnatione. VITRV.

[d] Quæ parata seruatur quum usus poscat.

Non animaduertis etiam cubiculum interius eodem uaporario excalfieri? IOC. Dicunt cubicula esse calidiora, ubi nullum sit fumalo? VIT. Non solent esse in æstuarijs. IOCV. Quæ est illa camera, tam eleganter fornicata? VITR. Lararium, seu sacellum, ubi agitur res diuina. IOC. Vbi Latrina? VITRV. Supernè in granario habemus foricam, ne oleat: in cubiculis enim scapheis utitur herus meus, & trullis, & matulis. IOC. Turriculæ illæ, & pyramides, & pilæ & indices uentorum, omnia quà uenustate, quàm admirabili arte? VITR. Descendamus: hæc est culina, hoc promptuarium, hæc cella uinaria, illa penuaria: in qua mirè infestamur rapacitate furum. IOCV. Qua tandem est huc furibus ingressus? omnia uideo probè clausa, & fenestras cũ clathris ferreis. VIT. Per rimulas, & foramina. LEO. Mures ergo sunt & mustelæ, quæ uobis uniuersum penum diripiunt. VIT. Illud est posticum domus, clausum semper duabus seris: adfixa & pensili, nisi cum adest dominus. LEO. Cur fenestræ hæ non habent cancellos? VITRV. Quoniam rarò aperiuntur, spectant enim ad angustum angiportum, ut cernis, & obscurum: rarò quisquam hic aßidet, aut profert caput ideò & clathrare eas statuit herus meus. LEO. Quibus clathris? VITRVI. Fortaße ligneis, nondum est

certum

certum: interea repagulum hoc sufficit. IOCVN. Quam amplæ columnæ, & porticus plena maiestatis. Vide ut Athlantes illi & Caryatides, speciem præferunt enitentium, ut fulciant ædificium, ne ruat, quum nihil agant. LEO. Tales sunt multi, qui magna uidentur præstare, quum ociosi & segnes uiuant: fuci, fruentes alienis laboribus. Sed quænam est domus illa inferior, huic adiuncta, tam malè materiata & rimosa? VITRV. Est uetus ædificium: quod quia ducebat rimas, & uicium faciebat ingens. herus meus decreuit hanc alteram à fundamentis erigere: illa nunc nidulatio est auium, & habitatio murium: sed breuiter eam demoliemur.

SCHOLA.

Tyro, Spudæus.

TYRO. Quam elegans Gymnasium, & magnificum? haud esse in Academia hac reor ullum præstantius. SPVDE. Rectißimè iudicas. Adde etiam, quod magis ad rem facit, nec alibi esse eruditiores magistros, aut prudentiores, quique maiore dexteritate tradant doctrinam. TYRO. Oportet igitur magna hic fieri disciplinarum operæpretia. SPVD. Et quidem magnis compendijs discendi. TY. Quanti docent? SP. Amoue te hinc ocyus cum interrogatione ista tam praua,

tamq; importuna: in re tanti momenti inquirendum est de mercede? nec ipsi, qui docent, paciscuntur: nec discipulos conuenit id uel cogitare. Ecquod precium potest esse par? nunquámne Aristotelicum illud fando audiuisti? Dijs, parentibus, & magistris, parem gratiam non posse rependi? Deus creauit totum hominem, parens genuit corpus, magister format animum. TYRO. Quid docent isti, & quam diu? SPVD. Habent sua singuli auditoria separata, & sunt doctores uarij. Alij prima elementa artis Grammaticæ laboriose atque erumnose pueris toto die ingeminant: alij penitiora tradunt artis: alij rethoricen, dialecticen, & reliquas disciplinas enarrant, quæ liberales seu ingenuæ dicuntur. TYRO. Cur eo nomine? SPVDE. Quia illis decet unumquenque ingenuum imbui. Contrà, quæ sunt illiberales, circunforaneæ, sordidæ, quæ uel labore corporum, uel manibus exercentur, seruis potius cõgruunt, & hominibus qui ingenio parum ualet. In istis sunt alij tyrones, alij batalarij. TYRO. Quid isthuc uerbi est? SPVD. Et tyrones, & batalarij, ex militia sunt nomina desumpta. Tyro, uetus est uerbum, de eo qui in militia exerceri incipit: batalarius Gallico nomine dicitur is miles, qui iam semel prælio (quod illi batalam uocant) interfuit collatis signis, & manũ conseruit

seruit cum hoste: ita in palæstra literaria batalarius cœpit nuncupari Lutetiæ, qui publicè de arte quapiam disputasset. Hinc designantur doctores, quos à licentia Licentiatos appellant, melius designati dicerentur: postremò docturam adipiscuntur, imposito in celebritate Academiæ pileo: ut quasi donetur libertate, & fiat emeritus. Is est hic supremus honor, & summus dignitatis gradus. TYRO. *Quis est ille in tanto comitatu, quem clauarij præcedunt cum clauis argenteis?* SPVDE. *Is est Rector Academiæ: multi eum adsectantur officij gratia.* TYRO. *Quoties in die docentur pueri?* SPVD. *Aliquot horis: una penè antelucana, duabus matutinis, & duabus pomeridianis.* TYRO. *Tamdiu?* SPV. *Ita fert mos, & uetus Academiæ institutum: quin & discipuli duabus horis, quæ à magistris acceperunt, retractant & recolunt, & quasi mansum cibum ruminant.* TYR. *Tantis clamoribus?* SPVDE. *Nunc se exercent.* TYRO *Ad quidnam?* SP. *Ad discendum.* TY. *Imò uerò ad clamandum: uidentur enim non disciplinam meditari, sed præconium. Et ille alter planè furit: nam si haberet sanum cerebrum, nec ita uociferaretur, nec gesticularetur, nec se torqueret.* SPVD. *Hispani sunt, & Galli paulò feruentiores: & ut sunt diuersorum dogmatum, tantò ardentius concertant, quasi*

proaris & focis, ut dicitur. TYRO. Quid? doctores hic sequuntur diuersa scita? SPVD. Interdum tradunt placita contraria. TYR. Quos autores interpretantur? SPVD. Non eosdem omnes: sed ut quisq; est peritia & ingenio præditus, eruditißimos & acerrimo iudicio scriptores sibi sumunt, optimos quosque, & eos, quos claßicos uos Grammatici appellatis: sunt qui ex ignorantia meliorum ad proletarios descendunt, atque etiam capite censos. Ingrediamur, ostendam uobis publicam gymnasij huius bibliothecam. Hæc est bibliotheca, quæ ex magnorum uirorum præcepto ad ortum æstiuũ spectat. TYR. Papè, quantum librorum, quantum bonorum auctorum? Græci, Latini, oratores, poëtæ, historici, philosophi, theologi, & imagines autorum. SPVD. Et quidem, quantum effici potuit, ad uiuum expressæ, atque eò preciosiores, foruli omnes & plutei querni aut cupreßini, cum suis cathenulis: libri ipsi plerique omnes membranacei, & uarijs coloribus miniati. TYRO. Quis est primus illo rusticano ore, naso repando? SPVD. Lege titulos. TYRO Socrates est, & dicit: Cur in biblio theca collocor, qui nihil scripsi? SPV. Respondent sequentes, Plato & Xenophon: Quia quod alij scriberent, dixisti. Longum esset persequi singulos. TYRO. Hem, qui sunt illi abiecti in grandi illa

strue? SPVDE. Catholicon, Alexander, Hugucio, Papias, sermonaria, dialecticæ & physicæ, sophisticæ: hi sunt, quos capite censos nominabam. TYRO. Imò capite diminutos, SPVDE. Soluta sunt omnia, tollat qui uolet, molesto nos liberabit onere. TYRO. Vah quot asinis esset opus ad istos asportandos: miror non esse ablatos, quum tanta sit ubiq; asinorum frequentia. Aliquando in eundem cumulum conijcientur Bartoli, & Baldi, & huius farinæ homines. TYRO. Imò furfuris. SPV. Non id esset humanæ tranquillitati damnosum. TYR. Heus, quid rei sunt illi in tam fluxis cucullionibus. SPVDE. Descendamus. Batalarij sunt, qui in palestram ingrediuntur altercatoriam. TYR. Quæso introduc nos illuc. SPVDE. Ingredere, sed tacitè & reuerenter. Aperi caput, & specta attentus singula: nam magnis de rebus disseritur, & quæ plurimùm conducat cognoscere. Ille quem sedentem aspicis sublimem solum, & præses est certaminis, & contentionum decretor, quasiq; agonotheta. Primùm eius munus est, loca concertantium designare, ne ulla sit confusio aut perturbatio preire uolentium. TYRO. Quid sibi uult pellitum epitogium? SPVDEVS. Ea est ephestris doctoralis, insigne ordinis ac dignitatis illius. HOMO est in paucis eruditus, quique & in le-

in lectione candidatorum theologiæ primas tulit, & ad eum doctißimus quisq; primas defert ex hoc ordine. TYRO. Et bardum aiunt lectum esse primum suo anno. SPVD. Is uerò uicit competitores omnes ambitu & astu: non scientia. TYRO. Quis est macilentus ille & pallidus, quem reliqui impetunt? SPVD. Is est propugnator, qui impetum omnium sustinet, & ex immodicis uigilijs maciem ac pall rem contraxit: magnos is habet in re philosophica & theologica progressus Aū, taceiam, & ausculta: nā qui nunc oppugnat, acutißimè & subtilißimè solet excogitare argumenta, & acerrimè urget propugnatorem omniumque sententia cum summis in hac disciplina comparatur. & sæpe adigit concertatorem ad recantandum. Perpende, quomodo ille conatus est eludere, quomodo alter confutauit ualidè, ratione inconfutabili, & quàm ille diluere non potuit: iam & iaculum, hoc est inecuitabile, argumentum hoc est planè Achillis inuincibilis, iugulum petit: non poterit propugnator se tueri, statim dabit manus, nisi subterfugium aliquod mittat ei diuus aliquis in mentem. Hem profligata est quæstio, solertia decretoris. Iam solue tu am linguam, loquere quantum uoles: nam iste, qui nunc impugnat, uappa est, pugione pugnat plumbeo, & altius tamē clamat, quàm cæteri. Obserua,
uidebis

uidebis eum à pugna raucum discedere: hoc est ei perpetuum: & quantumcunq; repulsa sunt eius te la, urget nihilo secius pertinaciter quidem, sed inefficaciter: nec unquam uult habere argumentum suum pro derelicto, nec acquiescere uel defendentis responsioni, uel decreto præsidis. Is qui nunc certamen ingreditur, delicatulè petit ueniam à decretore, comiter præfatur, argumentatur inualidè, discedit semper fessus, etiam anhelans, tanquã arduo munere fortiter perfunctus, discedamus.

CVBICVLVM ET LVCVBRATIO.

Plinius, Epictetus, Celsus, Dydimus.

PLIN. Hora est à meridie quinta. Heus Epictete, claude mihi fenestras istas, & infer huc lumina ad lucubrandum. EPICTE. Quæ lumina? PLIN. Intereà dum hi adsunt, candelas sebaceas aut cereas, ubi recesserint, tolletis eas, & statuetis hic mihi lichnum. CELS. Quorsum id? PLINI. Ad lucubrandum. CEL. Quin studes potius de mane? tum enim uidetur & temporis ratio, & qualitas corporis inuitare, cum est minimum uaporum in cerebro peracta concoctione illa euaporatoria. PLINI. Etiam hæc hora tranquilissima est, cum quiescunt

quiescunt & silent omnia, atque ijs qui prandent & cœnant non incommoda. Nam sunt, qui cœnant tantum more prisco, alij prandent solùm ex placitis recentium medicorum. alij & prandent & cœnant more Gothico. CEL. *An non ante Gothos erant prandia?* PLIN. *Erant, sed leuia, Gothi morem inuexerunt, bis in die saturum fieri.* CELS. *Qua de causa Plato mensas Syracusanas damnat, in quibus quotidie exaturentur bis?* PLI. *Ex eo colligas fuisse rarißimas.* CELS. *Sed missa isthæc faciamus. Cur lucubras ad lichnum potius, quàm ad candelam?* PLINI. *Propter flammam æquabilem, quæ minus lædit oculos: illa enim crispatio myxi officit oculis, & seui odor inamœnus est.* CELS. *Vtere cæreis, quorum odor non est ingratus.* PLIN. *Myxus est in his magis tremulus, nec uapor salubris: & in sebaceis ellichnum est lineum plerunque, non xylineum: ut propolæ isti ex rebus omnibus quærunt compendium cum fraude. Infunde oleum in lucernam hanc, profer acu myxum, & ex fungo.* EPIC. *Quàm hæret fungus acui? signum dicunt esse pluuiæ, quemadmodum est apud Vergilium: Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.* PLIN. *Adfer etiam furcinulam, & emunge candelam hanc, ne proijcias fungum in pauimentum, ne fumiget: sed opprime intra*

fur-

furciculam, quando est contecta. Profer mihi pallam lucubratoriam, prælongam illam pellitam. CELS. Ego te tuis libris commendabo. Mineruam tibi opto propitiam. PLIN. Paulum malim, uel quod dicere debui, Christum Iesum, Dei sapientiam. CELS. Fortasse Christus Mineruæ fabula adumbratur, quæ ex Iouis cerebro sit nata. PLINIVS. Statue mensam super tibicines in cubiculo. EPIC. Mauis mensam quàm pluteum? PLIN. Etiam, hoc quidem tempore: sed pone supra mensam pluteolum. EPICT. Stabilem an uolubilem? PLINI. Quem males. Vbi est Dydimus meus à studijs? EPIC. Eo illum accersitum. PLINIVS. Et huc adducito puerum exceptorem: nam lubet aliquid dictare. Da mihi illos calamos, et pennas duas aut tres cannæ ampl.æ, & thecam pulueraríam. Profer mihi ex armario Ciceronem & Demosthenem, tum ex pluteo codicem exceptorium, & regesta maiuscula: audin'? & mea scædia, in quibus libet nonnulla expolire. DYDI. Non arbitror esse scædas tuas in pluteo, sed in scrinio conclauis. PLINIVS. Id uerò ipse scrutator. Adfer mihi Nazianzenum. DI. Non nosco. PLIN. Liber est minimè spissus, consutus, & tectus membrana rudíter. Adfer quoque codicem quintum à primo. DI. Quod est lemma illius? PLIN. Xenophontis

com-

commentarij: liber est expolitus, tectus corio cum uncinulis & umbilicis cupreis. DI. Non inuenio. PLIN. Nunc memini: in quarto loculamento eum repòsui, illinc pro me. In eo loculamento non sunt nisi libri soluti, & rudes, quales recens adferuntur ab officina. DI. Ecquod corpus Ciceronis poscis? nam sunt quatuor. PLIN. Secundum. EPIC. Nondum est relatum à librario glutinatore: cui dedimus nudius ut puto quintus. DI. Quam placet tibi hæc penna? PLI. Non sum in eo ualdè sollicitus, quæcunq; in manus uenit, ea sic utor tanquam bona. DI. Hoc habes Ciceronis. PL. Conquiescite: recludе mihi Ciceronem, aperi, euolue, adhuc tria aut quatuor folia ad quartum Tusculanarum quæstionum, quære ibi de mansuetudine & lætitia. EPI. Cuius sunt hi uersus? DID. Eius ipsius, quos de Sophocle uertit: quod facit sanè lubens, ac proinde sæpè. EPIC. Erat credo ad carmen componendum satis aptus. CE. Aptißimus ac facillimus: nec, ut illo seculo, infœlix, contra quam existimant plurimi. EPI. Sed tu quomodo intermisisti studium poëtices? PLINI. Aliquando repetemus succisiuis horis, ut spero: nam habet multum leuamenti ab studijs grauioribus. Defessus sum iam studendo, meditando, scribendo: sterne mihi lectum. EPIC. In quo cubiculo? PLIN. In lato illo, & quadrato: & tolle

ex ano

ex angulo anaclinterium, transfer in cœnationem, pone super culcitram plumeam alteram tomenti lanei: uide ut fulcra lecti sint satis firma. EPICT. Quid refert tua, qui non cubus in alterutra sponedarum, sed in medio? sed salubrius foret, si lectus esset durior & qui corpori resisteret. PLIN. Tolle ceruical, & pro eo repone puluinos duos: et in hoc æstu malo plagam illam, quam arcta isthæc linthea. EPI. Sine lodice? PL. Etiam EP. Algebis, nam surgis ab studijs extenuato corpore. PLI. Inijce ergo peristroma aliquod leue. EPIC. Istud, nullum aliud stragulum? PL. Nullum, si sentiam frigus in lecto, poscam plus uestiũ. aufer illa peripetasmata: nam ad culices excludendos malo conopæum. EP. Culices paucos hic sensi, pulices & pediculos satis multos. PLI. Ego uerò miror te aliquid sentire, qui sic dormias, & stertas. EP. Nemo dormit melius, quã qui non sentit quàm male dormit. PLIN. Nihil horum animalculorum quibus per æstatem in cubiculis infestamur, tàm mouet nauseam, quàm cimices, odore illo teterrimo. EPICT. Satis bonus prouentus est eorum Lutetiæ ac Louanij. PLI. Est genus ligni, quod illos creat Lutetiæ, & argilla Louanij. Colloca hic mihi horologium excitatorium, & obicem infigito in horam quartam matutinam, neque enim uolo diutius dormire. Excalcia me,

pone hic sellam plicatilem in qua sedeam, matula in scabello sit mihi iuxta lectulum parata. Nescio quid hic olet malè, suffias paulùm thuris, aut iunipe ri. Cane hic mihi lyra aliquid lectum ingredienti, more Pythagorico, ut citius obdormiam, et somnia sint placidiora. EPICT.

Somne quies rerum, placidißime Somne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui pectora longis
Fessa ministerijs fulcis, reparasq; labori.

CVLINA.

Lucullus, Apicius, Pistillarius, Abligurinus.

LVCVL. Es tu popino? API. Sum LVCVL. Vbinam agis? API. In popina galli gallinacei. num eges me? LVC. Etiam, ad nuptias. APIC. Sine me domum transcurrere, ut præcipiam uxori, quemadmodum sint tractandi ganeones, quos scio non solere in hac ciuitate deesse, tum etiam ad uentores. LVC. Audin' tu? reperies me in uico lapideo, in ædibus sutorum. APIC. Continuò adero. LVC. Bene est, ingredere culinã. API. Heus Pistillarie, & tu Abligurine, ignem in lare extruite sub fumali grandibus lignis, & quantum fieri poterit acapnis. PIST. Putas te esse Romæ? hic tabernas cocti-

coctilitias non habemus, è quibus ligna coctilia pro muntur, habetis bene arida. API. Ni ita sit, tu Abligurine suffitor perdes oculos sufflando. AB. Imò bibam largius, uae uino. API. Vae aquae. nam uinū hodie non attinges. si sim sanus. nolo mihi euertas ollas, & auxillas confringas, & cibos corrumpas. ABL. Non uult ardere hic ignis. API. Iniice fasciculum aliquem sulfuratarum, & fomitem, frustula aliquot cum his assulis. ABL. Extinctus est prorsum API. Transcurre ad aedes proximas cum batyllo, & adfer nobis torrem aliquem praegrandem, & prunas bene incensas. ABL. [a] Metallarius est illic dominus, nec sinet carbonem unum sub fornacibus sibi detrahi, citius oculum. API. Non est metallarius, sed metallicida. ito ergo ad furnum. Quid adfers, titionem magis quàm torrem? ABL. Non habebant prunas carbonis. API. Quid malum carbonis, cespitum hic dixeris. Tu furcilla hac moue ligna, & agita fomitem, ut ignem concipiat. sume pyrolabem asine. ABL. Quid rei est isthuc uerbum? API. Forfex ignaria, pruniceps. ABL. Quid mihi cum uerbis Graecanicis? quasi desint Latina. API. Etiamne asini sunt Grammatici? ABL. Quid mirum, quum & Grammatici sint asini. APIC. Fac finem altercandi. uolo carbones aliquot, aut cespites accendas mihi in hoc foco, ad testuacia

[a] qui uulgò Alquimista.

lentè incoquenda. Suspende ahenum ad ignem, ne desit aqua calida: tum in cacabum inijce armum illum ueruecinæ, cum bubula salita. cucumam igni admoue cum uitulina, & anguina in chytropode elixabimus orizam. ABL. Quid pulli? APIS. Coquentur in auxilla ærea, quæ stanno est illita, quo sapor sit gratior: sed non tam maturè. uerua proferes sub nonam, et [a] pinguaria. lupum hunc fines in aqua lusitare paulisper, tum exenterabis. ABL. Carnes & pisces in eadem mensa? API. Maximè more Germanico. ABL. Atqui hoc non cōplacet medicis. API. Medicinæ nō placet, medicis placet. Ego stipitem hunc grammaticum tantum esse existimabam, medicus etiam est. ABLI. Nunquámne de quæstione illa audiuisti, utrum sint in ciuitate plures medici, an stulti? API. Quis te detrusit in culinam, quum sis tam saperda? AB. Aduersa mea sors. API. Imò, quod manifestum est, segnicies tua, & socordia, & gula, & lurcacitas, & ingluuies, & animus degener, ac abiectus. ideo ambulas nudis pedibus, semiamictus ueste obsoleta, & natibus breuiore. ABL. Quid tibi cum mea paupertate? API. Nihil omninò, nec uelim esse. Sed ad rem, ne præter rem plura quam oportet. Satis ne sunt hæc iussa, superq; infixa & inculcata? Ab. Scilicet uobis nunquā satis. Ap. Da mihi meā braccā, nam foras

[a] In quæ decidit pīgue carniū, quū assantur.

foras lubet prodire, continuò adero. Cedo tudiculam, insignæ artis nostræ: hoc est meum fulmen, & tridens. PISTIL. *Heus Abligurine, statue hydrias illas in urnario, & hanc bubulam abluito diligenter, & confricato in labro.* ABLIG *Etiámne tu hic quoque imperas? Vnus Imperator unis castris sufficit, non sufficiet culinæ unus? facito ipse, tu es acrior exactor operæ, quam ipse magister culinæ. Non uocabo te posthac pistillarium, sed stimulum acutum.* PISTILLAR. *Imò uoca me* [a] *O nocentron. Frange tu ergo uitulinam hanc in epixenio. Comminue paulum huius casci, ut spargamus super hanc offam.* ABLI. *Quomodo, manu?* PISTIL. *Non, sed tyrocnesti. Instilla huc guttas aliquod olei ex lecyto.* ABLIG. *Dicisne ex hoc capsace?* PIST. *Statue hic mortarium.* ABLI. *Quod istorum?* PISTILLAR. *Illud æneum, cum Pistillo eiusdem metalli.* ABL. *Qua gratia?* PIST. *Ad terendum petroselinum hoc.* ABLIG. *Satius est in pila id fieri marmorea, pistillo ligneo.* PIST. *Quæso cantilla, sicut consueuisti.* ABL. *Ego uolo Cæsar esse, ambulare per Britannos, Scythicas pati pruinas.*

Vt sapiant fatuæ Fabiorum prandia betæ,
O quàm sæpè petet uina piperq; coquus.

PIST. *Fabiorum, an fabrorum?* ABLIG. *Quære à ludi-*

[a] *Asini stimulum.*

ludimagistro loripede, & pro fabris & fabijs re• feres egregium colaphum in gena, uel in bucca. PIS Sic est homo? ABL. Vir strenuus & fortis, & manu promptus. celeritate manuum compen• sat linguæ tarditatem. PIST. Cedo urnulam cer• uisiariam. exiccatum habeo palatum, guttur, fau• ces. ABL.

Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.
Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?
Filia Picenæ uenio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

API. Vnde tu didicisti adeò ῥαψῳδεῖν? ABL. Inseruiui nuper in Calabria ludimagistro cuidam poetastro, qui sæpenumero cœnam aliam non da• bat mihi, quàm cantillationem centum uersuum, quibus mirificum aiebat saporem inesse: ego uerò paulum panis & casei maluissem. aquæ erat satis domi, & licebat nobis de puteo bibere ex animi sententia. inde ego quum esuriens conceßissem cu• bitum, pro epulis uersus illos ruminabam & con• coquebam: nec mihi aliud uisum est remedium ad bulimiam illam depellendam, quàm culinariam ar• ripere. API. Quæ illi præbebas ministeria? AB. Quæ Cæsar reipublicæ. ego eram illi omnia. eram illi à consilijs, etsi nihil unquam ageret consilio: à secre-

secretis, quum nihil haberet secreti, ne latrinam quidem: ego fundebam ei aquam lauandis manibus, quas nunquā abluebat: ego seruabam eius thesaurum. API. *Quem thesaurum?* ABL. *Schedas aliquot peßimarum cantilenarum, quas tineæ exedebant, & opici mures arrodebant.* API. *Imò docti mures, qui malis poematis dentem infigebant.*

TRICLINIVM

Aristippus, Lurco.

ARIST. *Quid tu tàm serò surgis, & quidem semisomnis?* LVR. *Mirum est me esse toto hoc die experrectum, adeò heri edimus & bibimus.* ARIST. *Imò ut apparet deuorasti, ingurgitasti, obruisti te epulis, & uino, sed ubinam onerasti celocem?* LVR. *Apud Scopam in conuiuio.* ARI. *Quum potius more Græco* συμπόσιον *uocaris, quàm Latino uerbo conuiuium?* LVR. *Bucca buccam impellebat, intrituræ & cōdimenta uellicabant atq; instigabant desidentem stomachum, & appetentiam non patiebantur delassari.* ARI. *Refer quæso ordine omnia, ut uel auditione ipsa uidear mihi interesse, & quasi uobiscum potare: ut ille qui in caupona Hispaniæ duos grandes panes comedit ad nidorem perdicis assæ, quo nidore utebatur pro obsonio.* LVR. *Quis enarrarit omnia?*

nia? maius negocium id fuerit, quàm uel emisse, uel apparasse, uel quod omnia superat, comedisse. A-RIST. Adsideamus in hoc saliceto, ad crepedinem huius ripulæ. & quando sumus ociosi, pro collocutione alijs de rebus utemur hac ipsa. gramen erit nobis uice puluinorum, innitere hac ulmo. LVR. In herba? an non humor nocebit? ARIS. Quid? insanis? humor in ortu caniculæ? LVR. Antea recusabam, nũc animus prurit mihi recensere tibi, plus quàm postulas. De conuiuio solum quærebas, accipies etiam de domino, & de triclinio, rogabas, ut loquerer, efficiam ut mox paulò silentium roges, indicas, imperes: ut Arabius tibicen, qui ad canendum obolo conducitur, an tacendum tribus. ARI. Tu uerò quantum libuerit, non eris molestus: quandoquidem in opaco loco consedimus, & orationem tuam carduelis illa uel adiuuabit, uel ad harmoniam moderabitur: ut orationem C. Gracchi seruus fistulator. LVR. Quid isthuc est rei? AR. Postquã tu feceris narrandi finem, audies de graccis & graculis, & de Græculis. LV. Deambulabamus fortè transuerso foro, ego & Thrasybulus, nacti pluscu lum ocij quàm solemus. adiunxit se nobis Scopas. Is à nobis post primas salutationes, & blandum cõgressum, cœpit uehementer contendere, ut postero die, qui hesternus fuit, apud se essemus. excusa

re nos primum, alius alia: ego autem uadimonium graue, & apud prætorem ualdè irritabilem. Sed ille, ut libenter ostentat suam magnificentiā, quasi de capite ageretur, orsus est accuratum sermonem. Quid multa? addiximus, ne molestius esse pergeret. ARIST. Scin' quæ nam fuerit causa conuiuij? LVR. Quæ tandem quæso? ARIST. Est quidem ipse homo locuples, ornatus argento, ueste, subpellectile: sed emerat phialas argenteas tres deauratas, & pateras sex. perisset precium, ni aliquos inuitasset, quibus ostentaret: & alioqui eum ille existimat esse diuitiarum fructum. Habetq; uxorem, à qua extimulatur ad profusionem, quam illa magnificētiam nuncupat. LVR. Heri ergo sub meridiem conuenimus in eius triclinium. ARI. Qualis erat cœnatio? LVRC. Hypetra, in opaco frigore: omnia sanè apparata, ornata, exculta: nihil deerat ad elegantiam, splendorem, & lautitias. Planè primo ingressu exhilarati sunt omnium oculi et animi, aspectu illo pulcherrimo atq; amœnissimo. Erat abacus ingens, plenus bonis uasis materiæ omnis, ex auro, argento, cristallo, uitro, ebore, myrrha: alia etiam uilioris materiæ, stannea, cornea, ossea, lignea, testacea, seu figlina, in quibus ars commendabat utilitatem substantiæ. nam erant toreumata permulta, omnia expolita, extersa, fulgor

penè perstringebat oculos. Illic uidisses duo magua malluuia argentea, oris deauratis: umbilicus erat aureus, cum insignibus illius. Habebat utrunq; malluuium suum gutturnium, quorum epistomium erat deauratum. stabat & alterum aquiminarium uitreum, fistula deaurata cum pollubro figlino, operis a Malacensis, probè sandaracato. Phialæ omnis generis, & argenteæ duæ ad uinum generosissimum. ARIS. Ad usum meum ampullas uitreas malim, aut etiam testaceas, ex ijs quæ lapideæ dicuntur. LV. Quid facias? ita est hominum ingenium: non tam in his quæritur commoditas, quàm opinio diuitiarum. ARI. isti opulentissimi sæpius uidentur alijs tales, sibi inopes. ideo nullus finis proferendi & ingerendi oculis, præsertim qui nullam habent aliam bonam artem, qua fidant. Sed perge. LVR. Erat cymatium abaci tapete uilloso tectum, ex Turcia usque allato, positæ erant duæ mensulæ procul ab abaco, cum quadris & orbib. argenteis. unicuiq; additum erat suum salinulum, cultellus, panis & mantile. Sub abaco refrigeratoriū, & cœnophora grandia. Tū sedilia uaria, sellæ, bissellia, subsellia: et dominæ sella plicatilis parata, uisendi operis, cum puluino serico, & suppedaneo. ARI. Pone tandem mensam, & explica mappam. nam mihi intestina præ fame rugiunt. LVR. Erat mensa cibila ingens

a Ciuitas est in Hispania.

ingens ſegmentàta, operis teſſellati antiqui, quæ fuerat principis Dicæarchi. AR. O menſa antiqua, quàm diſpari Domino. LVRC. Illam ipſe emit in auctione ſatis magno, ſolum quòd illius fuiſſet, ut aliquid haberet principis. LV. Datur aqua lauandis manibus, primùm magnis recuſationibus & inuitationibus mutuis, & cedendo inuicē. AR. Idem factum eſt in conſeſſu, quum quiſq; ſe inferiorem altero faceret, illum extolleret, comitate arrogantiſsima, quum unuſquilibet potiorem ſe reliquis omnibus cenſeret. LVR. Sed dominus iure ſuo diſtribuit loca, ſacrata eſt menſa à puerulo breuiter, & perfunctoriè, & non ſine rythmo: Quod appoſitum eſt, & apponetur, CHRISTVS benedicere dignetur. Explicat quiſq; ſuum chiromactrum, & inijcit ſuper humerum ſiniſtrum: hinc cultellulo repurgat panem, ſi quid non ſatis putabat à miniſtro purgatum. nam decruſtatus erat appoſitus. AR. Sedebatis commodè? LVR. Nunquam commodius. ARIS. Non potuiſti malè prandere. nam reliqua, ſat ſcio, ſuppeditatum iri redundanter, ſi quà modo fuerant in macello. LVR. Nuſquam rucrius, copiaq; ipſa nocet. Aſtat menſæ ſtructor, cultellos & furcinulas componens. ingreditur magna pompa architriclinus cum longo agmine puerorum, & exoletorum, qui guſtabant fercula primi miſſus.

CON-

CONVIVIVM.

Scopas, Simonides, Crito, Democritus, Polemon.

SCOP. Vbi nobis Simonides? CRIT. Ilicò dixerat se uenturum, simulac conuenisset debitorem apud forum. SCO. Rectè habet, à debitore facilius se extricabit, quàm à creditore. CRIT. Quî isthuc? SCO Sicut in uictoria, belli cõditiones fert uictor, non uictus. Nam à debitore, quum ipse idem uolet: à creditore, quum alter. Sed conuenistísne omnes, ut erat condictum, relicta domi seueritate, afferentes uobiscum hilaritatem, lepôres, uenustates, gratias? CRI. Planè ita spero: & erimus, sicut monet M. Varro, belli homines. SC. Reliqua meæ curæ sunto. CR. Ecce tibi Simonides. SC. Fœliciter. SI. Et uobis faustè. SC. expectatißime. SI. Planè rusticanè. nam ad prandendum eram inuitatus, non ad expectandum. Sed quæso, fui uobis diu in mora? SCOP. Non ualdè. SIM. Cur non accumbebatis sine me? essetis saltem procœmiati de fructibus, qui bus ego non admòdum èapior. SCO. Bona uerba, te absente assedissemus? CRIT. Satis comitatum, exordiamur iam opus. Optimum panem, & leuißimum. non plus habet ponderis, quàm si esset spongia: siligineus est setanius: industrium habe-

tis

tis pollinctorem. SCOP. *Roscius est pistrini cura tor.* SIM. *Nunquámne in id coniicitur?* SCOP. *Absit, tam frugi seruus?* DEMO. *Adfer mihi autopyrum.* SI. *Mihi uerò secundarium, aut typhaceũ.* SCO. *Cur talem?* SI. *Quoniam audiui, & ita sum expertus, minus me esse, quum panis non est sciti saporis.* SCOP. *Heus puer, adferte ei panem cibarium, & uulgarium, etiam ex atro, si ita mauult. ita demum iucundißimè conuiuabimur, si quisque quod maximè collubitum erit, sumpserit.* POL. *Panis hic, quem tu tantopere probas, spongiosus, aquaticus est, malo densiorem.* CRIT. *Mihi uerò non displicet spongiosus, modò ne sit speusticius. hic uerò etiam bectas attolit, quod focacci solent facere: quum sit, uti satis apparet, fornaceus.* POLAE. *Cibarius hic panis & acerosus est, & acetosus, typhaceum dicas.* SCOP. *Sic consueuerunt nostri agricolae triticum omne, quod huc important, acerare prius in uilla, & miscere multis generibus seminum. sapor autem ex fermento est nimio.* POL. *Nullum hominum genus est hoc fraudulentius. non malefaciunt, nisi quum nesciunt.* CRI. *Panis hic non est satis fermentatus.* DE. *Puta te hodie Iudæũ, qui azymo uescebantur iussu Dei.* CRI. *Id quidem, quod homines essent peßimi: ut interdicta est illis suilla, qua nihil palato gratius: nec*

si mode-

si moderatè sumas, salubrius. Et quidem azyma ius si sunt cōmedere cum lactucis agrestibus, quæ sunt perquàm amaræ. PO. Illa omnia sensus habent altiores, omittamus hæc SCO. Et quidem disputationem de pane. Si de obsonijs fuerit tanta controuersia, mágna erit in toto conuiuio discordia. CR. Accidit nimirum quod Horatius inquit:
Tres mihi conuiuæ propè dissentire uidentur,
Poscentes uario multum diuersa palato.
SCOP. Appone lances illas & tympana cum cerasis & prunis, & malis granatis, & persicis pomis, & persicis præcocibus. POL. Cur M. Varro dixit, conuiuas non debere excedere numerum Musarum, quum de numero non cōnstet? alij enim ponunt tres, alij sex, alij nouem? CRIT. Dixit tanquam si constaret esse nouem, & ita erat uulgò receptum. unde Diogenis iocus in ludimagistrum qui paucos haberet discipulos, depictas autem musas in ludo: Præceptor inquit, σὺν ταῖς μούσαις multos habet discipulos. DEM. Sed est ne uerum, Persas pomum hoc quod apud ipsos esset letale, inuexisse in Græciam, ad pestem eorum quibuscum bellum gerebant? CRI. Sic accepi. DEM. Admirabilis est in ingenijs terrarum uarietas. CRIT. India mittit ebur, inquit Vergilius, molles sua thura Sabæi. Hem cydoni persica. SL Nouum insitienis inuentum,

uentum, priscis incognitum. Cedo nobis pateram illam cum ficis duricorijs, qui sunt (ut nostis) prodromi. SPOP. Satis est fructuum. expleamus nos rebus alijs salubrioribus corpori. CRI. Quid his salubrius? SCOPAS. Nihil, si salubre & sapidum idem sunt, sicut in meridiano somno. CRIT. Ego condono illis nocumentum propter oblectamentū. SCOP. Non meministi uersiculum Catonis: Pauca uoluptati debentur, plura saluti? Dato singulis singulas gabatas cum iure carnium, ut sorbeant. id uerò & calfaciet intestina, & blandè abluet ad molliendum uentrem. SIMON. Profectò puer da mo te de suilla hac salita. ô pernam sapidißimam, maialis est. Braßicas illas cum larido si mihi uis auscultare, redde coquo, per hoc quidem temporis, aut serua in brumam. Lucanicæ huius scinde mihi bucceam unam aut alteram, quo suauius ebibam primum cyathum. CR. Pareamus medicorum consilio, admonentium ut porcinæ addatur merum. funde uinum. SCO. Sequitur actus fabulæ, fortaßis hoc anni tempore præcipuus. Spectate huius actus apparatum. Primum omnium à caliculis custos abaci scyphos exposuit uitreos crystallini uitri, cum uino albo purißimo: aquam putes solo aspectu. *Sanmartinium est, & partim Rhenense, non infectum, ut solent in Belgia: sed quale

* ex illo Hispaniæ oppido.

quale in media Germania bibitur. Oenophorus releuit hodie serias duas: alteram uini Heluelli, seu flaui ex agro Parisiensi: alteram sanguinei Burdegalensis. Habetis in apyroto alia parata, fuscũ, Aquitanicum, & nigrum è sagunto: petat quisque ex sententia palati sui. CRIT. Quid potest nunciari lætius? ut nihil est durius quàm perire siti. Ego uerò mallem optimam nobis aquam prospexisses hunc nuncium audiuissem libentius quàm de uino. SCO. Nec ea deerit. SI. Nuper quum essem in urbe Roma, bibi apud Cardinalem quendam uina generosißima, omnifariam saporis. nam eram præfecto cellæ uinario perquàm familiaris: uinum dulce, acutum, lene, suaue, austerum. DEMO. Mihi uehementer placet aiglauces. POLAE. Sic ferè Belgicis fœminis. SIM. In pagis quibusdam Galliæ flocces apponuntur. secundarium autem uinum & tertiarium, habent in delicijs. sed ea uilla sunt magis quàm uina. & alioqui uinum Gallicum toto genere nec aquam, nec ætatem fert: itaque paulò pòst quàm est diffusum, bibitur. quippe post annum inclinat ilicò, & fit dubium, tum fugiens, & acuit, quod si manserit diutius, emucet, & in uappam uertitur. Hispanum uinum & Italicum bene fert & aquam, & ætatem. DEMOCRI. Quid rei est uinum fugiens? uientur probè

dolia,

dolia, & obseretur cella, imò & domus claudatur si sit opus. POLAEM. *Vt poma fugientia, quæ ætati cedunt, nec seruantur, & discedere uulgò dicimus: cuius contrarium est uinum consistens.* DE. *Funde mihi prius aquam ad dimidium calicem, super hanc infundes uinum more ueteri.* CRITO. *Imò & hodierno multarum gentium, Galli & Germani contrà faciunt.* DEMO. *Quæ nationes uolunt bibere aquam uinatam, aquæ addunt uinum: quæ uinum aquatum, uino superinfundũt aquam.* CRITO. *Quæ uerò uino aquam non adfunduñt, quid bibunt?* DEM. *Vinum purum potum.* CRI. *Etiam, nisi prius à uinario sit irrigatum.* POLAE. *Baptizare id uocant, ut uinum sit Christianum: ea erat meo tempore elegantia philosophica.* DEM. *Illi baptizant uinum, & seipsos exbaptizant.* PO. *Peius agunt, qui inijciunt calcem, sulphur, mel, alumen, & alia dictu deteriora, quibus nihil est corporibus perniciosius, in quos publicè deberet animaduerti, ut in latrones aut sicarios: inde sunt enim incredibilia morborum genera, & potissimum arthritica.* CRI. *Ex conspiratione cum medicis id agunt, ut utrique rem augeant.* DEM. *Nimis mihi porrigis plenũ calicem: deple quæso cum aliquantum, sit locus aquæ infundendæ.* CRITO. *Funde mihi in scyphum illum coloris castanei. Quid rei*

est? SCOP. Nux prægrandis Indica ab labris argento circumclusa: uisne in cullulo illo ligni hebeni? quod ferunt esse saluberrimum. Ne addas tantum aquæ: nescis uetus uerbum: Perdis uinum infusa aqua. DEM. Imò perdis utrunque: aquam & uinum. POLO. Malo utrunque perdere, quàm ab alterutro perdi. SCO. Lubétne potare more Græco ex illis pateris, & capacioribus poculis? DEM. Minimè uerò. Admonebas nos modò antiqui prouerbij, uicißim admoneo te præcepti Paulini: Nolite inebriari uino, in quo est luxuria. Et Seruatoris nostri: Videte, ne grauentur corda uestra crapula, & ebrietate. CRI. Vnde est hæc frigida, tàm pura & pellucida? SCO. E fonte proximo. CRI. Ad uinum diluendum malim cisternam, modò defæcatißimam. DEM. Quid, putealem? CRITO. Vsibus lauandi aptior est, quàm bibendi. POLO. Pluuialem commendant plurimi. CRIT. Rectè, si fluant omnes per uenas auri, ut ferè in Hispania: & sit quieta, & liquida. SIM. Mihi uerò in phiala Samia illa adfer aliquantū ceruisiæ, quam puto refrigerando corpori hoc æstu utilißimam. SCO. Ex qua tandem ceruisia? SIMO. Ex tenuißima: nam aliæ nimium incrassant spiritus, & reddunt obesum corpus. POL. Mihi item dato, sed in uitro illo terete. SCO. Curre ad culinā, quid illi ceßant? quin

mittunt

mittunt mißum alium? uides iam hinc neminem attingere? Adfer pullos gallinaceos, elixos cum lactucis, buglossa hortensi, & intubo: ueruecinam quoque et uitulinam. CRI. Adde etiam in scutellis paulum sinapis, aut petroselinati. DE. Violenta res uidetur sinapis. CRI. Non admodum congruit biliosis: ijs tamen, qui craßis & frigidis humoribus redundant, haud inutilis. PO. Idcirco sapiunt populi septentrionales, quibus illa est magno usui, praecipuè cibis craßis & duris addita, ut bubulae, & salsamentis. SCO Hoc loco existimo pultes & ptisanas uenturas intempore, leucophagum, similaginē, amylum, oryzam, [b] uermiculos: edat quisq; ex quibus uolet. DE. Vidi qui à uermiculis huiusmodi uehementer abhorreret, q; autumaret collectos fuisse ex terra aut cœno, & uixisse aliquando. CRI. Scilicet metuebat ne in aqualiculo suo reuiuiscerent. Oryzam ferunt nasci in aqua, mori in uino. Cedò igitur uinum. DE. Ne bibe statim à cibo calido, intermisce prius frigidi aliqd, solidi. CR. Quid? DE. Crustam panis aliquam, uel turundam unam aut alteram carnium. SIM. Vah, pisces cum carnibus in eadem mensa? mare miscetur terrae: hoc uetant medici. SCO. Imò hoc placet medicis. SIMO. Credo, quia illis utile. SCO. Cur ergo uetant medici? SIM. Erraui, à medicina prohiberi, dictum

[b] Vulgò fideos.

oportuit, non à medicis. Sed qui sunt pisces isti? SCO. Appone ordine, primùm lupum illum assum cum aceto & capparibus, tùm passeres elixos cum succo lapathi acuti, soleas frixas, lucium recentem & capitonem: lucium salitum serua tibi, thynnum assum recentem, & thynnum in salsamento, menas recentes frixas, crustulata, in quibus insunt multi barbati, murenæ & truttæ, multis conditæ aromatis, gobios frixos, cammaros & cancros elixos. Admisce scutellas cum intritis, alliato, pito, piperato, erucato. SIM. Ego uerò de piscibus loquar, nō edam. CRIT. Si philosophus cœperit de piscibus mouere controuersiam, hoc est, de re incertißima & controuersißima, incipite nobis lectulos insternere, hîc erit cubandum. SCOP. Nemo dignatur uel gustare, tolle hæc. SIM. Atqui conuiuia olim Romæ lautißima, & ut ipsi soliti erant dicere, pollucibilia ex piscibus constabant. CRI. Ita sunt mutata tempora, etsi hoc etiamnum durat apud quosdam. SCOP. Importate assa, pullos, perdices, turdos, anaticulas, querquedulas, palumbos, cuniculos, lepusculos, uitulinam & hœdinam, & intinctus seu embammata, acetum, omphacium, oxyporα, mala etiam medica, & cytronia, & oliuas Balearicas conditiuas, quassas, & in muria adseruatas. DE. Non adsunt Bethicæ. SCO. Magis sunt sa-

Quæ uulgo pastilli

poris

poris sciti Balearicæ. CRIT. *Quid fiet grandibus illis beluis, anseri, cygno, pauoni?* SCOP. *Ostende tantum, & refer in culinam.* POL. *Hem pauonem. Vbi est Qu. Hortensius, cui erat in delitijs?* SIMO. *Tolle anguinam.* SCOP. *Cur tolletur?* SIM. *Quia insalubris: ferunt eam non aliâ exire, quàm quâ intrarit.* CRI. *Vidi quendam deuorare ossa oliuarum struthionicè.* SCO. *Ex quibus carnibus sunt* [a] *artocreæ istæ?* CRI. *Hæc est ex ecruina.* SCOP. *Hæc est Damica, illa est, ut puto, aprugna.* CRIT. *Conditurus ipsas malim quàm carnes.* SIM. *Planè ita est, etiam res amaras condimentum reddit suauißimas.* CRITO. *Ecquod est uitæ totius condimentum?* DAMI. *Aequus animus.* CRITO. *Aliud quiddam ego proferam, amplius & augustius.* DEMO. *Quid tandem, hoc meo?* CRITO. *Pietas, sub qua & animi æquitas comprehenditur, & ad res uniuersas asperas, faciles, medias, condimentum aptißimum & iucundißimum.* SCOP. *Infunde uinum album Hispanicum in carchesium illud, & circunfer per conuiuas.* DEMO. *Quid paras agere? sub prandij finem propinas nobis uinum forte ac generosum: dilutius erit posthac bibendum, si consultum cupimus ualetudini.* SIM. *Rectè mihi uideris admonere: frigida enim oportet esse in conuiuio postrema, quæ pondere suo cibos ad imum uentricu-*

[a] Pastilli ex carne.

triculum detrudant, & uapores caput impetentes cohibeant. SCOP. Tolle ista, muta orbes & quadras, da secundam mensam: nam nemo extendit usquàm manum. CRI. Adcò uoraui initio auidè, ut statim amiserim appetitum. DEM. Ego item non appetitione, sed impetu feror ad primas dapes, inde me expleo. POL Nescio quid edi de piscibus, id gustum meum prorsus retrudit. SIM. Tantúmne bellariorum apparatum, & cupedines, cùm nihil superest amplius cupediæ? pyra, mala, caseus multiplex, sed palato meo congruentißi. est hippax. CR. Non reor hippacem esse hunc, sed Phrygium, ex lacte asini, qualis è Sicilia usque aduehitur, columellari forma, & quadra: qui cùm frangitur, in laminulas funditur, siue phyluras. DEM. Caseus hic, & si Britannicus, fistulosus est: non erit mea utique sententia uobis gratus. CRITO. Sed neque hic spongiosus Hollandicus. Parmensis hic est benè compactus, & satis (ut uidetur) recens: & ille d Penasellius, facilè cum Parmensi certarit. DEM. Non est Parmensis, sed Placentinus. CRIT. Etiam si placet: uulgò Germanorum suauißim. est caseus ustus, putris, confricatus, & uermiculosus. SI. Qui talem edit caseum, sitim uenatur: & edit, ut bibat. SCO. Pistor dulciarius nimium moratur, quin adfert scriblitas, & artolagana testuacia, & sartaginea,

d Oppidū Hispaniæ.

nea, conspersione in cacabum iniecta olei feruentis, melle superfuso. CRITO. Caryotas da mihi aliquot & ad edendum, & ad seruandum: fortasse nocte hac nihil edam aliud. SCOP. Cape igitur spatalium hoc integrum: uin' ex malo granatis? POLAE. Heus puer, spolia nobis hanc palmam agrestem, & da quod est esui. SCOP. Potionis uos admoneo: scitis Aristotelis esse opinionem, tragemata esse inuenta, ut ea nos ad bibendum inuitent, ne cibus in arido coquatur. CRITO. Oportet ergò inuentorem fuisse uel nautam, uel piscem, qui adeò timeret ariditatem. SCOP. Adfer ea, quæ solent uocari sigillum stomachi, post quæ nihil est nec edendum, nec bibendum: buccellatum, cydoniatum, corriandrum saccoro contectum: hoc uerò manducandum est, non edendum: sed quod ex manso reliquum est aridum, expuendum. Collige frusta & reliquias in canistris: adfer aquas odoriferas, rosaceam, flores mali medici, moscatam. POL. Agamus Christo gratias. PVER. Agimus tibi gratias pater, qui tàm multa ad hominnum usus condisti, annue, ut tuo fauore ad cœnam illam ueniamus tuæ beatitudinis. POL. Agamus nunc Domino gratias. CRIT. Age tu. POL. Imò agat Democritus, qui in hisce rebus multū ualet. DE. Gratias tibi non possum agere pro merito, hoc statu Reip.

uides enim omnia à Baccho perturbata: sed recitabo quas Dionysio egit Diogenes, nam mandaui memoriæ: tu labenti memoriæ, & linguæ titubanti, in tanta eluuione habebis ueniam. SCO *Dic quicquid libuerit, scribetur in uino.* DEM. *Defatigasti te ipsum Scopa, uxorē, famulos, famulas, uicinos, coquos, ut nos magis comedēdo & bibendo delassares: Socrates sapienter, qui in mercatum celeberrimum ingressus exclamarit: O Dij immortales, quàm multis ego non indigeo: tu contrà posses dicere. Hæc omnia quotula portio sunt eorum, quibus ego indigeo? Naturæ placent modica, & illis ea sustentatur, ac fulcitur: hæc tàm multa, tàm uaria obruunt naturam. Meritò Plinius: Varietas ciborum homini pestilens, pestilentior cōdimentorum: referimus hinc domū grauata corpora, referimus animos obrutos ac dimersos cibis & potionib. ut nullo hominis officio ritè poßimus fungi. Tu ipse iudicato, ecquam tibi gratiam debemus.* SCO. *Hæccine est gratia, quam habetis? sic rependitis prandium tàm opiparum?* POL. *Ita planè: quod enim maius beneficium, quàm ut fias sapientior: tu nos domum remittis planè bruta: nos te domi tuæ uolumus hominem relinquere ut scias consulere tuæ, ac alienæ ualetudini, & secundum naturæ desideria uiuere, nō iuxta corruptas ab stultitia opiniones. Vale, & sape.*

Ebrie-

EBRIETAS.

Asotus, Tricongius, Abstemius, Glaucia.

ASOT. *Quid tu dicis Tricongi? quàm lautè nos heri accepit* Brabantus *ille.* TRICON. *Malè sit illi, non potui tota nocte quiescere. Vomui (sit habitus honos uestris auribus) conuolui me subinde toto lecto, modò ad sponda interiorem, modò ad exteriorem: fauces et stomachũ uidebar mihi reiecturus: nunc præ dolore capitis nec oculorũ officio possum fungi, nec aurium: lamina ponderosa plumbi uidetur mihi in frontem, & oculos incũbere.* ASO. *Frontẽ & tempora fortiter astringe fascia, & rex uideberis.* TRI. *Seu ipse potius* Bacchus, *à quo institutum manauit diadematum in reges.* ASOT. *Recipe te domum, & edormi crapulam.* TRIC. *Domum uerò? nihil æquè fugio & auersor, ut domum, & uxorem clamosissimam: ea si me nunc aspiceret, longiores haberet homilias, quàm* Chrysostomus. ABST. *Hoccine appellas tu lautè tractari?* GLAV. *Planè ita est: nam lauerunt probè guttur & fauces.* ABS. *Manus uerò?* GLAV. *Ne semel quidem.* ASOT. *Imò sæpè uino & lacte, dum alij in aliorum pateras immittebamus manus.* GLA. *Quid potest dici lautius? & quidem digitos pingui carnium, & embam-*

 matis

matis inuiscatos. ABS. Tace per diuos, quis posset absque nausea rem adeò audire obscœnam? quanto minus uidere, aut de eiusmodi uino aut lactè gustare? ASOT. Diui uestram fidem, adeon' es Abstemi delicatus, ut hæc ne auribus quidem poßis deuorare, quid faceres palato, ut nos? Sed heus tu Tricongi, compotator suauißime, mittamus puerū aliquem, qui nobis illa phiala fictili adferat ex eodem uino, nulla est certior huic ueneno theriaca. TRICON. Estne hoc exploratum ASOTVS. Quid ni esset? memineris uersus, quo cantat [a] Colax: Ad sanandum morsum canis nocturni, sume ex pilis eiusdem canis. GLAV. Narra quæso de conuiuio. ABST. Ne narres, nisi uelis me remouere quidquid habeo in uentriculo, cum ipsis uitalibus. GLAVC. Facesse igitur paulisper. ASO. Ego narrabo quàm commodißimè, ut nunquam sit honos præfandus. GLAV. Incipe obsecro, aduerte animum, Abstemi. ASOT. O Glaucia mi, ante omnia istud ex me habe, nullum esse hominum genus, quod comparari poßit cum festiuo & largo cōuiuatore. Quidam ostentant eruditionem rerum uariarum, id est, mera nugamenta: alij iactant experientiam & usu collectam prudentiam: quorsum id? Sunt qui habent quidem opes, sed non audent expendere: miseri, quid eos

[a] Allusio ad locum Plautinū.

iuuat

iuuat adseruare? Benignus conuiuator ubiq; prodest, ubiq; est gratus: uel solus illius adspectus exhilarat tristitiam animi, & discutit, si qua est in eo miseria, siue recordatione conuiuij, siue spe atq; expectatione. Alia omnia quæ dicuntur bona animi nec ego uideo, & sunt ieiuna atq; infrugifera. AB. Rogo te Asote, quis est author tam bonæ sententiæ? AS. Ego, & omnes mei similes, id est, plerique ex Gallia Belgica, à Sequana ad Rhenum flumen: tantum dissentiunt inter nos homuli quidem, uel miseri & præparci, qui Abstemio suum inuident cognomen, frugi uolunt appellari: uel quidam magni sapientiæ opinione suffercinati, id est, inani nomine, quos etiam nos (id est, maxima pars hominum & præcipua) ridemus. ABST. Quid audio? GL. In hoc iste non fallitur, etsi ebriosus: nam nusquam eruditio minus habet precij, quàm in Belgica: non aliud esse rentur uirum eruditione præstantem, quàm sutura, uel textura. ABSTEMIVS. Atqui student hic multi, non infelici profectu. GLAVCIA. Deducuntur à parentibus parui filij ad scholas, tanquam ad opificium, quò parent sibi deinceps uictum. Ipsi etiam scholastici, dictu incredibile, quam parui institutores suos faciant, quàm prosequantur honore exiguo, et præmijs adeò tenuib. ut doctores insi-
gnes

gres ac primi nominis, tolerare sese uix poßint. ASOTVS. Ista sunt ab instituto sermone aliena: reuertamur ad conuiuium. TRICON. Hoc malim audire, & missos faciamus iam tandem sermones istos studiosos, qui sunt profectò infrugiferi. Nescio quemadmodum uos Itali de eruditione statuatis: mihi certè res uidetur non solùm inutilißima, sed etiam damnosa. ABST. Idem uidetur boui & sui, quod tibi: & nobis quoque uideretur, si non plus haberemus mentis, quàm tu. ASOTVS. Non esset finis Itaque audi iam. Primùm omnium accubuimus seueri & tristes: sacrata est mensa, silentium ubiq; & quies: cœpimus expedire cultellum quisque suum, speciem præbebamus non inuitatorum, sed inuitorum: adeò id diceres facere nos coactos, & faciebamus re uera admodum segniter: nondum enim incaluerat animus ardore illo libero: aptat quisque mantile suum humeris, nonnulli etiam pectori, alij de mappa extendunt super gremium: sumit panem, aspicit, uoluit, purgat, si quid esset carbonis aut cinerum decorticat: & hæc omnia lentè & cunctabundè. Quidam auspicati sunt cœnam à potione: alij priusquàm biberent, paululùm sumpserunt acetarij, & bubulæ salitæ, ad excitandum dormiens palatum, & stimulandum languidulum: primus scyphus fuit ceruisiæ, ut frigidū
cæmen-

cæmentum substerneretur ardori uini. Allatus est sacer ille liquor, primùm poculis angustis & exiguis, quæ magis sitim irritarent, quàm restinguerent: dominus homo festiuissimus, qui potiorem in hac tota regione nullum habet, ac ne parem quidem, mea utique sententia, (quod sit dictum sine cuiusquam iniuria) iubet adferri pocula capacissima, & cœptum est largiter potari more Græco, ut dicebat illic [a] philogræcus quidem, qui Louanij olim studuerat. Ibi cœpimus loqui, tùm incalescere, hilaritas ubique & risus diffusissimus: ô cœnæ noctesq; deorum: alij alijs præbibimus, & magna æquitate faciebamus paria: nefas erat sodalem fraudare, tali præsertim tempore. ABS. Meritò, cùm agitur de calice uini, sed de sensu & mente, rebus in homine præcipuis. Sed ut hac de re tàm læta, tàm festiua, tu & ego colloquamur, primùm rogandus es, an sis ebrius. ASOT. Non reuera, & facilè est cognoscere ex ordine orationis meæ: nam si essem, putas me hæc referre potuisse adeò compositè. AB. Rectè est: alioqui iuxta Mimi uersiculum, cum absente litigarem. Principio, cur non extruitis templum aliquod in hac regione Baccho, cœlestis huius liquoris repertori? ASOT. Hoc uestrum est, qui ædem habetis Romæ Sergij et Bacchi: nobis satis est quotidie illi passim sacra face-

[a] Varronis uocabulum.

facere. Et fortasse erigeremus templum, si constaret illum fuisse inuentorem: nam de ea re audiui ci putari inter studiosos quosdam. Sunt qui putent primùm fuisse Noam, qui uinum biberit, quiq; sit inebriatus. AB. Dimittamus ista. Cedò, quod uinum bibebatis? ASOT. Quid nostra refert, quod sit uinum, aut cuias: habeat modò nomen & colorem uini: id satis est nobis: delicias illas quærat Gallus, aut Italus. AB. Quæ ergo potest esse delectatio, cùm id non gustas, quod in corpus ingeris? TRI. Fortasse nonnulli initiò aliquid gustant, integro palato: mox uerò deprauato ex tanta humoris redundantia, gustum omnem amittunt. AB. Siti iam extincta, nulla superest uoluptas, quæ tota sita est in satisfaciendo desiderijs naturalib. ita ut tormenti sit genus sine siti bibere, aut sine fame edere. TRI. Putas nos abstemi ad uoluptatem potare, aut quod sit iucundum? AB. Tanto ergò estis peiores bestijs, quæ auiditatibus naturalibus aguntur: uos neque illuc ducit ratio, & retrahit natura. TRI. Ducit nos eo sodalitas, & paulatim inebriamur imprudentes. AB. Quoties estis inebriati, quoties alios ebrios uidistis? TRI. Quotidie plurimos. AB. Non sufficiunt ergo tàm multa experimenta, ad deuitandum rem tàm fœdam? Atqui bellua uel uno experimento fieret cautior. GL.

At soda-

At sodales istos, in quorum gratiam transeunt ex hominibus in bestias, scis quàm habẽt charos? dum potant, darent illis præcordia: digressi illinc, uix agnoscunt: uitam & animam cuiusuis illorum nollent redemptam sibi numo sestertio. AB. Quibus ex poculis hauriebatis uinum, & quomodo? ASOT. Primùm allata sunt uitrea, paulò post ob periculum sublatis illis, exhibita argentea. In uinum inijciebamus à primo herbulas, quod id suaderet anni tempus: paulò pòst ius carnium, lac, butyrum, cremorem. ABST. O spurcitiem, ne beluis quidem tolerabilem. TRI. Quantò tu tragicoteron exclames, si scias alios in aliorum pocula manus sordentes immittere, cōijcere ouorum, & pomorum, & nucum putamina, & oliuarum ac prunorum ossa. ABS. Abstine ab hisce narrandis, si uis ne me hinc in syluas aliquas fuga abripiam. TRICON. Audi tu in aurem Glaucia. Quidam horum gestant in faciendo itinere cornu uenatorium, plenum, ut necesse est, puluere, & stipulis, & floccis, & sordibus alijs: ex hoc bibim⁹. GLAVCIA. Quid? TRICONGIVS Quid uerò? uinum GLAVC. Imò uerò mentem. TRICON. Planè ita est, & post epotam mentem, matulis non admodum mundis, sumptis de scamno lecticali, usi sumus pro calicibus. DE. Quis fuit conuiuij exitus,

tan-

tanquàm fabulæ? ASOT. Natant uino pauimenta. Inebriati sumus omnes, hospes in primis homo strenuus, deiectis sub mensam magna uictoria duobus uel tribus. AB. O præclaram uictoriam, & de pulcherrima ac prædicanda. Sed omnes tamen uinum uicit? ASO. Etiam. ABS. Miserum te, quid putas esse ebrium? ASOT. Probè, & ex animi sententia indulsisse genio. AB. Cui genio? bono, an malo? GLA. Si rectè omnia scruteris, nusquam inuenies cui indulgeant: neque enim animo, nec uoluptati, nec ulli rei alteri, cui alij indulgent, qui uicijs obtemperant, & prauis animi cupiditatibus. Sed inebriari, est sensuum facultates amittere, exire de potestate rationis, iudicij, mentis: planè ex homine fieri uel pecus, uel saxum. Quæ deinceps sequantur, etsi nunquàm ebrios uidi, tamen facillimum est coniectare, loqui, & nescire quid loquaris: si quid commissum est tibi arcanum, maximè celandum, effutire: atque ea dicere, propter quæ te, & tuos, et sæpè patriam, ac prouinciam uniuersam in graue discrimen adducas: nulla distinctio amici & inimici: uxoris & matris, rixæ, iurgia, inimicitiæ, plagæ, uulnera, mutilatio, occisio. TRI. Etiam sine ferro & sanguine: nam non pauci commutant ebrietatem cum morte. GLAV. Quis non malit domi se cum cane aliquo, aut fele includere,

quàm

quàm cum ebrio? plus enim mentis eſt in illis animantibus. ABST. Poſt ebrietatem uerò cruditas, debilitatio neruorum, paralyſes, arthretici cruciatus, grauedo capitis & corporis totius, hebetatio ſenſuum omnium: memoria extinguitur, ingenij acies retunditur: unde ſtupor in tota mente, & ad intelligendum ſapiendumq́;, & ad eloquendum, ASOT. Iam incipio intelligere, magnum eſſe malum ebrietatem: poſthac dabo ſedulam operam, ut bibam ad hilaritatem, non ad ebrietatem. Glau. Hilaritas eſt ianua ebrietatis. Nemo uenit ab bibendum eo animo, ut inebrietur, ſed bibendo exhilaretur, continuò poſt ſequitur ebrietas: difficile eſt enim ſignare hilaritatis metam, atq; in ea ſiſtere. Lubricus eſt gradus ab hilaritate ad ebrietatem. ABS. Dum uinum habes in ſcypho, illud eſt in tua poteſtate: dum in corpore, tu es in illius: haberis iam, non habes, quum bibis, tu tractas uinum pro tuo libito: poſtquam biberis, illud te tractabit pro ſuo. ASOT. Quid ergò? nunquámne eſt bibendum? ABSTE. Dum uitant ſtulti uitia, in contraria currunt: bibendum quidem, non potandum. Natura ſola in hoc docet bruta, hominem non docebit eadem natura ratione adiuta? Edes cum eſuries, bibes cum ſities: fames & ſitis admonebunt, quantum, quando, quatenus edendum & biben-

dum.

dum. ASOT. Quid si semper sitiam, nec sitim possim mitigare, quin fiam ebrius? ABS. Bibe, quod inebriare non poßit. ASOT. Non fert constitutio mei corporis. AB. Quid si tandem esurires, ut exatiari nullo cibo posses, nisi disrumpereris? ASOT. Ea uerò non esset fames, sed morbus. AB. Nimirum opus esset medicina ad eam famem tollendam, non dapibus: nónne? ASO. Quidni? AB. Eodem prorsus modo medico tibi esset opus ad eam sitim, non caupone: & potione de pharmacopolio petita non de œnopolio: non est ea sitis, sed morbus & quidem perniciosus.

REGIA.

Agrius, Sophronius, Holocolax.

AGRI. Quid est, quòd tam multi regem comitantur, tàm uario cultu? SOPHRON. Quin tu potius uultus contempleris, quàm cultus? magis sunt enim uultus uarij ac diuersi, quàm cultus & uestitus. AGR. Istud quoq; de uultibus quam nam habet causam? SOPHR. Vestiuntur quidem aliâs pro facultatibus, aliâs pro ratione dignitatis aut generis, sæpe etiam ut cuiusque est uel ambitio, uel uanitas: multi quoque uestimentorum elegantia utuntur pro hamo & reti, ad fauorem captandum uel regis, uel procerum, animos puellarum

rum non rarò. Vultus autem adfectus animi sequitur: talis est ferè, qualis interior animi habitus. AG. Sed cur tam multi huc conueniunt? HOL. An non decet, ut plurimi sint, ubi est caput & regimen prouinciæ totius? SOPH. Optimè: sed plerique non adeò rempublicam spectant, ut priuatam: & sequuntur eum, in cuius manus est regimen non tam patriæ, quã fortunarum HOL. Quid ni? quandoquidem omnia sunt pecuniæ uenalia. SOP. Sic iudicant illi, quibus animus & mens nihil omninò est: ualetudo autem, & dotes corporis, uiles. AGRI. Quid opus est in hoc tumultu aulico tanta philosophiæ speculatione? ego uerò malim de uobis intelligere, quinam isti tanto numero, tam uaria specie ac forma? HOL. Ego tibi omnes percensebo ordine: nam Sophronius hic quantum intelligo non est admodum in regijs uersatus: ego uerò comitatus omnes regios adij, penetraui, & perscrutatus sum, perspexi, gratus semper omnibus, & iucundus. SOPH. Inde credo parasti tibi cognomen illud Holocolacis. HOLO. Rem tenes: sed tu Agri ausculta. Ille, in quem aures, oculi, mens omnium intenta est ac defixa, rex est, caput Reipublicæ. SOPHR. Verè caput, & ideo salus cùm est sapiēs, ac probus: pernicies autem, cùm malus. HOLO. Ille, qui ponè sequitur puellus, est filius

eius heres, quem in aula Græca uocabant δέσποταν, hoc est dominum: in Hispania uocant principem, in Gallia Delphinum. Torquati illi in uestibus holosericis et holobryzis, proceres sunt regni, insignes dignitatum militarium nominibus, principes, duces, præsides limitanei, quos marchiones nominant, comites, uiri, qui Barones uoce barbara nominantur: equites. Ille est magister equitum, quem uulgò comitem stabilem appellant, nomine ex aula Græca sumpto ubi magnus Conestabulus cognominabatur, sicut præfectus maris Admiralus. Est & prætorio præfectus, qui non solum palatio præerat, sed etiam satellitio, quem Romuli tempore præfectum celerem nominabant, & satellites ipsos celeres. AGR. Quinam sunt illi in uestibus talaribus, magna seueritate uultus? HO. Sunt regij consultores. SOHP. Istos quos in consilium adhibet princeps prudentißimos esse oportet, magni rerum usus, & in decernendo grauitatis ac moderationis summæ. AGRI. Quî isthuc? SOHP. Quia sunt oculi & aures principis atque adeò regni uniuersi: & eo magis, si cæcus & surdus sit rex, captus suis sensibus uel ab arrogantia uel à delitijs. AGRI. Etiámne luscus ille, & ille alter surdaster, oculi atque aures sunt regis? SOHP. Peior est cordis cæcitas & surditas. HOLOC.
Eos

Eos, qui sunt à consilijs, sequuntur Scribæ, nec ij pauci uel unius ordinis: tum quid pecuniam principalem tractant, uel procurant, coactores, tribuni ærarij, præfectus fisci, procurator fisci, & fisci aduocatus. AGRI. *Qui sunt iuuenes illi comptuli & festiui? qui semper regem sectantur, & adstant illi, alij arridentes, alij ore aperto uelut admirabundi?* HOLOC. *Hæc est cohors intimorum amicorum, deliciæ atque oblectamenta regis.* AG. *Duos illos ingredientes cur adsectantur tam multi uultuosi?* HOLO. *Quia ijs est apud regem fides præcipua: alter est præfectus sacris scrineis, siue princeps Scribarum: alter à secretis arcanis apud quē est regni breuiariū. Idem est principi à memoria: eaq; de causa offerunt se illi quotidie tam multi, ut memoriam illius de se refricent ac renouent, quandoquidem is est principis memoria. Illi autem, qui ducunt uultus, sunt litigatores, quiq; res suas persequuntur: nec eorum unquam negocia finem inueniunt, longa contexta serie procrastinationum. Duo illi, qui deambulant in porticu, præfecti sunt, alter cubiculo, alter regio equili: habent hi sub se alios permultos, cubicularios & equisones. Sed ingrediamur regiam cœnationem.* AGR. *Ah, quanta turba, qui apparatus tam anxius & morosus?* SOPHR. *Id uerò maiore cum admira-*

tione fueris intuitus, si scias quàm leuem ad rem pertinet, nempe, ut sorbeat ouum unum & pausillum uini bibat nauseabundus. HO. Ille est hebdomadæ huius architriclinus, cum scripto Indico: pocillator est adolescens ille: structor nondum est ingressus. AG. Qui sunt cum rege pransuri? HO. Quisnam esset tam beatus, qui posset epulis accumbere diuum? SOPH. Atqui olim regiæ mensæ adhibebantur conuiuæ, modò duces exercitati, modò uiri claro genere: aliâs insignes uel usu rerum, uel eruditione, quorum sermone rex fieret melior ac sapientior. Sed Gothica & aliorum barbarorum superbia morem hunc nostrum inuexit. HOL. Habent proceres asseclas suos armigeros, & exoletos, pueros pedissequos, pueros à pedibus, siue à calcari. Sunt inter eos diuites magnificentissimi, qui plerosque excipiunt cœna recta: alij, quibus hoc molestum uidetur, mittunt amicis sportulas: idq; est amicis tenuioribus utilius: sed recta conuiuari plus habet splendoris. AG. Aliud hominum genus uidere mihi uideor in illo cœnaculo. HOL. Illud est gynæcium, ibi regina habitat cum matronis suis & puellis: aspice ut ingrediuntur & egrediuntur ex Partemone, tanquam apes ex alueario, iuuenes amatores, mancipia Cupidinis. SOPHRON. Sæpe & senes bis pueri. HOLO. Nihil

est maioris uoluptatis, quàm audire illorum acutè excogitata dicta uel poemata, cantiunculas, melodias antelucanas, confabulationes cum puellis: uidere saltationes, obambulationes, uarietates colorum in cultu, habitus & formas uestimentorum: habent pueros amanuenses, per quos mittuntur & remittuntur mandata: hi uerò nunciant et renunciant ultrò & citrò mandata, qua solertia, diligentia, educatione, diui uestram fidem, nudis capitibus, flexo poplite, atque etiam positis genibus. Audire est quotidie, & uidere aliquid noui inopinati, acutè & sublimiter excogitari, uel dicti animose, aut dextrè, aut solute facti. SOPHRO. *Imò dissolutè.* HOLO. *Quæ felicitas maior? quis poßit ab huiusmodi suauitate diuelli?* SOPH. *Colax, Colax, & tu sine amore insanis, & sine uino ebrius es: quæ ineptia potest esse maior, quàm ista abs te descripta* HOL. *Nescio qui fiat, ut ex scholis uideas plerosque discedere: ingreßi semel aulam, in ea consenescant.* SOPH. *Tanquàm qui de Circes poculo biberant, amissa mente, & in beluarum ingenium degenerantes, nolebant inde egredi, & ad hominum naturam ac conditionem redire.* AGR. *At hi omnes, cùm se ad suam quisque domum receperunt, quid agunt? quibus se actionibus occupant, ut saltem fallant tempus?* SOPHRON. *Plerique*

omnes nihil magis addunt ſerium, quàm quòd cer=
nis: atque adeò ocium illis multorum uiciorum pa=
rens eſt, ac nutricula. Ludunt quidam taxillis, char=
tis, alueolo, aciebus: alij per occultam detractio=
nem, & artificioſam maledicentiam horas pome=
ridianas tranſmittunt: hoc eſt, quibus domi deſi=
dent: aliqui mirificè capiuntur ſcurris & planis,
in quos ſunt profuſiſſimi, cæteri præparci & ſor=
didi. Sed præcipua aulæ corruptela eſt aſſentatio
uniuſcuiuſque erga alios omnes, quodq; peius eſt,
erga ſemetipſum: ea efficit, ut nullis unquam nec
à ſe, nec à ſocio ueritatem conducibilem audiat, ni=
ſi fortè in iurgio: quàm is tum parum pro uerita=
te accipit, ſed pro contumelia. HOL Hic quæſtus
eſt nunc multò uberrimus: tu cum tua ueriloquen=
tia eſuries ſtrenuè: ego arridendo, adblandiendo,
omnia approbando, & laudando euaſi locuples.
AGR. Non poſſent hæc incommoda reges corri=
gere? SOPH. Perfacilè, uellent modò. Sed alijs hi
mores placent, quia ſuorum ſimiles: alij ipſi ſibi
eas occupationes acceſſunt, per quas nunquam ua=
cet recti aliquid, aut ſani cogitare: non deſunt, qui
remiſſis animis, & diſſolutis, non arbitrantur il=
lius domus ac familiæ mores ad curam ſuam perti=
nere: quæ non pertinent profectò minus, quam ad
unumquenq; noſtrum ſua domus priuata.

PRINCEPS PVER.

Morobulus, Philippus, Sophobulus.

MOROB. Quid agit tua Celsitudo Philippe? PHI. Lego, & edisco, ut ipse intueris. MOR. Intueor sanè, & cum dolore: defatigaste, & maceras generosissimum istud corpusculum. PHI. Quid ergo agerem? MOR. Quod alij proceres, principes, uiri nobiles, & opulenti: equitare, confabulari cum puellis Augustæ matris tuæ, saltare, discere artem tractandi arma, lusitare folijs: aut pila, salire, currere: hæc uides esse studia nobilitatis iucundissima. Quod si tantis oblectationibus fruuntur, qui uix digni sunt, ut in familiam tuam admittantur: quid te facere conuenit, tanti principis filium, & hæredem? PHIL. Quid studium literarum, nihilne prodest? MORO. Prodest quidem, sed ijs, qui sunt initiandi sacris, aut qui ea arte uictum sunt sibi comparaturi: quemadmodum alijs sutoria, alijs textoria, & artes cæteræ quæstuariæ. Surge quæso te, pone libros de manibus. eamus deambulatum, certè ut respires aliquantisper. PHIL. Non licet mihi nunc per Stunicam & Siliceum. MOR. Qui sunt hi Stunica & Siliceus? an non subditi tui, in quos tu habes imperium, non

illi in te. PHILIP. Stunica est educator meus: Siliceus autem institutor literarius. Subditi sunt illi quidem mei, seu uerius patris: sed pater, cui ego sum subditus, præfecit illos mihi, & me illis subiecit. MOR. Quid ergo dedit pater celsitudinem tuam in seruitutem illis hominibus? PHIL. Nescio. MOR. Ah facinus indignißimum. SOP. Minimè uerò ô fili: imò illos fecit seruos tuos, quos uoluit tibi semper adhærere, oculos, aures, animum mentem in te unum defixam gerere semper, & relictis suis quemq; negotijs, tuum unius negocium agere: non ut te imperiose uexent, sed ut rudes tuos mores boni illi & sapientes uiri ad uirtutem, decus, atque excellentiam forment: non quò te reddant mancipium, sed ut uerè liberum, & uerè principem: quibus si non obtemperaueris, tum demum seruus eris extremæ conditionis, peior ijs, qui hic inter nos uersantur, empti & uenditi ex Aethiopia uel Africa. MOR. Cuius tandem esset mancipium, si illis educatoribus morem non gereret? SO. Non certè hominum, sed uiciorum: qui domini sunt importuniores, atque intolerabiliores quouis homine improbo & scelerofo. PHI. Non satis ista intelligo, quæ dicis. SOPH. At intellexisti, quæ Morobulus. PHI. Planißimè omnia. SOPH. O quam essent homines fœlices, si quàm citò haberēt sensum

atq;

atq; intelligentiam rerum leuium & malarum haberent etiam bonarum & conducibilium. Nunc uerò contrà euenit: ætate istas nugas, ineptias, imò insanias, ad quas te Morobulus est adhortatus, facilè intelligis: quæ ego de uirtute, de dignitate, de omni laudis genere dicerem, tàm caperes quàm si Arabicè loquerer, aut Geticè. PHILIP. Quid ergo faciundum consuleres? SOP. Vt saltem sustineres adsentionem, nec huius suasibus, nec meis adquiesceres, quoad de utrisq; posses iudicare. PHI. Quis dabit hoc iudicium? SOP. Aetas, institutio, experimenta. MOROB. Hui, quàm esset longum ista expectare. SO. Bene monet Morobulus: abijce libros, eamus lusitatum, & ludemus ludum, in quo unus eligitur rex: is præscribet alijs quæ sint agenda, parent cæteri iuxta leges lusionis: tu eris rex. PHIL. Vt erit ludus? nam si eum ignorem, quó modo potero regem in illo agere? SOP. Quid dicis Philippule dulcißime, deliciæ Hispaniarum in ludo & rebus leuißimis, in quibus error nihil adfert periculi, non auderes regnũ suscipere ludi nescius, & uis tot et tanta regna seriò capessere, ac regere, ignar⁹ conditionũ populorũ, legũ administrationis deniq; rudis totius prudentiæ, instruct⁹ solũ ridiculis ineptijs, quas tibi Mor. hic in animũ instillat? Heus puer, dic præfecto equilis, ut proferat huc equũ illũ
Neapo-

Neapolitanum, ferocißimum calcitronem, & sternacem, in quo Philippus sedeat. PHIL. Minimè uerò illum, sed alium cicuratiorem: nam regendi equi tam refractarij nondum artem habeo, nec uires. SOP. Quæso Philippe, & putas tu leonem ullum esse æquè ferocem, aut equum adeò calcitronem & refractarium, & minus parentem frenis, quàm gentes & cœtus hominum? qui conueniunt, & congregantur ex omni uiciorum, flagitiorum, & scelerum & facinorum genere ex animi perturbationibus concitatis, incensis, inflammatis, ardentibus? equum non audes attingere, populum poßis quouis equo ad regẽdum tractandumq; difficiliorem? Sed missa isthæc faciamus. Vides in hoc flumine illam cymbulam? nauigatio est iocundißima atq; amœnißima inter prata & salicta, quæso descendamus in eam: tu sedebis ad clauum, & ages cymbam. PHILIP. Ita planè, ut uos subuertam, & demergam, quemadmodum nuper fecit Pimentellulus. SOP. Nec cymbam quidem gubernare uis in amne tam modico, & tam placido, quia rudis: & committis te mari illi undis, fluctibus, tempestati populorum, inscius & inexpertus? Planè usu tibi uenit, quod Phaëthonti, qui aurigandi nescius, ardore iuuenili currum patris sibi gubernandum depoposcit: notam esse tibi fabulam reor. Præclarè

Isocra-

Isocrates, duas res maximas in hominum uita dicebat esse, principatum & sacerdotium: quas tamen nemo non expeteret tanquam dignus, nemo nō crederet se rectè posse gubernare, tanquam prudentißimus. PHI. Intelligo nihil esse conditioni ac personæ meæ perinde necessarium, ut artem ac peritiam regendi regni. SOPH. Probè rem tenes. PHI. Quomodo eam assequar? SOPH. Eduxisti tu illam tecum ex matris utero? PHI. Nihil minus. SOPH. Quomodo igitur scies, nisi discas? PHI. Nullo modo. SOP. Qua igitur fronte audet Morobulus hic esse tibi autor, ut ea studia reijcias, quibus & artis huius peritia, & aliarum rerum maximarum, ac pulcherrimarum cognitio paratur? PHI. A quibus ergo sunt hæc haurienda? SOP. Ab ijs, qui ea maximis ingenijs animaduerterunt, atq; obseruarunt: quorū alij sunt mortui, alij uiui. PH. E mortuis quomodo discendū? possunt ne mortui loqui? O. Nunquámne fando audiuisti nominari Platonem, Aristotelem, Ciceronem, Senecam, Liuium, Plutarchum? PHILIP. Magna nomina: sæpè, & cum ingenti admiratione ac laude. SOPH. Illi ipsi & alij permulti eorum similes, iam olim uita functi, confabulabuntur tecum, quoties & quam diu libuerit. PHIL. Quomodo? SOP. Libris quos ad docendam posteritatem relinquerunt. PHIL. Quin dantur

mihi illi iam in manus? SOP. Dabuntur breui, posteaquàm didiceris eum sermonem, quo poßis loquentes illos intelligere. Sustine paulisper, atq; hãc breuem molestiam perfer, quæ deuoranda est in accipiendis principijs: ilicò post incredibiles sequentur delectationes, quas qui nondum degustarunt, mirandum non est à literatorio studio abhorrere. Nam qui sunt experti, eos citius à uita, quam à libris & rebus cognoscendis auelleres. PHILIP. Cedò uerò, qui sunt uiui, à quibus sapientia hæc discenda est, & mens bona? SOPH. Si iter esses quodpiam initurus, à quibus tandem de itinere percontareris? utrum ab ijs, qui iter illud nunquam uidissent, an qui aliquando confecissent? PHILIP. Ab ijs scilicet, qui confecissent. SOPH. Vita hæc nónne est uelut iter quoddam, & profectio perpetua? PHILIP. Si uidetur. SOPH. Qui ergo iter hoc perambularunt, senes an iuuenes? PHILIP. Senes. SOP. Senes igitur auscultandi. PHILIP. Omnes indifferenter? SOPH. Acutè rogas: non omnes promiscuè: sed quemadmodum de uia, sic de uita: utri norunt uiam, qui eam peregerunt, nihil animaduertentes, aliud agentes, animo non minus peregrinante, quàm corpore: an qui annotarunnt diligenter & attentè singula, & memoriæ mandarunt? PHILIP. Nimirum hi posteriores. SOPH. Ergo iis

go in consilio de uitæ ratione capiendo non audiendi iuuenes, qui iter hoc nunquam sunt ingreßi: quanto minus adolescentes, & quod stultißimum est atque indignißimum, pueri? neque ad id admittendi senes imprudentes, lasciui, dementes, deteriores pueris: quos diuina oracula execrantur, quod sint pueri centum annorum. Solis præbendæ aures senibus magni iudicij, usus rerum, & prudentiæ. PHI. Quo signo eos dignoscam? SOP. Nimirum ætate ista fili, nullo adhuc, sed ubi maius & firmius accesserit iudicium, facilè id cognosces ex uerbis & factis, tanquam nota certißima. Intereà uerò, dum ea ingenij facultate non uales, crede te cunctum & committe patri tuo, & ijs quos tibi pater adiunxit institutores ac magistros, infirmæq; istius ætatis gubernatores, & quasi manuductores per eam uiam, quam tu nunquã iniisti. Nam patri, cui charior es, quàm ipsimet tibi, maior est de te cura, quàm tibiipsi: atq; ad eam rem non solùm suo usus est consilio, sed hominũ sapientum. MO. Nimis diu tacui. SO. Ita planè præter morẽ tuũ eamq; rem ego iamdudũ uehementer demirabar. MO. An non pater tuus Phil, & rex Galliæ, & alij magni reges ac principes, sine literis & labore isto tam molesto, quem hic teneris tuis humeris inclementer imponit, regna & ditiones suas regunt & in officio cõtinẽt?

SOP.

SOP. *Nulla res tam facilis est, quæ non fiat difficilis, si inuitus facias. Non est opera literis impensa laboriosa ei, qui libens eam subit: qui autem multus, ei uerò uel lusitare, & in locis deambulare amœnißimis, graue ac intollerandum est: tibi Morobule nugandi auidißimo, & nugis semper adsueto, serium aliquid uel agere, uel audire, instar est mortis: uicißim alij complures uitam sibi existimarent acerbam, si ad istum modum uitæ suæ rationes instituerent. Quàm multi sunt in aulis præsertim, quibus est nibil dulcius, quàm ocium torpens atq; inertißimum? admouere manum alicui operi, tormenti est loco: quàm multi uicißim in populis, qui emoriantur citius, quàm sic dies omnes uacuos transigere? & celerius delascentur nihil agendo, quàm ab intentione animi in negotiũ aliquod. Sed ut respondeam tibi de Cæsare & rege Galliæ, audies à me in uniuersum de senibus: quos posui eos esse, qui spacium hoc uitæ decurrissent. Si omnes quotquot iam quampiam peregissent, concorditer narrarent se per uiam in locum incidisse plenum difficultatis & periculi, ex quo saucij & peßimè adfecti discesserunt: quod si eiusmodi iter rursum essent ingressuri, nihil diligentius cauerent, quàm illud discrimen: quid tu censes, an non hominis foret amentißimi, cum eadem ipse*

ipse uia insisteret, non recordari tanti periculi, non illud deuitare. PHILI. Nondum teneo quid uelis. SO. Faciam igitur planius exemplo: finge esse supra flumen istud tabulam angustam pro ponticulo: referant, tibi omnes. quotquot equo insidentes, tentarunt illam transire, decidisse in aquam, adijsse uitæ discrimen, ægrè esse extractos semiuiuos: intelligis ne hoc? PHIL. Bellißimè. SCO. Quid tu iam, an non tibi demens uiderêre, si faciens illac iter, non ex equo descenderes, & effugeres periculum, in quod alios uenisse audis? PHI. Nimirum ita agerem. SO. Et meritò. Quære tu iam ex senibus, quid maximè senserint incommodum in uita, quid eos prætermisisse doleat, & uehementer pœniteat: omnes tibi uno ore respondebunt, qui ali quid didicerunt, Non plus didicisse: qui uerò nihil, Non adhibuisse operam, ut aliquid scirent. In hanc querimoniam ingreßi, non faciunt finem referendi, missos se fuisse à parentibus, aut educatoribus ad scholas & magistros literarum: sad tamen uanis delectatiunculis, uel lusionum, uel uenationum, uel amorum, aut eiusmodi nugarum electos, amisisse pulcherrimas è manibus discendi occasiones: itaq; conquerentur de fato suo, & sortem suam deplorant, ac semetipsos accusant, damnant, interdum quoque execrantur. Vides ergo locum

hunc desidiæ, atque ignorantiæ esse in uia hac uitæ maximè infestum & periculosum, unumq; omnium præcipuè deuitandum? quoniam quidem audis tam miserabiles eorum querelas, qui in illum sunt collapsi: is est igitur omni cura & diligentia cauendus, & segnicie, ocio, deliciolis, nugis reiectis ac spretis, in studia literarum cultumq; bonæ mentis tota animi intentione incumbendum. Tu de hac re patrem tuum roga, tametsi iuuenem adhuc: & tu Morobule tuum, iam senem: intelligetis ex eis, ueram esse meam sententiam.

LVDVS CHARTARVM seu foliorum.

Valdaura, Tamayus. Lupianus, Castellus, Manricus

VALD. Quàm asperum tempus, quàm rigens & sæuum cœlum, quam obscœnum solum. TAM. Quid nos monet hic cœli ac soli habitus? Vald. Non egredi domo. TAM. Quid uerò domi agere? VALD. Ad luculentum focum studere, meditari, cogitare de rebus, quæ aliquid emolumenti adferant menti, & probis moribus. CAST. Id quidem agendum præcipuè, nec aliquid debet esse homini antiquius. Sed ubi ab intentione illa

illa delassatus fuerit animus, quò diuertet, hoc duntaxat tempore? VALD. Alijs quidem aliæ sunt animorum refectiones: ego uerò lusu foliorũ magnopere oblector ac recreor. Tam. Et hæc temporis qualitas eò inuitat, ut abdamus nos in cubiculũ bene clausum, & obseptum undiq; à uento & frigore, lucente camino, mensa posita cum chartis. VAL. An minimè chartis. TAM. Lusorias dico. VAL. Istud placet. TAM. Tum pecuniæ promatur nonnihil & calculi ad computandum. VAL. Nihil opus erit calculis, si minutuli adsint nummi. Tam. Ego nullos habeo præterquam aureos, & argenteos crassiores. Vald. Commuta aliquos ex argenteis minuta pecunia: heus puer cape stuferos hos simplos, sesquiduplos, triplos, & à numulario cura nobis numos minutos, simplos, duplos, triplos, non maiores. Tam. Quàm nitidi sunt hi numi? Vald. Nimirum recentes adhuc, & asperi. Ta. Concedamus in forum aleatorium, ubi omnia inueniemus parata. Cast. Non expedit, nam haberemus arbitros plurimos: quid refert ludas illic an uia pub. Consultius fuerit, ut recipiamus nos in cubiculum tuũ, & accersamus ex sodalibus aliquot, maximè animo refocillãdo idoneos. Ta. Tuũ conclaue est ad id cõmodius: nam in meo cubiculo subinde à pedissequis matris interpellaremur, aliquid

ſemper quæritantibus in arcis mundi muliebribus. VALD. In cœnatione igitur. TAM. Eſto ita, eamus. Puer, ſiſte hic nobis Frãciſcum Lupianum, & Rodericum Manricum, & Zoilaſtrum. VAL. Mane: minimè uerò Zoilaſtrum, hominem iracundum, rixoſum, clamoſum, calumniatorem, & qui minimis de rebus excitat ſæpè acroces tragœdias. CAS. Optimè profectò mones: num ſi adoleſcens talis recreationi ſe noſtræ admiſceret, non eſſet id ludere, ſed ſeriò rixari: accerſe, igitur pro illo Rimoſolum. VALD. Neque hunc, niſi uelis, quæcunque hic fuerimus nugati, ante ſolis occaſum nota eſſe toti ciuitati. CAST. Tam bonus eſt præco? VALD. Etiam, rerum quas ſciri nihil attinet, nam res bonas ſacratius reticet, quàm myſteria Eleuſina. TAM. Veniant ergo Lupianus & Manricus ſoli. CAST. Hi ſunt belli ſodales. TAM. Et mone illos, ut adferant ſecum numulos. quicquid eſt autem ſeueritatis & ſerij, domi commendent Philopono tetrico: ueniant facetijs, lepôre, gratijs comitati. LVP. Salui ſitis ſodales feſtiuiſsimi. VAL. Quid ſibi uult cõtractio iſthæc frõtis? exporrigite iſtos uulticulos: an non eſtis iuſsi, cogitationes omnes literatas apud Muſea deponere? LVP. Cogitationes noſtræ literariæ ſunt adeò illiteratæ, ut eas Muſæ, quæ ſunt in Muſeo reſpuãt.

MAN.

MANR. Saluete. VALD. Salus est dubia, quando ad acies & pugnas uocamini, & quidem quibus reges sint interfuturi. TAM. Este bono animo: crumenæ impetuntur, non iugulo. LVP. Crumena plerisq; est pro iugulo, pecunia pro sanguine ac spiritu, uelut istis caribus, quorum uitæ contemptus instrumentum est regibus ad exercendos suos furores. MAN. Nolo ego esse actor in hac fabula, sed spectator. TAM. Qui sic? MAN. Quia sum infortunatißimus, semper à ludo discedo uictus & spoliatus. TAM. Scis quid dicunt prouerbio aleatores? ibi quærendam esse togam, ubi amiseris. MAN. Verum, sed periculum est, ne dum togam amissam quæro, pedam & tunicam, & interulam. TAM. Accidit quidem hoc non rarò: sed qui non periclitatur, non ditescit. MA. Ea est metallicidarum sententia. TAM. Imò etiam [a] iani medij Antuerpiensis. VAL. Rectè habet: non possumus nisi quatuor ludere, sumus quinque, sortiemur quis erit aliorum spectator. MAN. Ego ero. sine sortione. VAL. Nihil tale, nulla est facienda iniuria: non cuiusquam uoluntas id decernet, sed fors. cui primus rex obtigerit, sedebit ociosus spectator. & si quid inciderit controuersiæ, iudex. LV. Ecce uobis fasciculos duos foliorum integros: alter est Hispaniensis, alter Gallicus. VALD. Hispani-

[a] Locus est, ubi negotiatores cõgregantur.

spaniensis hic non uidetur iustus LVPI. *Quid ita?* Vald. *Quoniam desunt decades.* LVPI. *Non solent illi habere, ut Gallici. Chartæ enim Hispanæ, quemadmodum & Gallicæ, in quatuor sunt genera seu familias diuisæ. Hispanæ habent aureos numos, carchesia, baculos, enses. Gallicæ, corda, rhombulos, trifolia, uomerculos, seu palas, seu spicula: est in quaq; familia rex, regina, eques, monas, dias, trias, quaternio, pentas, senio, heptas, ogdoas, enneas. Gallicæ habent etiam decades: & Hispanis aurei & carchesia, potiora sunt pauciora, contrà enses & baculi. Gallis autem plura sunt semper meliora.* Castel. *Quo lusu ludemus?* Vald. *Triumpho Hispanico, & distributor retinebit sibi indicem chartam, si sit monas, aut imago humana.* Ma. *Sciamus iam quis erit ludo exclusus.* Tam. *Probè mones, cedò folia: hoc est tuum, hoc istius, hoc Lupiani: tu es iudex.* Vald. *Malim te mihi iudicem, quàm collusorem.* LV. *Bona uerba: cur istuc quæso?* Vald. *Quia es in ludendo admodum uafer, & cauillator: tum aiunt te artem tenere componendi folia, ut tibi expediat.* LV. *Non habet fraudē mea lusio: sed imperitiæ tuæ industria mea uidetur impostura, quod ferè ignaris contingit. Cæterum, qui tibi placet Castellus? qui simul ac lucratus est pauxillum pecuniæ, deserit collusores.* Ta. *Eludere*

est

est hoc quidem potius, quàm ludere. VALD. *Le-uius hoc malum: nam si uincatur, adfixus erit lu-do, clauo plus quàm trabali.* Tam. *Sed lusuri sumus bini, duo contra duos, quomodo erimus compara-ti?* Vald. *Ego ludi huius insciens, adhærebo tibi Castelle, quem audio esse callentissimum.* Ta. *Ad-de etiam callidissimum.* Castell. *Non est hic opus electionibus, sorti sunt committenda omnia: qui-bus obuenerint plura puncta, aduersus eos pug-nabunt, quibus pauciora.* VALD. *Esto ita, adsig-na folia.* Manric. *Vt optaueram ego & Castellus ab eadem stamus parte, contrarias tuentur partes Valdaura & Tamayus.* Vald. *Sedeamus uti sole-mus.X. decussatè: da mihi illam sellam reclinatori am, ut quietius perdam.* Tam. *Appone scabella, assideamus iã: sortire cuius sint primæ partes.* Va. *Meæ sunt, distribue tu Castelle.* Cast. *Quomodo? à sinistra in dexteram, more Belgico? an contrà, Hi spano more, à dextra in sinistram?* Vald. *Hoc mo-re, quoniam ludo Hispanorum utimur: & reieci-stin' decades?* Cas. *Etiam, quod folia dabo singulis?* Ma. *Nouena. Sed quæ nam erit sponsio?* Ma. *Terni in singulas manus denarij, cum geminatione spon-sionis.* Ca. *Sensim mi Manrice, nimium properas: non esset is lusus, sed furor, ubi tantum pecuniæ ue-niret in periculum; quomodo tu posses oblectari*

in anxietate illa: ne tot nummi tibi pereant? denarij singuli sufficient, & auctus sponsionis erit dimidij, nempe aßium quinque. VAL. Rectè consulis: ita nec nihil uidemus, quod est incipidum, nec quo doleat, quod est acerbum. CAST Habetis singuli nouena folia? cordium est familia dominatrix & hæc regina est mea. VALD. Nescio quàm felix est omen hoc: certe est uerißimum, dominari uulgò corda fœminarum. CAST. Desine speculationes: responde ad hoc, augeo sponsionem. VALD. Ludum habeo dißipatum, & male coherentem: cedo tibi. TA. Et ego item: distribue tu Maurice. VALD. Quid agis? non uertis chartam indicem? Maur. Volo prius meas computare ne plures ac pauciores acceperim. VALD. Vnam habes plus iusto. MVN. Deponam. VAL. Non est ea lex lusus, sed ut uicem tuam amittas distribuendi, & transeat ad sequentem: cedo folia. MAVR. Non faciam, quandoquidem nondum protuli indicem. VAL. Imò facies per Deum. CA. Apage, quid tibi uenit in mentem mi Valdrua? Iusiurandum admisces rebus leuißimis, quod uix grauißimis reb. adhiberi conuenit. Maur. Quid tu dicis iudex? LV. Profectò, ignoro quid sit in eo facto statuendum. Man. Qualem iudicem nobis præfecimus sine iudicio, ducem sine oculis? Vald. Quid ergo fiet? Man.

Quid

Quid tandem? nisi ut mittamus Lutetiam, qui hac de re adferat nobis aliquod Senatusconsultum. CAST. Misce omnia, & rursum impartire. Tam. O qualem ludum mitto de manibus, non obueniet mihi hodie similis CAST. Misce probè isthæc folia, & præbeto singulis attentius. VALD. Rursum augeo sponsionem. TAM. Num non prædixi non habiturum me hodie in manibus ludum illi parem? semper sum infortunatißimus: cur ego ludum uel aspicio oculis? CAST. Hoc uerò non est ludere, sed se adflictare: hoc est, refici & recreari animum, ita concitari: ludum oportet esse ludum, non molestiam. Manric. Sustine paulisper, ne obijcias folia: nam est [b] panicum. Vald. Responde igitur an recipias. Manric. Recipio, & rursum augeo. VALD. Quid te speras, me ferocibus tuis uerbis protelare? non concedo, MANR. Effare tandem semel, & expeditè, admittisne? VALD. Etiam, & quidem libentißimè: & animus instigat me tali ludo maiore precio certare, sed istud inter amicos sufficit. TAM. Quid uerò me non computatis inter uiuos? adeo nulla est mei mentio? CAS. Quid igitur tu ad hæc, homo fœneæ? Tam. Ego uerò augeo mea ex parte depositum. Manr. Quid tu dicis Castelle? CAST. Nunc me consulis, postea, nam tua opera depositum creuit in immensum:

[b] Vanus terror.

illi in te. PHILIP. Stunica est educator meus: Siliceus autem institutor literarius. Subditi sunt illi quidem mei, seu uerius patris: sed pater, cui ego sum subditus, præfecit illos mihi, & me illis subiecit. MOR. Quid ergo dedit pater celsitudinem tuam in seruitutem illis hominibus? PHIL. Nescio. MOR. Ah facinus indignißimum. SOP. Minimè uerò ô fili: imò illos fecit seruos tuos, quos uoluit tibi semper adhærere, oculos, aures, animum mentem in te unum defixam gerere semper, & relictis suis quemq; negotijs, tuum unius negocium agere: non ut te imperiose uexent, sed ut rudes tuos mores boni illi & sapientes uiri ad uirtutem, decus, atque excellentiam forment: non quò te reddant mancipium, sed ut uerè liberum, & uerè principem: quibus si non obtemperaueris, tum demum seruus eris extremæ conditionis, peior ijs, qui hîc inter nos uersantur, empti & uenditi ex Aethiopia uel Africa. MOR. Cuius tandem esset mancipium, si illis educatoribus morem non gereret? SO. Non certè hominum, sed uiciorum: qui domini sunt importuniores, atque intolerabiliores quouis homine improbo & sceleroso. PHI. Non satis ista intelligo, quæ dicis. SOPH. At intellexisti, quæ Morobulus. PHI. Planißimè omnia. SOPH. O quam essent homines fœlices, si quàm citò haberēt sensum

atq;

atq; intelligentiam rerum leuium & malarum haberent etiam bonarum & conducibilium. Nunc uero contrà euenit: ætate istas nugas, ineptias, imò insanias, ad quas te Morobulus est adhortatus, facilè intelligis: quæ ego de uirtute, de dignitate, de omni laudis genere dicerem, tàm caperes quàm si Arabicè loquerer, aut Geticè. PHILIP. Quid ergo faciundum consuleres? SOP. Vt saltem sustineres adsentionem, nec huius suasibus, nec meis adquiesceres, quoad de utrisq; posses iudicare. PHI. Quis dabit hoc iudicium? SOP. Aetas, institutio, experimenta. MOROB. Hui, quàm esset longum ista expectare. SO. Bene monet Morobulus: abijce libros, eamus lusitatum, & ludemus ludum, in quo unus eligitur rex: is præscribet alijs quæ sint agenda, parent cæteri iuxta leges lusionis: tu eris rex. PHIL. Vt erit ludus? nam si eum ignorem, quò modo potero regem in illo agere? SOP. Quid dicis Philippule dulcißime, deliciæ Hispaniarum in ludo & rebus leuißimis, in quibus error nihil adfert periculi, non auderes regnũ suscipere ludi nescius, & uis tot et tanta regna seriò capeßere, ac regere, ignarus conditionũ populorũ, legũ administrationis deniq; rudis totius prudentiæ, instructus solũ ridiculis ineptijs, quas tibi Mor. hic in animũ instillat? Heus puer, dic præfecto equilis, ut proferat huc equũ illũ

Neapo-

Neapolitanum, ferocißimum calcitronem, & sternacem, in quo Philippus sedeat. PHIL. Minimè uerò illum, sed alium cicuratiorem: nam regendi equi tam refractarij nondum artem habeo, nec uires. SOP. Quæso Philippe, & putas tu leonem ullum esse æquè ferocem, aut equum adeò calcitronem & refractarium, & minus parentem frenis, quàm gentes & cœtus hominum? qui conueniunt, & congregantur ex omni uiciorum, flagitiorum, & scelerum & facinorum genere ex animi perturbationibus concitatis, incensis, inflammatis, ardentibus? equum non audes attingere, populum posßis quouis equo ad regēdum tractandumq; difficiliorem? Sed missa isthæc faciamus. Vides in hoc flumine illam cymbulam? nauigatio est iocundißima atq; amœnißima inter prata & salicta, quæso descendamus in eam: tu sedebis ad clauum, & ages cymbam. PHILIP. Ita planè, ut uos subuertam, & demergam, quemadmodum nuper fecit Pimentellulus. SOP. Nec cymbam quidem gubernare uis in amne tam modico, & tam placido, quia rudis: & committis te mari illi undis, fluctibus, tempestati populorum, inscius & inexpertus? Planè usu tibi uenit, quod Phaëthonti, qui aurigandi nescius, ardore iuuenili currum patris sibi gubernandum depoposcit: notam esse tibi fabulam reor. Præclarè

Isocra-

Isocrates, duas res maximas in hominum uita dicebat esse, principatum & sacerdotium: quas tamen nemo non expeteret tanquam dignus, nemo nō crederet se rectè posse gubernare, tanquam prudentißimus. PHI. Intelligo nihil esse conditioni ac personæ meæ perinde necessarium, ut artem ac peritiam regendi regni. SOPH. Probè rem tenes. PHI. Quomodo eam assequar? SOPH. Eduxisti tu illam tecum ex matris utero? PHI. Nihil minus. SOPH. Quomodo igitur scies, nisi discas? PHI. Nullo modo. SOP. Qua igitur fronte audet Morobulus hic esse tibi autor, ut ea studia reijcias, quibus & artis huius peritia, & aliarum rerum maximarum, ac pulcherrimarum cognitio paratur? PHI. A quibus ergo sunt hæc haurienda? SOP. Ab ijs, qui ea maximis ingenijs animaduerterunt, atq; obseruarunt: quorū alij sunt mortui, alij uiui. PH. E mortuis quomodo discendū? possunt ne mortui loqui? SO. Nunquámne fando audiuisti nominari Platonem, Aristotelem, Ciceronem, Senecam, Liuium, Plutarchum? PHILIP. Magna nomina: sæpè, & cum ingenti admiratione ac laude. SOPH. Illi ipsi & alij permulti eorum similes, iam olim uita functi, confabulabuntur tecum, quoties & quam diu libuerit. PHIL. Quomodo? SOP. Libris quos ad docendam posteritatem relinquerunt. PHIL. Quin dantur

mihi

mihi illi iam in manus? SOP. Dabuntur breui, posteaquàm didiceris eum sermonem, quo poßis loquentes illos intelligere. Sustine paulisper, atq; hãc breuem molestiam perfer, quæ deuoranda est in accipiendis principijs: ilicò post incredibiles sequentur delectationes, quas qui nondum degustarunt, mirandum non est à literatorio studio abhorrere. Nam qui sunt experti, eos citius à uita, quam à libris & rebus cognoscendis auelleres. PHILIP. Cedò uerò, qui sunt uiui, à quibus sapientia hæc discenda est, & mens bona? SOPH. Si iter esses quodpiam initurus, à quibus tandem de itinere percontareris? utrum ab ijs, qui iter illud nunquam uidissent, an qui aliquando confecissent? PHILIP. Ab ijs scilicet, qui confecissent. SOPH. Vita hæc nónne est uelut iter quoddam, & profectio perpetua? PHILIP. Si uidetur. SOPH. Qui ergo iter hoc perambularunt, senes an iuuenes? PHILIP. Senes. SOP. Senes igitur auscultandi. PHILIP. Omnes indifferenter? SOPH. Acutè rogas: non omnes promiscuè: sed quemadmodum de uia, sic de uita: utri norunt uiam, qui eam peregerunt, nihil animaduertentes, aliud agentes, animo non minus peregrinante, quàm corpore: an qui annotarunnt diligenter & attentè singula, & memoriæ mandarunt? PHILIP. Nimirum hi posteriores. SOPH. Ergo in

go in consilio de uitæ ratione capiendo non audiendi iuuenes, qui iter hoc nunquam sunt ingreßi: quanto minus adolescentes, & quod stultißimum est atque indignißimum, pueri? neque ad id admittendi senes imprudentes, lasciui, dementes, deteriores pueris: quos diuina oracula execrantur, quod sint pueri centum annorum. Solis præbendæ aures senibus magni iudicij, usus rerum, & prudentiæ. PHI. Quo signo eos dignoscam? SOP. Nimirum ætate ista fili, nullo adhuc, sed ubi maius & firmius accesserit iudicium, facilè id cognosces ex uerbis & factis, tanquam nota certißima. Intereà uerò, dum ea ingenij facultate non uales, crede te cunctum & committe patri tuo, & ijs quos tibi pater adiunxit institutores ac magistros, infirmæq; istius ætatis gubernatores, & quasi manuductores per eam uiam, quam tu nunquã iniisti. Nam patri, cui charior es, quàm ipsimet tibi, maior est de te cura, quàm tibiipsi: atq; ad eam rem non solùm suo usus est consilio, sed hominũ sapientum. MO. Nimis diu tacui. SO. Ita planè præter morẽ tuũ eamq; rem ego iamdudũ uehementer demirabar. MO. An non pater tuus Phil, & rex Galliæ, & alij magni reges ac principes, sine literis & labore isto tam molesto, quem hic teneris tuis humeris inclementer imponit, regna & ditiones suas regunt & in officio cõtinẽt?
SOP.

SOP. *Nulla res tam facilis est, quæ non fiat difficilis, si inuitus facias. Non est opera literis impensa laboriosa ei, qui libens eam subit: qui autem inuitus, ei uerò uel lusitare, & in locis deambulare amœnißimis, graue ac intollerandum est: tibi Morobule nugandi auidißimo, & nugis semper adsucto, serium aliquid uel agere, uel audire, instar est mortis: uicißim alij complures uitam sibi existimarent acerbam, si ad istum modum uitæ suæ rationes instituerent. Quàm multi sunt in aulis præsertim, quibus est nihil dulcius, quàm ocium torpens atq; inertißimum? admouere manum alicui operi, tormenti est loco: quàm multi uicißim in populis, qui emoriantur citius, quàm sic dies omnes uacuos transigere? & celerius delascentur nihil agendo, quàm ab intentione animi in negotiũ aliquod. Sed ut respondeam tibi de Cæsare & rege Galliæ, audies à me in uniuersum de senibus: quos posui eos esse, qui spacium hoc uitæ decurrissent. Si omnes quotquot iam quampiam peregissent, concorditer narrarent se per uiam in locum incidisse plenum difficultatis & periculi, ex quo saucij & peßimè adfecti discesserunt: quod si eiusmodi iter rursum essent ingressuri, nihil diligentius cauerent, quàm illud discrimen: quid tu censes, an non hominis foret amentißimi, cum eadem*

ipse uia insisteret, non recordari tanti periculi, non illud deuitare. PHILI. Nondum teneo quid uelis. SO. Faciam igitur planius exemplo: finge esse supra flumen istud tabulam angustam pro ponticulo: referant, tibi omnes. quotquot equo insidentes, tentarunt illam transire, decidisse in aquam, adijsse uitæ discrimen, ægrè esse extractos semiuiuos: intelligis ne hoc? PHIL. Bellißimè. SCO. Quid tu iam, an non tibi demens uiderere, si faciens illac iter, non ex equo descenderes, & effugeres periculum, in quod alios uenisse audis? PHI. Nimirum ita agerem. SO. Et meritò. Quære tu iam ex senibus, quid maximè senserint incommodum in uita, quid eos præteraisisse doleat, & uehementer pœniteat: omnes tibi uno ore respondebunt, qui aliquid didicerunt, Non plus didicisse: qui uerò nihil, Non adhibuisse operam, ut aliquid scirent. In hanc querimoniam ingreßi, non faciunt finem referendi, missos se fuisse à parentibus, aut educatoribus ad scholas & magistros literarum: sed tamen uanis delectatiunculis, uel lusionum, uel uenationum, uel amorum, aut eiusmodi nugarum electos, amisisse pulcherrimas è manibus discendi occasiones: itaq; conquerentur de fato suo, & sortem suam deplorant, ac semetipsos accusant, damnant, interdum quoque execrantur. Vides ergo locum

hunc desidiae, atque ignorantiae esse in uia hac uitae maximè infestum & periculosum, unumq; omnium praecipuè deuitandum? quoniam quidem audis tam miserabiles eorum querelas, qui in illum sunt collapsi: is est igitur omni cura & diligentia cauendus, & segnicie, ocio, deliciolis, nugis reiectis ac spretis, in studia literarum cultumq; bonae mentis tota animi intentione incumbendum. Tu de hac re patrem tuum roga, tametsi iuuenem adhuc: & tu Morobule tuum, iam senem: intelligetis ex eis, ueram esse meam sententiam.

LVDVS CHARTARVM seu foliorum.

Valdaura, Tamayus. Lupianus, Castellus, Manricus

VALD. Quàm asperum tempus, quàm rigens & saeuum coelum, quam obscoenum solum. TAM. Quid nos monet hic coeli ac soli habitus? Vald. Non egredi domo. TAM. Quid uerò domi agere? VALD. Ad luculentum focum studere, meditari, cogitare de rebus, quae aliquid emolumenti adferant menti, & probis moribus. CAST. Id quidem agendum praecipuè, nec aliquid debet esse homini antiquius. Sed ubi ab intentione

illa

illa delassatus fuerit animus, quò diuertet, hoc dun taxat tempore? VALD. Alijs quidem aliæ sunt animorum refectiones: ego uerò lusu foliorũ magnopere oblector ac recreor. Tam. Et hæc temporis qualitas eò inuitat, ut abdamus nos in cubiculũ bene clausum, & obseptum undiq; à uento & frigore, lucente camino, mensa posita cum chartis. VAL. Aũ minime chartis. TAM. Lusorias dico. VAL. Istud placet. TAM. Tum pecuniæ promatur nonnihil & calculi ad computandum. VAL. Nihil opus erit calculis, si minutuli adsint nummi. Tam. Ego nullos habeo præterquam aureos, & argenteos crassiores. Vald. Commuta aliquos ex argenteis minuta pecunia: heus puer cape stuferos hos simplos, sesquiduplos, triplos, & à numulario cura nobis numos minutos, simplos, duplos, triplos, non maiores. Tam. Quàm nitidi sunt hi numi? Vald. Nimirum recentes adhuc, & asperi. Tā. Concedamus in forum aleatorium, ubi omnia inueniemus parata. Cast. Non expedit, nam haberemus arbitros plurimos: quid refert ludas illic an uia pub. Consultius fuerit, ut recipiamus nos in cubiculum tuũ, & accersamus ex sodalibus aliquot, maximè animo refocillãdo idoneos. Ta. Tuũ conclaue est ad id cõmodius: nam in meo cubiculo subinde à pedissequis matris interpellaremur, aliquid

ſemper quæritantibus in arcis mundi muliebribus. VALD. In cœnatione igitur. TAM. Eſto ita, eamus. Puer, ſiſte hic nobis Frãciſcum Lupianum, & Rodericum Manricum, & Zoilaſtrum. VAL. Mane: minimè uerò Zoilaſtrum, hominem iracundum, rixoſum, clamoſum, calumniatorem, & qui minimis de rebus excitat ſæpè acroces tragœdias. CAS. Optimè profectò mones: num ſi adoleſcens talis recreationi ſe noſtræ admiſceret, non eſſet id ludere, ſed ſeriò rixari: accerſe, igitur pro illo Rimoſolum. VALD. Neque hunc, niſi uelis, quæcunque hic fuerimus nugati, ante ſolis occaſum nota eſſe toti ciuitati. CAST. Tam bonus eſt præco? VALD. Etiam, rerum quas ſciri nihil attinet, nam res bonas ſacratius reticet, quàm myſteria Eleuſina. TAM. Veniant ergo Lupianus & Manricus ſoli. CAST. Hi ſunt belli ſodales. TAM. Et mone illos, ut adferant ſecum numulos. quicquid eſt autem ſeueritatis & ſerij, domi commendent Philopono tetricò: ueniant facetijs, lepôre, gratijs comitati. LVP. Salui ſitis ſodales feſtiuiſsimi. VAL. Quid ſibi uult cõtractio iſthæc frõtis? exporrigite iſtos uulticulos: an nõn eſtis iuſsi, cogitationes omnes literatas apud Muſea deponere? LVP. Cogitationes noſtræ literariæ ſunt adeò illiteratæ, ut eas Muſæ, quæ ſunt in Muſeo reſpuãt.

MAN.

MANR. Saluete. VALD. Salus est dubia, quando ad acies & pugnas uocamini, & quidem quibus reges sint interfuturi. TAM. Este bono animo: crumenæ impetuntur, non iugulo. LVP. Crumena plerisq; est pro iugulo, pecunia pro sanguine ac spiritu, uelut istis caribus, quorum uitæ contemptus instrumentum est regibus ad exercendos suos furores. MAN. Nolo ego esse actor in hac fabula, sed spectator. TAM. Qui sic? MAN. Quia sum infortunatißimus, semper à ludo discedo uictus & spoliatus. TAM. Scis quid dicunt prouerbio aleatores? ibi quærendam esse togam, ubi amiseris. MAN. Verum, sed periculum est, ne dum togam amißam quæro, pedam & tunicam, & interulam. TAM. Accidit quidem hoc non raro: sed qui non periclitatur, non ditescit. MA. Ea est metallicidarum sententia. TAM. Imò etiam [a] iani medij Antuerpiensis. VAL. Rectè habet: non possumus nisi quatuor ludere, sumus quinque, sortiemur quis erit aliorum spectator. MAN. Ego ero sine sortione. VAL. Nihil tale, nulla est facienda iniuria: non cuiusquam uoluntas id decernet, sed fors. cui primus rex obtigerit, sedebit ociosus spectator. & si quid inciderit controuersiæ, iudex. LV. Ecce uobis fasciculos duos foliorum integros: alter est Hispaniensis, alter Gallicus. VALD. Hispani-

[a] Locus est, ubi negotiatores cōgregantur.

ſpánienſis hic non uidetur iuſtus LVPI. *Quid ita?* Vald. *Quoniam deſunt decades.* LVPI. *Non ſolent illi habere, ut Gallici. Chartæ enim Hiſpanæ, quemadmodum & Gallicæ, in quatuor ſunt genera ſeu familias diuiſæ. Hiſpanæ habent aureos nummos, carcheſia, baculos, enſes. Gallicæ, corda, rhombulos, trifolia, uomerculos, ſeu palas, ſeu ſpicula: eſt in quaq; familia rex, regina, eques, monas, dias, trias, quaternio, pentas, ſenio, heptas, ogdoas, enneas. Gallicæ habent etiam decades: & Hiſpanis aurei & carcheſia, potiora ſunt pauciora, contrà enſes & baculi. Gallis autem plura ſunt ſemper meliora.* Caſtel. *Quo luſu ludemus?* Vald. *Triumpho Hiſpanico, & diſtributor retinebit ſibi indicem chartam, ſi ſit monas, aut imago humana.* Ma. *Sciamus iam quis erit ludo excluſus.* Tam. *Probè mones, cedò folia: hoc eſt tuum, hoc iſtius, hoc Lupiani: tu es iudex.* Vald. *Malim te mihi iudicem, quàm colluſorem.* LV. *Bona uerba: cur iſtuc quæſo?* Vald. *Quia es in ludendo admodum uafer, & cauillator: tum aiunt te artem tenere componendi folia, ut tibi expediat.* LV. *Non habet fraudẽ mea luſio: ſed imperitiæ tuæ induſtria mea uidetur impoſtura, quod ferè ignaris contingit. Cæterum, qui tibi placet Caſtellus? qui ſimul ac lucratus eſt pauxillum pecuniæ, deſerit colluſores.* Ta. *E ludere*

est hoc quidem potius, quàm ludere. VALD. Le uius hoc malum: nam si uincatur, adfixus erit ludo, clauo plus quàm trabali. Tam. Sed lusuri sumus bini, duo contra duos, quomodo erimus comparati? Vald. Ego ludi huius insciens, adhærebo tibi Castelle, quem audio esse callentißimum. Ta. Adde etiam callidißimum. Castell. Non est hic opus electionibus, sorti sunt committenda omnia: quibus obuenerint plura puncta, aduersus eos pugnabunt, quibus pauciora. VALD. Esto ita, adsigna folia. Manric. Vt optaueram ego & Castellus ab eadem stamus parte, contrarias tuentur partes Valdaura & Tamayus. Vald. Sedeamus uti solemus. X. decussatè: da mihi illam sellam reclinatoriam, ut quietius perdam. Tam. Appone scabella, aßideamus iã: sortire cuius sint primæ partes. Va. Meæ sunt, distribue tu Castelle. Cast. Quomodo? à sinistra in dexteram, more Belgico? an contrà, Hispano more, à dextra in sinistram? Vald. Hoc more, quoniam ludo Hispanorum utimur: & reiecisti n' decades? Cas. Etiam, quod folia dabo singulis? Ma. Nouena. Sed quæ nam erit sponsio? Ma. Terni in singulas manus denarij, cum geminatione sponsionis. Ca. Sensim mi Manrice, nimium properas: non esset is lusus, sed furor, ubi tantum pecuniæ ueniret in periculum; quomodo tu posses oblectari

in anxietate illa: ne tot nummi tibi pereant? dena-
rij singuli sufficient, & auctus sponsionis erit di-
midij, nempe aßium quinque. VAL. Rectè consu-
lis: ita nec nihil uidemus, quod est incipidum, nec
quo doleat, quod est acerbum. CAST Habetis sin-
guli nouena folia? cordium est familia dominatrix
& haec regina est mea. VALD. Nescio quàm felix
est omen hoc; certe est uerißimum, dominar i uul-
gò corda foeminarum. CAST. Desine speculatio-
nes: responde ad hoc, augeo sponsionem. VALD.
Ludum habeo dißipatum, & male coherentem:
cedo tibi. TA. Et ego item: distribue tu Manrice.
VALD. Quid agis? non uertis chartam indicem?
Maur. Volo prius meas computare ne plures ac
pauciores acceperim. VALD. Vnam habes plus
iusto. MVN. Deponam. VAL. Non est ea lex lu-
sus, sed ut uicem tuam amittas distribuendi, &
transeat ad sequentem: cedo folia. MANR. Non
faciam, quandoquidem nondum protuli indicem.
VAL. Imò facies per Deum. CA. Apage, quid tibi
uenit in mentem mi Valdrua? Iusiurandum admi-
sces rebus leuißimis, quod uix grauißimis reb. ad-
hiberi conuenit. Manr. Quid tu dicis iudex? LV.
Profectò, ignoro quid sit in eo facto statuendum.
Man. Qualem iudicem nobis praefecimus sine iudi
cio, ducem sine oculis? Vald. Quid ergo fiet? Man.
Quid

Quid tandem? nisi ut mittamus Lutetiam, qui hac de re adferat nobis aliquod Senatusconsultum. CAST. *Misce omnia, & rursum impartire.* Tam. *O qualem ludum mitto de manibus, non obueniet mihi hodie similis* CAST. *Misce probè isthæc folia, & præbeto singulis attentius.* VALD. *Rursum augeo sponsionem.* TAM. *Num non prædixi non habiturum me hodie in manibus ludum illi parem? semper sum infortunatissimus: cur ego ludum uel aspicio oculis?* CAST. *Hoc uerò non est ludere, sed se adflictare: hoc est, refici & recreari animum, ita concitari: ludum oportet esse ludum, non molestiam.* Manric. *Sustine paulisper, ne obijcias folia: nam est* [b] *panicum.* Vald. *Responde igitur an recipias.* Manric. *Recipio, & rursum augeo.* VALD. *Quid te speras, me ferocibus tuis uerbis protelare? non concedo.* MANR. *Effare tandem semel, & expeditè, admittisne?* VALD. *Etiam, & quidem libentissimè: & animus instigat me tali ludo maiore precio certare, sed istud inter amicos sufficit.* TAM. *Quid uerò me non computatis inter uiuos? adeo nulla est mei mentio?* CAS. *Quid igitur tu ad hæc, homo fœneæ?* Tam. *Ego uerò augeo mea ex parte depositum.* Manr. *Quid tu dicis Castelle?* CAST. *Nunc me consulis, postea, nam tua opera depositum creuit in immen-*

b Vanus terror.

ſam: ego incrementum hoc non auderem hoc meo ludo ſuſtinere. VALDAV. Reſponde adfirmatè. CASTEL. Non habeo quod ſic reſpondeam, ſed ualdè ambiguè & dubitanter, & cunctabundè, & timidè, & diffidenter: eſt ne ſic ſatis expreſſe dictum? MANRIC. Deum immortalem quanta cōpia, non tam denſa nuper cadebat grando. Sed quæſo te periclitemur pauliſper. CASTEL. Experiamur quando ita tibi placet, à me uerò ne ſperâris magnam opem. MANRI. Feres tamen quas poteris ſuppetias. CASTEL. Nihil neceſſe id habes admonere. MANRI. Planè uicti ſumus. Tam. Vicimus denarios quatuor: miſce. VALD. Addo aſſes quinque. CASTEL. Neſcio an cedam: nam ſcio me certò uictum iri. TAM. Rurſum alteros quinque. CASTE. Quid tu ad hanc prouocationem dicis? MANR. Quid dicam? fugio. Caſt. Tu perdidiſti proximum ludum, ſine me hunc arbitratu meo perdere. Sentio me eſſe inferiorem: ſed ſuſtinendum eſt, quàm diu aliquid uidero ſupereſſe uirium. VALD. Quid ergo dicis? recuſas? Caſtel. Non, imò addico. TAM. Tu Valdura non nōſti hunc Caſtellum: ſuperiorem habet ludū tuo, ſed ita ſolet callidos prouocatores illectare in ſuū rete. Vide ne quò progrediaris temerè: ubi teneatis irretitus. VAL. Diuum fidem, quomodo potuiſti diui-

sti diuinare folium mihi postremum restare huius nationis? CASTEL. *Noui omnia folia.* Vald. *Non omninò est istuc incredibile.* Castel. *Ita planè noui à facie.* Vald. *Forsitan etiam à tergo.* Castel. *Nimium suspiciosus es.* Vald. *Tu me facis: eat hoc cum tua bona uenia.* Tam. *Dispiciamus, num quæ sint chartæ auersæ maculatæ, unde possint nosci tari.* Vald. *Faciamus quæso nos ludendi finem, angit me hic ludus, tàm infœliciter cedendo.* Castel. *Vbi uoles: sed fortasse non in ludo est uiciū, sed in tua imperitia, qui nescis ludum scienter ad uictoriam adcommodare, sed iacis folia absq; arte, ut sors tulerit: ratus nihil interesse, quid prius, quid posterius mittas, quid quo loco sis iacturus.* Ta. *Omnium rerum est satietas, etiam uoluptatum: & ego defessus sum iam sedendo, adsurgamus aliquantisper.* LVPI. *Cape testudinem hanc, & aliquid nobis cantilla.* Tam. *Quid tandem?* LVPI. *De ludo quippiam.* Tam. *Carmen Vergilij?* LVPI. *Isthuc ipsum: aut si mauis Viuis nostri, quod ille nuper canebat deambulans in pomerio Burgensi.* Vald. *Anserina uoce.* LVPIAN. *Cane tu olorina.* Tam. *Deus meliora: nam olor non canit, nisi fato iam urgente.*

Ludunt & pueri, ludunt iuuenesq; senesq;.
Ingenium, grauitas, cani, prudentia, ludus.

Deniq;

Deniq; mortalis, sola uirtute remota,
Quid nisi nugatrix, & nana est fabula, uita?

Vald. *Possum uobis confirmare esse carmen benè expressum, tanquam ex spongia arida.* LVP. *Tanta cum difficultate componit carmen?* Val. *Magna, siue quòd rarò, siue quòd non libenter, siue quòd altò fert eum ingenij pronitas.*

LEGES LVDI.

Varius dialogus de vrbe Valentia.

Borgia, Scintilla, Cabanillius.

BOR. *Vnde tu iam nobis Scintilla iucundissime?* SCINT. *Lutetia* BORG. *Qua tandem Lutetia?* SCINT. *Qua tandem quæris, quasi sint multæ?* BOR. *Etiam si sit unica, ea quænam sit ignoro, aut ubi sita.* SCINT. *Lutetia Parisiorum.* BORG. *Parisios nominari audieram, & quidem sæpè, Lutetiam nunquam: est ergo Lutetia, quot nos Parisios dicimus?* *Ea igitur est causa, cur tu tam diu nulli es uisus Valentiæ, & potissimum in Sphæristerio nobilitatis?* SCINT. *Alia ego uidi Sphæristeria Lutetiæ, alia Gymnasia, alios ludos, longè istis uestris utiliores ac præstantiores.* BO. *Ecquos quæso?* SCINT. *Triginta Gymnasia plus minus in Academia illa, omni eruditionis, scientiæ, & sapientiæ genere referta: doctos præceptoros,*

iuuen-

iuuentutem studiosißimam, & optimè moratam. BORG. Vulgus scilicet hominum. SCINT. Quid tandem uocas uulgus? BORG. Fecem plebis, filios sutorum, textorum, tortorum, fullonum, & eiusmodi artificum atque operariorum. SCINT. Vos hîc, ut uideo, ex uestra hac ciuitate metimini orbem uniuersum, & eosdem tota Europa existimatis esse mores, quos hic: dico iuuentutem illic esse frequentißimam principum, procerum, nobilium, & hominum locupletißimorum, non ex Gallia modò, sed ex Germania, Italia, Britannia, Hispania, Belgica, admirabiliter addictam studijs literarum, parentem institutorum præceptis & iusis: quorum mores non simplici tantum admonitu formentur, sed acri reprehensione, cùm est opus, etiam castigatione, plagis, uerberibus quæ omnia accipiuntur, & proferuntur animis moderatißimis, & uultu modestißimo. CAB. Audiui sæpenumerò eiusmodi narrari mihi, cùm agerem in Gallia legatus Ferdinandi regis. Sed omitte quæso nunc ista, aut differ aliud in tempus: uides nos esse in ludo miraculi, cui est proximum Carossorum: hoc age, de pila sit iam sermo oblectandi nostri gratia. SCINT. Amâbo, ne adsideamus, sed deambulantes colloquamur, quæ fuerit collibitum: quà ibimus? hacne per diui Stephani, an illac ad portam regalem, & uisemus

mus in regia Ferdinandum ducem Calabriæ? Cabi Ne fortè optimi principis interpellemus studia sapientiæ? BOR. Præstabit mulas accersere, ut uehentes loquamur. Caban. Ne amittamus quæso usum pedum & crurum, tempus est sudum ac serenum & aura frigidiuscula, satius erit pedestres, quàm equestres incedere. BORG. Eamus hac igitur per diui Ioãnis Hospitalis, ad uicum marinum. Caba. Spectabimus obiter decoras formas. BOR. Apage pedestres? erit dedecori. SCINT. Maiori est mea sententia dedecori, uiros pendere de iudicio puellarum rudium atque ineptarum. Caban. Vis ne ut rectè eamus per plateam ficus, & diuæ Teclæ? SCINT. Non, sed per uicum tabernæ gallinaceæ: nam in eo uico cupio uidere ædes, in quibus natus est Viues meus: sunt enim, ut accepi, descendentibus ad sinistram postremæ in uico: & inuisam eadem opera sorores eius. BOR. Omitte nunc uisitationes muliebres: si mulierem uis alloqui, eamus potius ad Angelam Zabatam, cum qua erunt confabulationes literatæ. Caban. Vtinam si id cupitis, adesset Marchiona Zeneti. SCINT. Si uera sunt, quæ de illa, cùm essem in Gallia, audiui, maius est id argumentum, quàm ut de illo tractari leuiter, & ab aliud agentibus uel possit, uel debeat. BORG. Ascendemus ad diui Martini, an descende-

ſcendemus per uicum Vallesij, ad plateam uillæ ra ſæ? Caban. Hac inde ad ſphæriſterium Barzij, ſeu mauis Maſcoñorum. BORG. *In Gallia habetiſne ad hunc modum ludos in publico?* SCIN. *De alijs Galliæ urbibus non poſſem tibi reſpondere. Lutetiæ ſcio nullum eſſe: ſed in priuato multa, uelut in ſuburbijs diui Iacobi, diui Marcelli, diui Germani.* Caba. *Et in ipſa ciuitate famoſiſsimum, quod uocant Bracchæ.* BORG. *Luditur eadem illic ratione, qua hîc?* SCINT. *Eadem prorſum: niſi quod magiſter Ludi præbet illic calceos, & pileos luſorios.* BOR. *Cuiuſmodi ſunt?* SCINT. *Calcei ſunt coctilitij.* BORG. *Non eſſent hic utiles.* Cabanil. *Videlicet in uia lapidoſa: in Francia uerò & Belgica luditur ſuper pauimentum lateribus conſtratum, planum & æquabile.* SCIN. *Pilei ſunt æſtate leuiores, in hyeme autem craſsi, profundi, cum offendice ſub mento, ne in agitatione uel elabantur ex capite, uel decidant in oculos.* BOR. *Offendimento hic non utimur, niſi cùm eſt uentus uehementior: ſed quales habent pilas?* SCINT. *Nullos ferè folles, ut hîc: ſed ſphærulas minores ueſtratibus, & multo duriores, ex corio albo: tomentũ eſt, non ut in ueſtris, lanugo è pannis tonſa, ſed pili ferè canini: eamq́ue ob cauſam raro luditur palma.* BORG. *Quomodo ergo percutiunt pilam?*

pugno

pugno ut folles? SCINT. Ne sic quidem sed reticu-lo. BORG. Confecto ex filo? SCINT. Ex fidibus crassiusculis, quales ferè sunt sextæ in testudine: ha bent funem tensum, & reliqua, ut hîc in ludis domesticis: sub funem misisse globulum, uicium est, seu peccatum: signa sunt bina, seu mauis metas: numeri quaterni, quindecimi, triginta, quadragintaquumque, seu antegressio, æqualitas numerorum: uictoria, quæ est duplex, ut cùm dicitur, uicimus signum, & uicimus ludum. Pila autem uel ex uolatu remittitur, uel ex primo resultu: ex secundo enim ictus est inualidus, & ibi fit signum, ubi pila est percussa. BORG. Non sunt aliæ lusiones, quàm sphæra? SCINT. In ciuitate, quot hîc, aut plures: sed inter scolasticos nulla alia permissu magistrorum exercetur: sed interdum clàm luditur folijs & acicbus: pueruli talis, nequiores taxillis. Non institutorem habebamus Anneum, qui obscœno die lusum filiorum concedebat: sed de illo, & in uniuersum de lusione omni tulerat sex leges, quas descriptas in tabella appenderat in cubiculo. BOR. Ne graueris rogo te & eas nobis referre, quemadmodum alia fecisti. SCINT. Pergamus deambulare: nam incredibili teneor desiderio patriæ adspiciendæ, tàm diu à me non uisæ? BOR. Concendamus mulas, ut ambulemus commodius, tùm etiam honestius

stius. SCINT. Honestatem hanc non emerim crepitu digitorum. BO. Ac ne ego quidem, ut uerum fatear, manum ob eam mouerim: sed nescio quo pacto magis id uidetur decere nostras personas. CA. Istuc quidem rectè, sed sumus tres, & in angustis uijs, aut hominum frequentia disiungeremur: unde necesse esset uel interrumpi sermonem, uel multa semper à nostrûm aliquo non exaudiri, neque intelligi. BORG. Esto sanè ita: pergamus pedestres, ingredere per angiportum hunc ad plateam Pegnarogiorum. SCIN. Optime, inde per fabros clauiles ad uicum dulciarium, tum ad forum fructuarium. BORG. Quin potius olitorium? SCINT. Vtrunque est: qui libentius oleribus uescuntur, uocent olitorium: qui fructibus, fructuarium. Quæ amplitudo fori? quæ descriptio uendentium, et rerum uenum expositarum? qui odor ex fructibus? quanta uarietas, mundicies, nitor? non possunt horti excogitari huic foro pares: quæ autem ædilis nostri, & eius ministrorum solertia & diligentia, ne quis emptor fraude à uenditore capiatur? Estne ille, qui mula uehitur, Honoratus Ioannius? Ca. Non, ut arbitror, nam unus ex meis pueris, qui eũ modò conuenit, reliquit illum abdentem se in bibliothecam suam: qui si sciret nos unà esse, non deesset haud dubio nostro sermoni, & nostris ludis

feria sua posthaberet. BOR. *Profer tandem leges.*
SCIN. *Extricemus nos ab hac turba per plateam diuæ Virginis redemptoriæ, ad uicum fumalis, & diui Augustini, ubi minor est frequentia.* CAB. *Ne discedamus tàm procul ab urbis corpore: ascendamus potius per uicum crumenarium ad cliuum, inde ad uicum militarem, & ædes familiæ uestræ Scintillæ, cuius parietes lugere adhuc uidentur mihi heroem illum, comitem Oliuanum.* BOR. *Imò luctu deposito, talem'iuuenem in tanti senis locum successisse seriò triumphant.* SCIN. *O quàm iuuat intueri curiam, & quadruplex forum præfecti urbis, quòd iam ferè familiæ uestræ Cabanilliæ hæreditarium uidetur, ciuile, criminale, & tercentum solidorum? quæ ædificia? quæ facies urbis?* B. *Nusquàm potes rectius ferre leges, quàm in foro & curia, êde tandem. Nam de laudibus, seu de admiratione potius nostræ ciuitatis aliâs dicendi erit locus aptior.* SCIN. *Prima lex, quando ludendum. Homo propter res serias est conditus, nõ propter nugas & lusus: lusus autem reperti ad reficiendum animum lassum à serijs: tunc igitur ludendũ, cùm animus aut corpus erit defatigatum: nec aliter sumendum, quàm somnus, cibus, potus, & alia, quæ uires renouant ac reficiunt: alioqui in uicio est, quemadmodum alia, quæ non suo fiunt tempore.*

pore. Secunda lex, cum quibus ludendum. Quemadmodum facturus iter, aut iturus ad conuiuium, diligenter dispicis, qui sint futuri sodales, aut comites: sic in ludo animaduertendum, cum quibus ludes, ut sint homines tibi noti: nam in ignotis magnum est periculum, & uerum prouerbium Plauti: *Lupus est homini homo, qui qualis sit, non nouit. Sunt etiam belli, festiui comites, cum quibus periculum non sit, ne rixeris, aut pugnes, aut aliquid uel facias, uel dicas turpiter atq; indecorè, ne sint blasphemi in* Deum, *aut deieratores: ne in dictis spurci, ne quid ex contagione adfricetur tuis moribus prauum, aut flagitiosum: denique sint ij, qui non aliam ad ludum mentem adferant, quàm tu: nempe ut à labore conquiescat, & leuetur animus.* Tertia *lex, quo ludo.* Primum *noto: nam in ignoratione non potest subesse delectatio, nec ludentis, nec collusorum, nec spectatorum: deinde quòd simul animum reficiat; & corpus exerceat, siquidem tempus ac ualetudo patitur. Sin secus, ludus sit, in quo non omnia possit mera sors: insit etiam peritia: quæ possit casum corrigere.* QVARTA *lex, qua sponsione.* Nec *ulla sponsione, quòd est fatuum, & celerrimè exatiat: nec ita magna, quæ ipsa lusione inquietet animum, & si uincaris mordeat ac discrutiet: non est hic*

lusus, sed carnificina. Quinta lex, quemadmodum, ut antequam ad ludendum adsideas, reputes te ad refocillandum animum uenire, in cuius aleam conijcias pauculos numos, hoc est, emas illis refectionem defatigationis, cogita esse sortem, hoc est, uariam, incertam, instabilem, communem: nullam idcircò tibi fieri iniuriam, si perdas: ut id feras æquo animo, ne contrahas uultum, & suffundas eum tristitia: ne prorumpas in conuicia & maledicta, aut aduersus collusorem, aut quempiam ex spectatoribus: si lucrifacias, ne sis in collusorem insolenter dicax: prorsum toto ludo sis comis, hilaris, facetus, iocosus, citra scurrilitatem & petulantiam: ne des significationem ullam fraudis, sordium, aut auaritiæ: in contentione ne sis pertinax, minimè omniũ iurator, memor rem illam totã (etiam si meliorem causam habeas) non esse tanti, ut nomẽ domini ad feras in testimonium. Spectatores memineris esse uelut iudices ludi: si quid illi pronunciarint, cedito, nullam edens notam improbationis: hoc modo & lusus fit delectatio, & probi adolescentis grata est educatio ingenua. Sexta lex, quamdiu ludendum. Quoad sentias animum renouatum iam, & reparatum ad laborem, & uocat hora ad negotiũ serium. Qui secus faxit, improbè factum uideri, b uelitis Quirites, iubeatis. BOR. Sicuti rogauit.

b Solẽnia in ferẽdis legib. verba Rom.

COR

CORPVS HOMINIS exterius.

Dvrerius pictor, Grynæus, Velius.

DVR. Facesse te hinc, nam uos nihil emetis, sat scio: & estis mihi impedimento, quo minus accedant emptores propius. GR. Imò uerò nos uolumus emere, modò uel precium relinquas nostro arbitratui, & tempus ipse præscribas: aut contrà, nos tempus, tu precium. DVR. Bella negociatio, mihi nihil est opus tricis eiusmodi. GRYN. Cuius est hæc imago, & quanti indicas? DVRE. Imago est Scipionis Africani, & indico sestertijs numis quadringentis, aut non multò minoris. GR. Quæso te priusquam uerbo uno eam addicas nobis, examinemus artem picturæ: & hic Velius est sequiphysicus, peritißimus humani corporis. DV. Iam dudum intelligo me à uobis intricari: sed interà dum mercatores nulli adsunt, nugamini quantum libuerit. GRYN. Nugas tu uocas peritiam artis tuæ, quid faceres alienæ? VEL. Primum omnium uerticem contexisti capillis multis & planis, cùm uertex dicatur quasi uortex, à uertendis capillis: ut in fluuijs uidemus, cùm aqua se conuoluit. DVRE. Ineptè non consideras eum esse malè pexum, more illorum temporum. VEL. Brechma

habet inæqualiter deflexum. DVR. Acceperat uulnus miles ad Trebiam, cùm seruauit patrem. GRYN. Vbi tu id legisti? DVR. In Decadibus Titi Liuij amißis. VEL. Tempora sunt nimis tumentia. DVR. Caua essent signum dementiæ. VE. Occipitium uellem uidere. DVR. Verte tabulam. GR. Cur dixit Cato inter cætera oracula, Frons occipitio prior est. DV. Quàm estis fatui: an non in quouis homine prius cernis frontem, quàm occiput? GRY. Quosdam prius uideo auersos, quàm aduersos. DVR. Et ego libenter, ut tales emptores & milites. VEL. Cato sensit, præsentiam domini potiorem esse ad curationem rerum, quàm absentiam. Cæterùm cur antias adeò longas? DVR. Loqueris de his caproneis? VEL. Etiam. DVRE. Non habuerat multis mensibus tonsorem ad manum, uelut in Hispania. VEL. Glabellam hanc cur contra ipsius uerbi etymon fecisti hirtam? DVRER. Tu ipse uulsellis, pilos detrahito. VELI. Et uibrissas extantes extra nares: sed tu, quæ tua est uersutia, culpam abs te reijcies in tonsorem. DVRER. Inscie, non animaduertis eos fuisse ætatis illius mores seueros, tristes, rusticanos. VEL. Imperite, non legisti Scipionem hunc ex omnibus sui temporis hominibus excultißimum, & politißimum fuisse, & amantem elegantiarum? DVR.
Expres-

Expressus est, cùm exularet Lintherni. GRY. Supercilium hoc est grande, & conueniens Latio: cilium habet nimis canum, & genas depressas. DV. Ex uigilijs castrensibus. GRYN. Tu non solùm es pictor, sed rhetor, ualdè uersatus in translatione criminum. DVR. Et uos, quantum intelligo, in criminationibus. VEL. Malas habet nimium tumentes, & buccas istas. DVRE. Inflat claßicum. GRYN. Et tu inflabas calicem, cùm hæc pingeres. VE. Imò uerò utrem: sed alibi fecisti pilosum, palpebras ferè nullas adpinxisti. DVR. Ex morbo illi deciderunt. GRYN. Quo morbo. EVR. Quære ab illius medico. GRY. Iámne intelligis, ob tuam tantam imperitiam detrahi debere de summa centum sestertios? DVR. Imò ob uestras cauillationes & interrogationes adeò molestas, addi ducentos oportere. VELI. Populas habet hic glaucas, atqui ego audiui cœruleas habuisse. DV. Et ego cæsias, ut mineruam bellatricem. VE. Hirquos fecisti nimium carnosos, & sinus humentes. DVRE. Flebat accusatus à Catone. VELI. Mandibulæ sunt nimis longæ, & barba densißima ac profusißima: tùm pilos dicas setas porcinas. DV. Vos sine modo ullo estis loquaces, & argutuli cauillatores. Abite hinc: nam tabulæ non fiet uobis amplius copia. VEL. Amâbo mi Dureri, dum alio,

non habes licitatores, sine nos hîc cauillari. DVR. Qua mercede? VEL. Adscribemus ambo hîc tibi singula disticha, quo tabula fiat uendibilior. D. Nihil opus est meæ arti uestra commendatione: nam periti emptores, & picturæ intelligentes, nõ emunt uersus, sed artificium. VEL. Sed nares habet nimium patulas. DVR. Erat iratus accusatoribus. VEL. Non uidemus ualleculam. DVR. Latet sub barba: ac ne mentum quidem cernitis, neq; a anthereonem. GRY. Horum omnium fecisti tu compendium beneficio grandis barbæ. VEL. Collum placet mihi rectum, & musculosum, item iuguli. DVR. Gratulandum est superis, quod tibi aliquid probatur. VELI. At ne nihil in hoc quoque desiderem, iugulos non habet satis cauos: quod in Socrate Physiognomon adnotatum, tardi esse ingenij signum pronunciauit. Armos istos uoluissem paulò erectiores & ampliores. DVRE. Non tàm erat miles bellator quàm imperator. Non audiuisti apophthegma huius? de quo cùm milites quidam dicerent, non adeò eum esse ualentem militem, ac imperatorem sapientem: is respondit, Imperatorem me genuit mater mea, non militem. Sed discedite, si non estis empturi: nam uideo accedentes quosdam negociatores publicanos. VELIVS. Eamus deambulatum, & inter nos de humano colloque-

a Buccula sub mẽto.

loquemur corpore, sine Scipione ac tabula. Simus nasus non decet generosam faciem. GRY. Quid bosimus? quales fuerunt Hunni. VELIVS. Apage monstra? GRYN. Silones non sunt minus deformes. Persæ aquilos uenerabantur propter Cyrum, quem ferunt ea fuisse forma. VEL. Ancon & campe sunt in brachio, quod in crure poples & genu, lacertus inde usque ad manum, à cuius musculis etiam crura dicuntur lacertosa. GRYN. Nónne is est cubitus, ut apud mensores? VELI. Est is quidem cubitus, & ancon ipse cubitus. GRYN. Vnde ergo rex Rom. Ancus? VEL. Ab incuruo cubito. GRY. Manus sequitur, maximum omnium instrumentorum, secta in digitos, pollicem, indicem, medium, siue infamem, minimo proximum, minimum. VE. Cur medius infamis? quid designauit flagitij? GR. Institutor noster dixit, se quidem scire causam, nolle tamen edisserere, quod esset turpis. Ne quæsieris igitur: non enim decet bonæ indolis adolescentes turpia scrutari. VEL. Atqui minimo proximum δακτυλικὸν Græci appellãt, quasi annularem. GRYN. Ita planè: sed in sinistra, non in dextra, quod in eo soliti essent olim annulos gestare. VEL. Qua de causa? GRYN. Aiunt à corde protendi illuc uenam, quæ cum annulo redimitur, uelut cor ipsum coronatur. Nodi digitorum sunt

condyli, & pro pugni percussu uox ea usurpatur. Inter nodos sunt internodia, & generali uerbo artus, atq; articuli. Tiberium Cæsarē memoriæ produnt tam firmis fuisse digitorum articulis, ut digito recens malum terebraret. VE. Didicisti chiromantiam? GR. Ne nomen quidem ipsum audieram: quid ita? VE. Diuinasses hic nobis aliquid ex incisuris. GR. Negaui me scire: & res sic habet: sed si nunc me nosse aliquid profiterer, & atttentius manum tuam contemplarer, libenter me auscultares, & homini eiusce imposturæ imperitißimo fidem non omninò abrogares. VE. Quî sic? GR. Quia id est hominum ingenium, ut libenter eos audiant, qui se recondita, uel euentura profitentur enunciaturos. VE. Vnde sunt Scæuolæ? Gr. Quasi scæuæ: à scæa, quæ est sinistra. Aiūt in sexu fœmineo esse scæuas plures, quàm in nostro. VE. Quæ est uola? GR. Cauum manus, ubi incisuræ. VE. Quid inuolare? GR. Id quod tu agis: libenter furari, surripere, quasi uola abscondere, & quod rabiosa Lucretia, inuolare in oculos pedissequarū. Reliquum corpus, dempto capite, & truncus, & ex trunco thorax, concauum pectoris usq; ad uentriculum & costas: cōcauum quidem interius: nam exterius inter brachia & pectus, sinus est. Sub uentriculo est uēter, & in uentre imò pecten & pudenda. VE. An

non

non pudendus magis podex, siue anus? GR. Vtrūque pudendum: posterius ob turpitudinem, anterius ob flagitium & dedecus. Femur, & ut olim loquebantur, femen, nunc malunt pluratiuè fœmina: à genu est crus, cuius os tibia dicitur: carnosum uerò illud posterius, sura: postremo pes, manui nō absimilis: nam & digitos habet, & uolam, quæ & uestigium dicitur, et solum pedis. VE. Quid? num nō uestigiū, quòd à pede imprimitur? GR. Et illud ipsum, & solum pedis. VE. Nostin' quæ sint in corpore uirtutū sedes? GR. Quæ tandem? VE. In fronte pudor, in dextera fides, in genu misericordia. GR Planta pedis, non est ipsum solum pedis. VE. At sic putant multi. GR. Atqui Plinius scribit esse gentem, quæ sibi umbram faciat in meridie planta pedis, quam habent uastam ad modum atq; enormem: qui fieri id potest? VE. Profecto planta est, à cruris uertebra ad digitos.

EDVCATIO.

Flexibulus, Grympherantes, Gorgopas.

Varro Flexibula

FLE. Quánam gratia misit te huc ad me pater tuus? Gr. Dixit te esse hominem egregie institutum, sapienter educatum, eaq; de causa gratum huic ciuitati: cupere se ut ego eisdem, quibus tu,

ueſtigijs inſiſtens, perueniam ad ſimilem fauorem populi. FLEX. Quomodo igitur te id adſecuturum cenſes? GRYMP. Ingenua educatione, quali te omnes prædicant eſſe præditum. Adiecit pater eam educationem magis decere me, quàm alium quemuis. FLEX. Cedò mi fili, quomodo ea in re uenis à patre imbutus? GRY. Non tàm me pater præceptis inſtruxit, quàm patruus quidam meus uir ſenex, uerſatus multum & diu in Regum comitatibus. FLEXIB. Quî ergo illi te docuerunt, mi fili & amice? GORG. Vide uir prudentißime, ne forte per ignorantiã labaris in dictum aliquod, aut factum ſtultum, uel ruſticanum, unde amittas iſtud nomen, optimè educati. FLEXI. Quid? tàm ne leuiter apud uos perit? GOR. Vel unica uocula, unico flexu poplitis, unica inclinatione capitis. FLEXIB. Nimis eſt inter uos delicatum & infirmum, inter nos enim multò eſt robuſtius & firmius. GORG. Sic ſunt noſtra iudicia, ut noſtra corpora, quæ nullam ferunt offenſionem. FLE. Imò, ut eſt uidere, facilius ferunt corpora, quàm animi. GOR. Fortaſſe tu non noſti hunc, ideò filiũ & amicum nominas. FLEX. An non ſunt hæc honeſta nomina, & plena beneuolentiæ? GORG. Beneuolentiæ credo, quàm nos haud magni ſanè facimus: ſed non reuerentiæ, neque officij, quæ nos anxiè ue-

xiè uenamur: nam hic dominus solet appellitari, non amicus. An non animaduertis domini præfationem ante prænomen, & famulos uersicolores? non adnotasti in aui huius solennibus parentalibus tot cæreos, tot insignia, tot homines atratos? FLE. Quid ergo adfectas tu omnibus esse dominus, nulli amicus? GRYMP. Ita docuerunt me propinqui mei. FLEXIB. Edat iam, mi domine, tua excellentia præclara illa tuorum consanguineorum documenta. GORG. Videris tu mihi puerum hunc naso suspendere: at non est quilibet, ne feceris. GRYMP. Primum, esse me ex honestissima progenie, quæ nulli cedat per uniuersam hanc prouinciam: idcirco curandum mihi diligenter, atque adnitendum, ne degenerem à maiorum meorũ uirtute: illos parasse sibi magnum decus, nemini concedendo de loco, de dignitate, de authoritate, de appellatione: me idem debere facere. Si quis quid uelit de honore detrahere, pugnandum statim cum eo de pecunia, oportere esse largum, atq; adeò profusum in honore astrictum & attentum: decere nihilominus, me ac mei similes assurgere alijs, uia cedere, ducere, reducere, nudare caput, poplitem incuruare: non quod alius quispiam id mereatur à me sibi exhiberi, sed quod sic conciliabo mihi fauorem hominum, captabo auram popu-

larem,

larem, & parabo illum, quem tantoperè gestamus semper in ore, & in corde honorem. In ea educatione situm esse discrimen nobilis & ignobilis; quòd nobilis ad illa omnia dextrè præstanda institutus est atq; adsuefactus, ignobilis agresti more nihil illorum doctus est facere. FLEX, Et excellentiæ tuæ domine, qualis uidetur eiusmodi institutio? GRYM. Qualis uerò? nisi multò optima, & digna meo genere. FLEXI. Quid ergo est aliud, quod à me requiras? GR. Nihil planè restaret mea sententia: nisi accessisset uoluntas patris, qui iussit prorsum, seu uerius imperauit rigidè, ad te uenirem: ut si quid in hac educatione nosses magis reconditum, & quasi mysterium sacratius, quo magis mihi decus adquirerem, in gratiam sui ne grauareris exponere, quo familia nostra alioqui honestißima, & celsißima altius ascenderet: quoniam sunt non pauci noui homines, qui freti sua opulentia, nactique dignitatem & honores, per diuitias emerserunt, adeò ut etiam audeant cum uetustate, & decoribus gentis nostræ contendere. FL. Facinus nefandum. GRYM. Nonne? FLEXIB. Vel cæco esset clarum. GRY. Itaque noui illi homines ambulant comitati longo assectarum ordine, ipsi segmentati in uestibus uel bombijcini uillosi intercisi, uel texti Attalici, ut nos nihil esse præ illis ui-

lis uideamur, qui [a] *uillato uestimur, dißimulandæ paupertatis gratia: præmium autem huius tui laboris, si operam hanc uauaris patri, erit, recipi te in numerum nostræ familiæ, & admitti ad illius gratiam & meam, ut procedente tempore, aliquod à nobis accipias beneficium, sisq; memor in nostra clientela, & quasi tutela.* FLEXI. *Quid potest dici amplius, aut optabilius? Sed cedò iam, si aperias caput, accedas uia ac loco, appelles blandè, quã ob causam eris gratus ijs, quibus cũ uersabere?* Gr. *Ob eam ipsam causam, quia hæc ago.* FLE. *Isthæc omnia exteriora sunt solum signa, quæ denotant aliqd esse in animo tuo, propter q̃ diligare: nam ipsa per se nemo diligit.* GR. *Quidni diligãt omnes, quæ sunt honestæ cõuersationis, in mea præsertim nobilitate?* FL. *Parum admodum est progressus, q̃ liceat inter nos dicere: & tu te peruenisse iam arbitraris ad summũ.* GR. *Nihil necesse habeo parare mihi literas atq; eruditionem, maiores mei reliquerunt mihi, unde uiuam: quod etiam si desit, non istis est mihi artibus quærendum, tam ignobilibus, sed hastæ cuspide, & ense districto.* FLEX. *Animose isthuc quidem & fortiter: quasi uerò quia es nobilis, non sis futurus homo?* GRYM. *Bona uerba.* FL. *Ecqua tandem parte tui es homo?* GR. *Me toto.* FL. *An corpore, quo nõ differs à beluis.*

GRYM.

[a] Quod uulgò frisatum uocant.

GRYMP. Minimè. FLEXIB. Non ergo te toto: ratione igitur & mente. GRYM. Quid ni? FLE. Si hanc ergo finis incultam & filuestrem, excolis autem corpus, & illi uni studes, an non transis ab humana in ferinam conditionem? Sed ad id, de quo cœperamus loqui: nam hæc digreßio, si uellem mihi indulgere, longißimè uos à proposito abduceret. Verùm cùm tu cedis de uia, & nudas caput, qualem te esse alij existimant? GRYMP. Nobilem, & generose informatum atq; institutum. FLEXI. Nimium durus es: nihilne domi audiuisti de animo, de probitate, de modestia, de moderatione? GRYMPH. In templo nonnunquam audiui de concionatoribus. FLEXI. Cùm illa abs te uident occurrentes fieri, iudicant te esse adolescentem modestum, probum, bene de ipsis iudicantem, de te autem moderatè: qua ex opinione nascitur beneuolentia & fauor. GRYMP. Explicatius id quæso. FLEXI. Huc pertinet mea ratio: si te homines existimarent adeò superbum, ut si omnes contemneres præ te, nudare tamen caput, & genu flectere, nō quod ipsis is honor debeatur, sed quod te deceat: putas tu ullum fore, qui tibi haberet gratiam, aut te de honoris illa falsa simulatione diligeret? GRYMP. Quid ni? FLEXI. Quia id tu tibi præstas & tua gratia facis, non illorum: quis enim

iudi-

iudicabit se deuinctum tibi de eo, quod pro te ipso feceris, nō pro se? an ego honorem eum uelut mihi impensum accipiā, quem tu tribuis opinioni de te, non meis meritis? GR. Ita uidetur. FL. Ergo paratur beneuolentia, si illi credant sibi honorem illum dari, nō ut tu habearis comior ac nobilior: istud uerò non fiet, nisi eam de te induāt opinionem, quod tu illos esse potiores ducas te, & dignos quibus tu concedas. GOR. At non est ita tamen. FL. Quantumcunq; hoc sit falsum, in eo tamen necesse est eos falli: alioqui nunquam consequeris, quód tantoperè expetis. GRY. Quæ igitur erit persuadendi uia? FL. Facilis, modò animū sedulò aduertas. GR. Profer quæso, nam ea de causa huc sum missus, et eris semper in nostra clientela. FL. Nimis crudum est hoc pomum. GR. Quid tu mussas? FL. Dico uiā esse unicam: si sis talis, qualem te credi cupis. GR. Quî isthuc? FL. Si uis aliquid calfacere, adfersne fictum ignem? GR. Non sed uerū. FL. Si scindere, an pictum in tela gladium? GR. Non, sed ferreum. FL. Non est igitur eadem uis rerū uerarum quæ fictarū. GR. Apparet non esse. FL. Nec tu idem efficies simulata moderatione, quod uera: nam falsa ipsa se aliquando produnt: uera semper sunt eadē. In ficta moderatione aliquid aliquando dices, aut facies publicè aut priuatim, cùm tibi excides (neq;

enim ſemper te & ubiq; poteris obſeruare) unde fictus deprehendaris: & quantũ prius ignotus diligebare, tantum poſtea cognitus ſis odio, & longè plus. GR. Quomodo ego mihi ipſe indicã germanam illam animi moderationem quam tu praecipis? FL. Si perſuaſeris tibi id, quod res habet, alios eſſe meliores te. GR. Meliores uerò ubi tandem? in cœlo credo: nam in terra pares ſunt pauciſsimi, melior nemo. GR. Sic audiui ſæpè de patre & patruo. FL. Multum abducit uos à cognitione ueri nominum ignorantia. Quid tu uocas bonum? ut ſciamus, num ſit aliquis te melior. GR. Quid ego ſcio, quid ſit bonum? ex bonis eſſe progenitũ. FL. Ignoras etiam num, quid ſit bonũ? & iam tenes, quid ſit melius: quomodo perueniſti ad comparatiua, cùm nondum poſitiua didiceris? ipſos autem tuos progenitores quomodo ſcis fuiſſe bonos? qua tu id nota cognoſcis? GR. Quid? negas tu fuiſſe illos bonos? FL. Nõ noui illos, quomodo de illorũ bonitate poſſum aliquid in alterutrã partẽ ſtatuere? quæro modò, qua ratione adſequaris tu fuiſſe illos bonos? G. Quia ita oẽs prædicant. ſed quorſum rogo te, pertinent tam moleſtæ interrogationes? FL. Nõ ſunt moleſtæ, ſed neceſſariæ ut accipias quod ex me ſciſcitaris. Gr. Confer, quæſo te, in pauca. Fl. Multis eſſet id explicandum, cuius tam craſſa ignorantia

inuol-

inuolueris: sed quādo ita es fastidiosus, dicā breuius, quàm res tanta dici postulat: defige iam oculos tuos in me, dum dissero. Qui sunt dicendi eruditi? an non ij qui habent eruditionē? Qui opulenti? an non qui habent opes? GR. Indubiè. FL. Qui ergo boni? num non ij demū, qui habent bona? Gr. Ii planè. FL. Missas nunc diuitias faciamus, quæ nō sunt uera bona: quæ si essent, multi patre tuo inuenirentur meliores: & negociatores ac fœneratores præstarent bonitate uiros bonos & sapientes. Gr. Sic uidetur, ut dicis. FL. Expende ergo attentè ac diligenter singula eorū, quæ referā: an non est bonū, acutum ingenium, sagax, maturum iudicium, integrum, sanum: tum eruditio uaria, et magnarū rerū atq; utilium prudentia, exercitatio in rebus præstantibus, consilium, dexteritas in exequēdis negotijs: quid tu de istis? GR. Vel sola nomina uidētur mihi pulchra profectò, & magnifica, quanto magis res ipsæ? FL. Age porrò, quid sapientia, quid religio? pietas in Deū, in patriā, parentes, necessarios, iustitia, tēperātia, liberalitas, magnanimitas, contēptus casuū humanorū, & fortis anim⁹ in aduersis: quid uerò ista? G Præstātissima et ā hæc. F. Hæc sola sūt hominis bona: nā reliqua omnia quæ cōmemorari possint, bonis & malis sunt communia, atq; ea de causa nec bona: quæso manda sedulò

memoriæ. GR. *Faciã* FL. *Peruelim: nam ingenium tuũ non malum eſt, ſed non bene excultũ.* Reputa *igitur cum animo tuo, an tu hæc habeas etſi habes, quàm pauca, & ea quã tenuiter: quod ubi examinaueris acutè ac ſubtiliter, intelliges tum demũ, te non magnis nec multis eſſe bonis ornatũ ac inſtructũ, nec eſſe in populo, qui pauciora habeat, quàm tu. Nã in multitudine alij ſunt ſenes, uiderunt atq; audieruut multa, habẽt experimenta rerum plurimarum: alij ſtudioſi, qui ingeniũ diſcendo exacuũt & expoliunt: alij capeſcunt rẽpub. alij libenter et diligenter uerſant ſcriptores profuturos; alij ſunt ſeduli patresfamiliâs: alij alias artes profitẽtur & præſtant; uel ipſi agricolæ, quàm multa ex arcanis naturæ tenent? nautæ uerò curſum dierũ ac noctium, naturam uentorum, poſitus terrarũ & maris: alij ex multitudine ſunt uiri ſacri & religioſi, qui numen piè uenerantur ac colunt: alij res proſperas moderatè rexerunt, & fortiter pertulerunt aduerſas. quid horum tu noſti? quid exerces? quid præſtas? nihil omninò, præterquam illud: Nemo eſt melior me, bono ſum natus genere.* Quî *potes eſſe melior, qui nondum es bonus? nec pater tuus, nec aui tui, aut proaui fuerũt boni, niſi hæc habuerũt, quæ recenſui: quæ an habuerint, tu uideris: ego multum dubito. Sed ſi habuerunt, tu certè non eris*

bonus,

bonus, nisi illorum fias similis. GR. Planè terruisti, & pudefecisti me: non inuenio quod poßim uel hiscere in contrarium. GO. Nihil horum intellexi, tenebras mihi offudisti ante oculos. FL. Nimirũ uenis ad hæc nimis durus, & longe diuersis opinionibus infectus & mancipatus. Sed tu adolescens, quo te nunc tandẽ nomine censes appellandum? dominum, an mancipium? GR. Mãcipium, nam si ita est ut disseruisti, & intelligo nihil esse uerius, cõplures sunt serui multò potiores ac præstantiores me. FL. Hæc ne leuiter degustes, confer te domum, et solus tecum reuolue, excute, perpende: quo magis uersaueris, hoc ueriora & certiora esse intelliges. GR. Obsecro te, adijce alia, si qua habes: nam momento horæ sentio me adeò immutatũ, ut prorsum uidear mihi iam esse alius. FL. Vtinam contigerit tibi, quod Polæmoni Philosopho. GR. Quid illi cõtigit? FL. Vna Xenocratis oratione ex nequißimo & perditißimo factus est sapientiæ ac uirtutum omnium studiosißimus, euasitq; magni nominis philosophus, & Xenocratis in Academia successor. Sed tu, mi fili, ubi apertè cognoueris, quantum tibi ad bonitatem desit, quod alijs multis superest: uerè & ex animo cedes alijs, & in eis honorabis bonitatem, qua uides illos ornatos, te autem carere, iam ex reputatione tuijpsius uilesces tibi ac sordebis,

adeò ut nemini occurras tam abiecto contemptoq́; quem non tibi anteponat conscientia tuæ mentis: non enim adduci poteris ut credas quemquam esse peiorem te, nisi quòd illius malitia & nequitia protulit se foras: tua delitescit cautius. GR. Quid tum sequitur? FL. Hæc si feceris, ueram ipsam solidáq́; ingenuam educationem atq; urbanitatem, seu, ut nunc loquimur, aulicitatem adsequêre, eris gratus & charus omnibus: sed id non iam magnifacies: eris autem, quod unicè tum tibi erit curæ, gratus Deo immortali.

PRAECEPTA EDVCATIONIS.

Budæus, Grympherantes.

QVænam est isthæc tanta & tam subita mutatio? inter Ouidij Metamorphoses posset referri. GR. In peiúsne, an in melius? BV. In melius, mea sententia: siquidem ab exteriore cultu, gestu, uerbis, actionibus, bonam mentem licet æstimare ac colligere. GR. Est ergo quod mihi possis gratulari sodalis iucundissime. BV. Ego uerò & gratulor tibi, & ut pergas exhortor, magnaq́; in dies bonæ istius frugis ut capias incremēta, Deum ac diuos omnes cōprecor. Sed amâbo, ne inuideas familiari tam charo artē adeò præstantē ac præclaram, quæ breui tempore tantum humano pectori probitatis instillet. GRY. Ars & fons riui huius

uberri-

uberrimus est Flexibulus, si eum nosti. BV. Quis non norit uirũ, ut à patre & maioribus natu audi ui, ingentis prudẽtiæ atq; usus rerum huic ciuitati non notum modò, sed charum & in paucis uenerabilem? O te fœlicem qui illum propius audiueris, et sis cum eo familiariter uersatus, unde tantum retuleris fructus ad rectam cõpositionẽ morũ. G. Quãto tu felicior, cui hæc domi nascuntur, quod aiunt: & potes non semel aut iterum, ut ego, sed quotidie, quoties libuerit, talem patrẽ audire, maximis & utilißimis de rebus sapienter differentem BV. Omitte nunc ista, de te & Flexibulo procedat sermo institutus. GR. Taceamus igitur de patre tuo, quando ita est tibi cordi: redeamus ad Flexibulũ: nihil uiri illius sermone dulcius, nihil consilijs cordatius, nihil præceptis graui⁹, prudẽtius, sanctius. Itaq; gustu hoc, quem mihi ille de se præbuit, aucta & incensa est mihi mirum in modum sitis haurien di ex tam dulci fonte sapientiæ. Narrant qui orbem terrarum describunt, fontes esse admirabiles ingenij ac naturæ, alios inebriare, alios ebrietatem tollere, alios stuporẽ immittere, alios somnum: fontem hunc hanc ego uim habere sum expertus, ut ex bruto efficiat hominem, ex perdito & nequam frugi, ex homine angelum. BV. Possem ne & ego ex eodẽ fonte aliquid uel extremis labris delibare

GR. Quid ni poßis? domum tibi, ubi habitet commonſtrabo. BV. Iſtuc quidẽ aliâs: tu uerò inter deambulandum, (aut deſideamus ſi lubet) aliquod mihi refer ex illius præceptionibus, quas optimas eſſe et potißimas cenſeas. GR. Equidẽ recenſebo lubẽs, quum ut tibi gratificer & proſim, ſi queam: quum ad meam recordationẽ. Primùm omniũ docuit me, debere unũquemq; non magnificè de ſe ſentire, ſed moderatè, ſeu uerius demiſſe: hoc eſt, optimæ educationis, ac ueræ comitatis ſolidum fundamentum ac proprium, hinc nauare operam, ut animũ excolat atq; exornet cognitione rerum, ſciẽtia et exercitamentis uirtutum: alioqui hominem nõ hominẽ eſſe, ſed pecus. Rebus ſacris intereſſe cum maxima attentione & reuerentia. Quidquid illic ſiue audias, ſiue uideas, exiſtimare magnum, admirabile, diuinum, & quæ captum tuum exuperent. Crebrò te Chriſto commendare precibus, in illo ſpem & fiduciam tuam omnem collocandã. Parentibus obſequentem te præbere: inſeruire illis, miniſtrare, & quacunque ualeas commodare, prodeſſe, adiuuare. Magiſtrum colere, ac diligere tanquam parentem, non corporis, ſed (quod amplius eſt) mentis. Sacerdotes Domini reuereri, illorumq; doctrinæ audientem ſe exhibere: qui referunt nobis perſonã Apoſtolorum, atq; adeò Domini ipſius. Senibus aſſurgendum,

gendum, caput nudandum, atentè illos auscultandum, à quibus ob diutinū usum rerum collecta sit prudentia. Magistratus honorare, illisq; aliquid imperantibus dicto esse audiētem, quibus cura nostri à Deo est commissa. Viros magni ingenij, magnæ eruditionis, probos suscipere, admirari, colere, bene illis cupere, & amicitiam illorum ac familiaritatem expetere, ex qua magni fructus reportentur: & is potißimum, ut similes eorum euadamus. Deniq; ijs, qui sunt in dignitate, debere reuerentiam: idcirco impendendam esse liberaliter ac libēter. Quid tu de hisce præceptis dicis? BVD. Mea quidem sententia, deprompta esse ex diuite quodā prudentiæ promptuario. Sed dic mihi, an non sunt multi ad dignitatem euecti homines indignißimi, uelut sacerdotes non respondentes tanto titulo, & magistratus praui, & senes stulti, ac deliri? Quid quæso de his sentiebat Flexibulus? an codē esse honore prosequendos, quo potiores? GR. Non ignorabat Flexibulus esse tales non paucos: sed non cōcedebat ætati nostræ, ut nos inter eiusmodi & alios poneremus discrimen: nondum tantum esse nactos nos uel ingenij, uel prudentiæ, ut id poßimus dijudicare: eam censuram & sapientibus esse uiris relinquendā, & ijs, quibus illorum est regimen commissum. BV. Rectè hoc quidē, ut uidetur. GR. Ad-

debat, non debere adolescentem in nudando capite lentum esse, non in flectendo genu, non in unoquoque honorificè appellando, nõ in comi sermone ac moderato. Nõ decere multum loqui apud maiores natu, aut superiores: id enim alienum esse à reuerentia illis debita: sed tacitum illos auscultare, et ab eis haurire prudentiam, cognitionem rerum uariarum, rectam atq; expeditam loquẽdi rationem. Breuißima est ad scientiã uia audiendi diligentia. Prudẽtis & ingeniosi esse, de rebus iudicare: uniuscuiusq; de eo, quod probè nouit: ideoq; negabat ferendum esse adolescentem ad pronũciandum ac definiendum procliuem: debere illum in statuendo aut iudicando, de re quantumcunq; leui ac exigua esse cunctabundum, seu potius timidum, consciũ uidelicet suæ ignorantiæ. Quòd si in iudicio de re qualibet par est adolescentem esse talem: quid fiet de literis, de disciplinis, de legibus patrijs, de ritibus, de moribus atq; institutis maiorum? de quibus non solum sententiã ferre iuuenẽ, sed nec disputare aut uocare in quæstionẽ sinebat Flexibulus: non cauillari, non rationẽ reposcere: sed tacitè ac modestè obtemperare: quod dictũ Platonis authoritate fulciebat, magni in sapiẽtia uiri. BV. Quid si sunt leges at mores praui, iniqui, tyrannici? GR. Idem & de hoc Flexibulus dißerebat, quod de senibus.
Non

Non ignoro equidem, aiebat ille, multos esse receptos in ciuitate mores parum probabiles, sanctas esse leges, aliquas iniquas: sed tu imperitus, inexpertus rerum uitæ, quomodo id censebis? nondum eò peruenisti eruditione & usu rerum, ut de eo possis statuere: fortasse quæ tua est ignorantia, uel animi libido, improbas esse leges iudicabis, quæ sint rectissimæ, & magno consilio statutæ: rursum uerò optimas, quas iustum esset abrogare: sine illos de ijs inquirere, disputare, definire, qui causam que unt de singulis probabilē reddere: tu id non posses. Bu. Ita est planè. Perge ad alia. Gr. Nullū esse decētius aut gratiosius adolescenti ornamētum, quàm uerecundiā. Nihil impudētia tetrius aut iniusius. Magnū esse ætati nostræ ab ira periculum: ab ea nos ad turpes actiones corripi, quarum paulò post grauissimè pœniteat. Multum itaq; esse cū illa luctandum, quoad omninò prosternetur, ne nos ipsa prosternat. Ociosus homo, saxum: malè occupatus, belua: benè occupatus, uerè homo. Homines nihil agendo malè agere discunt. Cibum & potū metiēdū naturali desiderio famis aut sitis, nō gulositate, aut pecunia, [illegible] libidine infarciendi corporis. Quid potest [illegible] tetrius, q̄ hominē ea ingerere in suū corpus, edēdo & bibēdo, quæ exuāt illū humana cōditiōe, trāsferāt in beluinā, aut etiā in stipitē

Com-

Compositio oris & cuncti corporis, quemadmodũ animus sit intus habitus, loquitur. Sed ex uniuersa exteriore facie nullum animi speculũ aiebat esse certius, quã oculos: ideoq; conuenire, illos esse sedatos & quietos, non elatos, nec deiectos, non mobiles, sed nec rigentes: faciem ipsam non in toruitatem nec ferociam compositam, sed ad hilaritatem atq; affabilitatem. Sordes & obscœnitates abesse decet à uestitu, uictu, cõuictu, sermone. Sermonem nostrum nec arrogantem ac pauidum, nec uicissim abiectum & effœminatum uolebat esse: simplicẽ autem & minimè captiosum, non detortũ ad prauas interpretatiões: nam id si fiat, nihil erit tutum loqui, & frangitur generosa loquendi indoles stultis ac ineptis cauillis. Manus cũ uerba facimus, nõ iactandas, non caput quatiendum, non crispandum latus, non uultum corrugandum & distorquendũ, non pedes agitandos. Mendacio nihil dicebat esse tetrius, nec aliud æquè abominabatur. Intemperantia facit nos beluas, mendacium diabolos, ueritas semideos: à Deo natã esse ueritatem, à diabolo mẽdacium: nec est aliud ad uitæ communionem perinde damnosum. Multo iustius debere ab hominũ consortio pelli mendacem, quàm qui est furatus, aut qui aliquem pulsauit, aut qui adulterauit nummum. Quæ enim esse potest uel rerum ac negotiorum

rum contractio, uel consotiatio sermonum cum eo, qui aliud loquitur, aliud sentit? cum reliquis uitiorum generibus esse potest aliqua, cum hoc nulla. De sodalibus & amicitijs adolescentum multum ille loquebatur, et accurate, non exiguum id esse momentum ad probitatem, aut flagitia nostræ ætatis, transire ad nos amicorum nostrorum & sodalium mores tanquã cõtagia: & tales nos ferè fieri, quales ij sint, quibus cum uersemur: idcirco eam in rẽ magnam esse diligentiam atq; operam nauandam. Nec permittebat nobis, ut ipsi amicitias & familiaritates deligeremus: sed ut à parentibus, aut magistris, aut edutatoribus nostris delectas traditas acciperemus, & coleremus: illos ratione duci in eligendo, nos autem rapi praua animi aliqua cupiditate, uel libidine: quod si quo casu in necessitudines inciderimus inutiles aut noxias, à superiore authoritate admonitos, abijcere illas quã primùm oportere. Dicebat ille quidẽ cum alia permulta, magna sanè atq; admirabilia, tũ hæc ipsa diffusius & exactius. Sed hæc erat propemodum de recta adolescentiæ educatiõe summa. Bredæ Brabanticæ, die Visitationis diuæ Virginis.

1538.

F.I.N.I.S.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN IOANnis Lodouici Viuis exercitationem linguæ Latinæ.

ABaci cimatiũ 90
Abecedaria tabella 14
ab equis ad asinos 34
academia 71
academiæ rector 73
acapna ligna 82
acetarium 12
acetario palatum excitari 108
atramenti crassities 53
aciculis ludere 17
actor fabulæ 133
ad frugem se recipere 35
ætati cædere 96
Africæ harena 32
BAldi 75
bambalio 30
Bartholi 75
batalarij qui 71
belgicus mos distribuendi chartas 135
benedictio mensæ 91
bibliothecæ situs 74
bibula charta 52
bissella 90
bisthum 62
bonum quid 162
bractcatus 38
britannicus caseus 102
Brugarum elegantia 24
Bruxellensis porta 62
buccea 7
buccellatim 24
bullæ 39
burdegalense uinum 66
CAlamarij theca 49
calami Nilotici 49
calantica 7
calcanei pro calcaribus 40
cascaria mulier 10
chartarum ludus 130
cinctus Gallicus 5
cingulum textile 5
coclites vnocúli 37
compositi tali 32
DEcoquere 36
Dentiscalpium 28
diana 32
diobolarij auditores 26
Diogenis iocus 94
EBrietatis remedium 106
exenterare 84
exsibulare 5
FOemini cruralia 4
femoralia 4

fibu-